תלמוד בבלי · אחרונים · מהר״ם שיף · סדר נזיקין

מהר"ם שיף על בבא קמא

רבי מאיר הכהן שיף

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מהר"ם שיף על בבא קמא

רבי מאיר הכהן שיף

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מהרם-שיף-על-בבא-קמא/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ד: 5
דף ה: 5
דף ו 5
דף ו: 6
דף ז 8
דף ז: 8
דף ח 8
דף ח: 8
דף ט 9
דף ט: 9
דף י 10
דף י: 10
דף יא 11
דף יא: 11
דף יב 11
דף יב: 12
דף יג 12
דף יג: 13
דף יד: 14
דף טו 14
דף יז 16
דף יז: 16
דף יח 16
דף יח: 16
דף כא: 17
דף כב 17
דף כב: 18
דף כג 19
דף כד 20
דף כד: 20
דף כה 21
דף כו 21
דף לג 22
דף לג: 22
דף לד 24
דף לו 25
דף לו: 25
דף לז 26
דף לז: 27
דף לח 27
דף לט 27
דף מ 28
דף מ: 28
דף מא 28
דף מא: 31
דף מב 33
דף מב: 35
דף מג 37
דף מג: 38
דף מד 39
דף מד: 42
דף מו 42
דף מו: 44
דף מז 44
דף מז: 45
דף מח 45
דף מט 47
דף מט: 48
דף נ 49
דף נ: 50
דף נא 50
דף נא: 51

דף נב. 52
דף נב: 52
דף נג. 52
דף נג: 54
דף נד: 54
דף נה. 55
דף נה: 56
דף נו. 56
דף נו: 57
דף נז. 59
דף נז: 59
דף נח. 60
דף נח: 62
דף צב: 65
דף קיט: 65

דף ד:

ברש"י בד"ה **תנא אדם דאזיק כו' שור ולא אדם כו'**. משום הא לא אריא דעל נזקי אדם חייב בבור ובקטלא לא קמיירי דמהאי טעמא לא תני תרי גוונא שור דאזיק אדם דמשלם כופר כמ"ש התוס' בסמוך בד"ה למעוטי מסור וע"ש:

דף ה:

ברש"י בד"ה ליכתוב רחמנא תרתי כו' ותיתי אש מנייהו כו' מה לקרן שכן כוונתו להזיק כו'. לדוגמא בעלמא נקיט דלשמואל תני שור לרגלו ולרב שור וכל מילי דשור ולא הרי השור שמשלם כופר כו' כדלעיל:

ברש"י בד"ה **וכולהו כי שדית כו' דאי נקיט או רגל או שן או אדם בהדי קרן לא כו'**. וה"ה דשן נמי לא אתיא אי נקיט. רגל או אדם בהדי קרן:

בתוס' בד"ה **כי שדית כו' אבל כלים חשיב ליה לקמן אינו ראוי כו'**. לשמואל דס"ל לקמן להבלו וכ"ש לחבטו [צריך יישוב למה חשיב כלים אינו ראוי] עיין לקמן בתוס' ס"פ הפרה [דף נד ע"א בד"ה בין לרבנן]:

בא"ד **ועוד לקמן אינו מוצא לר"י כו' והא משכחת לה אדם כו'**. יש לדקדק דהתם קאי אחומר באש שמועד לאכול בין דבר הראוי לו כו' משא"כ בבור ובאש נמי פטור אדם כדאיתא התם בסוגיא [ריש ד"י חומר בשור מבאש] ויש ליישב (א):

בתוס' בד"ה **שכן מועדין כו' דא"כ קרן נמי אתיא כו'**. דא"ל דבקרן מועד דבה איירי מתני' קמייתי [וקרן תם כתיבא] ולמ"ד קרן עדיפא דכיון דאייעד אורחיה הוא וגם כוונתו להזיק אפילו קרן נמי אתיא דא"כ היאך אומר קרן לחלק בין תם למועד ודו"ק:

בא"ד **היינו למ"ד פלגא נזקא ממונא כו'**. אף אם כוון רש"י לפי' זה נראה דשפיר קאמר לא איתפרש היכא דרבא לא נתכוין לאלו מ"ד שהמה בתראי ר"פ תלמידו דרבא הוי וק"ל:

דף ו.

ברש"י בד"ה **היינו בור כו' דהא נמי תחלת עשייתן לנזק דהו"ל לאסוקי כו'**. אבל למאי דמסיק דלא דמי לבור מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו לא מקרי אש תחלתו לנזק וכמו משמעות סוגיא דלעיל [דקאמר כולהו כי שדית בור בינייהו אתיא כולהו אף אי כתוב בור ואש. ועיין לקמן (דף י') איתא להדיא חומר בבור מבאש שתחלת עשייתו לנזק] וק"ל:

בתוס' בד"ה **לאתויי בור כו' דחשיב כרוח מצויה והוי אשו**. ולפי זה הומ"ל כדלעיל באביי אי בהדי דקאזלי מזקי אש הוא ולא יתכן לומר דלזה הגירסא נתכוין רש"י למוחקו דלא הוי אשו רק אדם המזיק כמ"ש התוס' [דדרכו להתבונן ומתחייב המגלגל] כיון דבכל הספרים כתוב כחו הוא ודאי אותה הגירסא מוחק רש"י וק"ל:

בתוס' בד"ה **תאמר בהני כו' והתיז והזיק ברה"י כו'**. ומ"מ מייתי לה במה הצד לחיובי נזק שלם [אף דבהתיז והזיק צרורות נינהו] דכל דין בור יהבינן ליה כיון דאפקרינהו ולא יצא מדין בור משום הפירכא כמ"ש האשר"י ומטעם זה לא קשה להו עדיין למ"ד שור לרגלו היאך מצינו לאתויי חיובא ברה"ר כיון דשן ורגל פטורין ברה"ר ולעיל (דף ג' ע"ב) בד"ה משורו למדנו הקשו לרב דאמר משורו למדנו אף כי בור גמור הוא בכל מילי אפ"ה ס"ל לרב כיון דממונו הוא נוכל ליתן לו חומרא דשור ע"ז הקשו כיון דנוכל ללמוד מבור ומשור חלוק במה שאינו הולך ומזיק ואינו בע"ח וכוונתו להזיק וצ"ל בור יוכיח א"כ [היאך] נוכל לחייב בהו כלים ניתן בהו כל דיני בור ועיין מ"ש לעיל ועיין בזה בספר יש"ש:

בתוס' בד"ה **היינו בור כו' אמאי פטור מלשלם הלא כיון שנפלו כו'**. ר"ל למאי דאמר אי בדלא אפקרינהו כו' [דבדאפקרינהו הוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס כמ"ש התוס' בד"ה אי דאפקרינהו]:

דף ו:

בתוס' בד"ה **ור"י אכיל שמינה כו' דלמא ר"ע קאמר נמי כו'**. לשונם אינו מדוקדק לי דמנ"ל לומר לר"ע הכי עד שנקשה אכל כחושה כו' ולסברתם הו"ל להקשות דלמא ר"י קאמר נמי שאם אכל כחושה אינו משלם אלא כחושה וק"ל. ובעיקר קושיתם היה נראה דלא קשה מידי דפשטא דברייתא משמע דר"י מפרש הפסוק באיכות התשלומין שישלם כאלו היה שדה הניזק מיטב אבל לא במהות התשלומין ויכול לשלם לו קרקע זיבורית ור"ע אמר לא בא הכתוב לאיכות התשלומין אלא שיהיה הגבייה מן העידית ויתן לו עידית בפרעון כפי שיעור נזקו ולא אסיק אדעתיה דבניזק ומזיק פליגי כיון דר"ע לא סיים מן העידית דמזיק משמע דעיקר הפלוגתא אם יגבה מן העידית וק"ל. ותירוצם דחוק דעיקר כוונת המקשן היה מהכרח דלא בא הכתוב והמתרץ לא תי' לו בזה מידי [דהא לתירוצו ר"ע מחמיר טפי] רק לקמן בהכונס מפרש לה אביי דפליגי [נמי] בנידון במשויר שבה כו':

בתוס' בד"ה **כגון שהיתה כו' ואיפכא לא מצי למימר כו'**. ולפ"ז הוה מצינו למימר אהני קרא דאם היה עידית דניזק כזיבורית דמזיק יהיב ליה מעידית דמזיק אבל השתא לא רצה למימר דאהני קרא דיהיב מעידית דידיה וא"צ לקנות אע"ג דבניזק שיימינן [ויהבינן ליה תרתי קולי דסגי בעידית דניזק אף דיש לו עידית עדיפא ואם אין לו אלא עידית גריע מדניזק נמי סגי דאהני קרא] דמשמעות דקרא לחובת המזיק הוא שיפרע לו פרעון מעליותא. גם לא בא הכתוב היה מיושב טפי [חוזר למ"ש לעיל ולפ"ז כו'] ומ"מ היה ניחא וק"ו להקדש [אע"ג דר"ע בא לאקולי] כמ"ש התוס' לקמן בסמוך בד"ה ועוד מאי ק"ו. ויש רוצין לומר דכתבו אף לפירש"י שבסמוך דסוף סוף אם היה אפשר ג"כ לומר בהיפך לא היה ניחא ק"ו להקדש [כיון דסוף סוף קולא היא בגוונא דאיפכא] וז"א דמ"מ כיון שיש צד חומרא לר"ע שאינו לר"י קאמר שפיר עליה ק"ו להקדש [לפי מה דנקיט השתא] דהא בסמוך מבעיא ליה לר"ע אי בשל עולם שיימינן אע"ג דלפעמים שדה הניזק טובה יותר משל עולם [ואז הוי קולא הא דבשל עולם אפ"ה קאמר ק"ו להקדש] ודו"ק:

בתוס' בד"ה **שור רעהו וכו' ולוקמי בשן ורגל כו'**. עיין בדבריהם בתוס' ריש הניזקין:

בא"ד **וי"ל דאי לאו דאשכחן דפטור מזיק הקדש כו'**. וגבי בור אצטריך לפסולי המוקדשין ואי לאו רעהו לא הוי מוקמינן מיעוטא דגבי בור רק להקדש גמור ולא מצי לשנויי דאי לאו רעהו לא הוי ידעינן פטור דהקדש בשן ורגל דמשלם כופר וכמו שהקשו בסמוך [ומיהו למ"ד דאיכא כופר כו'] כיון דבחומרא הכתובה בתורה לא שייך לומר יותר ראוי לחייב אדם המזיק בידים דאם כן לא הו"ל למיכתב רעהו בקרן רק בשן ורגל גם רצו לשנויי אליבא דכ"ע [אף למ"ד דפטור בשן ורגל מכופר]. אך קשה דנימא מ"מ לא הוי ידעינן קרן [דפטור בהקדש משום] דמשלם מ"מ חצי כופר בתם לאיזה מ"ד וכופר שלם בפעם ג' ודו"ק. ק"ק דלכאורה נראה דמוהמת יהיה לו דגבי בור ממילא אימעיט פסולי המוקדשין בלא רעהו כיון שאין המת שלו ואפילו אדם ממעט מניה כמ"ש התוס' לקמן (דף י') בד"ה שהשור חייב בו כו' וליכא למימר דמשום בור לחודיה לא הוי דרשינן כי יאכל פרט למזיק דמה לבור שכן פטר בו כלים וה"ה דבקרן לחודיה איכא למיפרך שכן אינו מועד מתחלתו דהשתא נמי דכתיבי תרוייהו נימא יותר ראוי להתחייב אדם המזיק בידים ומה להצד השוה ששניהם פטורים מד' דברים אע"כ גילוי מלתא בעלמא הוא מקרן דמיעוטא דכי יאכל פרט למזיק הקדש מקרן ובגילוי דבור לחודא סגי [ועיין במהר"ם]:

דף ז.

ברש"י בד"ה **ישולם כו' אבל ישלם משמע נמי מדעתו**. ר"ל כמו ישיב דאיירי מדעתו וא"כ קשיא קראי אהדדי וק"ל:

בתוס' בד"ה **ור"ע כו' ולמאי דפרישית כו' א"ש כו'**. דכיון דאשכחן יפוי כח דהקדש מהדיוט לענין נזק שלם תו לא אתי בור לדרוש מוכי יאכל פטור דהקדש אלא למעט חומש לחודיה [אף למ"ש לעיל דבגילוי דבור לחודא סגי היינו אי לא כתיב רעהו כלל אבל אי כתיב רעהו לחיוב לא מהני לגלוי לפטור דהקדש] ולפ"ז אין צורך למ"ש בד"ה שור רעהו דשמואל איירי מדרבנן רק ס"ל כר"ע ודו"ק. [עיין בחדושי הגאון בהנזקין דף מט]:

דף ז:

ברש"י בד"ה **והא מיטב שדהו כו' מיטב סתמא**. לר"י אצטריך שדה לג"ש גם לר"ע להורות דבשלו שיימינן אך לר"ע לכתוב מיטב שלו סתמא:

בתוס' בד"ה **אליבא דר"י כו' כיון דיליף מג"ש כו'**. לכאורה פשוט אין מקום לומר בר"י בשל עולם שמין דא"כ למה תלה רחמנא בניזק דהא כי לית ליה למזיק עידית כשל עולם אין צריך לקנות (ב) וק"ל והא דלא מבעיא ליה לר"י היכא דאהני קרא דלא איירי מהא בברייתא:

דף ח.

בתוס' בד"ה **ואיבעית אימא כו' דקאי אשלא היתה לו עידית כו'**. דבשינויא דא"צ לאוקמי בשמכרה קיימינא דאל"כ הו"ל לפרש ובברייתא דבע"ח בבינונית עכ"פ ליכא לאוקמי ביש לו עדיין דא"כ ליגבי נזקין מעידית וק"ל:

בתוס' בד"ה **מכרן לאחד כו' לכבוש השטר כו' לא קנאו מעולם**. לפ"ז אף למאי דביתמי עסקינן עדיין לימא ליה ואי לא כבישנא לשטר דזיבורית כאלו לא קניתי מעולם ויש ליישב ועיין:

דף ח:

בד"ה **אבל זבין כו' אפילו דשביק בינונית כו'**. דאם נפרש דה"ק דוקא ששדה שלקח לוי הוא בינונית אבל אם הוא עידית ושביק זיבורית או זיבורית ושביק עידית אצטריך שפיר

טעמא דלהכי דייקא משום לקח זיבורית ושייר עידית דלא מצי למימר מאי מכר ראשון כו' שהרי הראשון לא היה יכול להכריח הבעל חוב ליקח עידית ודו"ק (ג):

דף ט.

ברש"י בד"ה **ר"ה כו' משום דבעי לאסוקי למלתא כו'**. לא נתחוור לי מה תיקן אכתי לסדרו לעיל אצל אידך שינויא גם בהא רומיא דקראי גופיה מפסיק למלתא דר"י ור"ע ועיין:

בתוס' ד"ה **משהחזיק כו' שקול ארעך בזוזך כו'**. היינו לאותן שסוברים אף כי אית ליה לבע"ח זוזי מצי לסלוקי במידי אחריתא דלא כר"ת בדיבור דבסמוך וכ"כ התוס' בב"מ. קצת קשה למה לא קשה להו אמשנה ערוכה משך ממנו פירות ולא נתן לו מעות אין יכול לחזור בו ולימא ליה שקיל פירותך בזוזך דליכא למימר דאמוכר לחודיה קאי וק"ל:

בתוס' בד"ה **פשיטא כו' והא שמואל כו'**. הו"מ לאקשויי מרב אסי גופיה דבסמוך רק רצו להקשות אף ללשון אחרון [שפי' רש"י בסמוך] שהוא עיקר:

בתוס' בד"ה **וטרף חלקו כו' ואין יכול ליטול חלק כו'**. דאי משום דאותה קרקע בינונית א"כ הוי כאחד נטל קרקע ואחד כספים דע"ד כן חלקו שאם יפסיד בעל הבינונית שיחזיר על בעל הזיבורית [ולא הוי אמר שמואל ויתר כמ"ש תוס' לעיל] ולמאי דתירצו אפותיקי הם לא ידעו מזה ועל דעת כן חלקו שמי שיהיה שדהו אפותיקי לא יפסיד חבירו:

בתוס' בד"ה **רב אסי כו' לכך נראה כלשון אחרון**. וללשון אחרון לא מסתבר ליה להגמרא למימר דפשיטא ליה דכיורשין דמי ומספקא ליה אי מצי לסלוקי בזוזי או לא [דלא מסתבר ליה להסתפק בזה דפשיטא אי כיורשין לא מצי מסלק בזוזי כרב רק מסתפק בפלוגתא דרב ושמואל] וק"ל:

דף ט:

בתוס' בד"ה **עד שליש כו' גדול ממנו עד שליש יקנהו**. כצ"ל. ור"ל אבל אם יש לו אתרוג נאה אף שמצא נאה ממנו א"צ ליתן שליש (ביתו) [יותר] דאל"כ אין לדבר סוף וק"ל:

בתוס' בד"ה **ולר"י כו' כמו גחלת לר"ל ובשור קשור כו'**. אבל אי לא הוי כגחלת לר"ל פשוט דאין לאוקמי בשור קשור דשלהבת הו"ל לחייב טפי דהא ברי הזיקא אבל כיון דשלהבת לר"י לא ברי הזיקא כגחלת לר"ל אמאי קאמר הכא דכוותיה בשור מותר כו' בשור קשור היה יכול להעמידו כו'. ומ"ש אדרבה עושה שמירה כו' צריך ליישב לפ"ז הא דמשני התם צוותא כו' כיון דברי הזיקא דומיא דשור מותר מה בכך דצוותא דחרש

קגרים. ואי לא ברי הזיקא א"כ לא הוי דומיא דשור או בור רק כגון היכא דמסר ליה גווזא וסילתא ויש ליישב ועיין:

בתוס' בד"ה **ודרכו לילך כו' לא שייך למיתני גבי בור כו'**. מיהו בסמוך לפירש"י שייר דש בנירו מה שאין כן בבור דלא שייך ביה היזק קרקע כו' לפ"ז אמאי לא קאמר שייר כוונתו להזיק דלא הוי בכלל ודרכו לילך ולהזיק [דדחי אח"כ דש בנירו] ועיין:

דף י.

בתוס' בד"ה **שהשור חייב כו' משתעי בשור ולא ממעטינן כו'**. דאף לה"א זה דלא נכתב שור מ"מ אצטריך למיכתב מיעוטא דחמור ולא כלים ומשתעי' בבהמה ולא ממעטינן אדם מניה וק"ל:

בתוס' בד"ה אחרון חייב כי יכרה איש אחד ולא שנים כו'. כצ"ל:

בתוס' בד"ה **כגון פפא בר אבא כו' אכולהו קאי מדקאמר בסמוך אי לאו כו'**. דאי לא הוי רק טעמא לחייב האחרון בכולו כיון דבלאו איהו מתבר הל"ל משום דאמר בעל הספסל אי לאו את הוו יתבי פורתא וקיימי מדקאמרי אינהו משמע דבאין לפטור עצמן ואפשר דהוצרך תלמודא לאוקמי בהכי דאי לא יהיו כולן פפא בר אבא לא הוי מצי בעל הספסל לומר הוו יתבי וקיימי לחייב האחרון מספיקא דדלמא לא היו עומדין אבל כיון דכולהו פפא בר אבא ודאי היו עומדין כיון. דמחייבי בשבירת הספסל ועיין:

דף י:

גמרא **א"ל רב כהנא לרבא אלא טעמא כו'**. כצ"ל. ואין זה רב כהנא דבסמוך שסידר תלמודא קודם חזקי' רבו דר"י וזה בתראה תלמידי' דרבא כמו שדייק הרא"ש הלכתא מניה לעיל גבי ר"ה אמר או כסף או מיטב ע"ש ולכך לא מקשה מקרא דידיה [אי הוי הך ר"כ דלעיל] ועיין:

בתוס' בד"ה **כולן פטורין כו' אפילו לרבנן האחרון חייב כו' ולא מוקי למתני' בהכי דא"ל דזה לא הוי מקצת נזקו כיון שיש באחרון כדי להמית ל"ד לבור שהטפח שחפר בו האחרון אין בו לבדו שיעור מיתה אי לאו ט' טפחים הראשונים**. דהיו אמדינן אם יש בו כדי להמית אחר הכאות הראשונים אך י"ל כיון דאינו מפורש בברייתא לא מרויחינן ביה מידי דגם בבור מוקים למיתה וד"ה א"כ אטו כי רוכלא כו' [כמ"ש התוס' לעיל בד"ה ותו ליכא ע"ש] ועוד דזה לא הוי הכשרתי במקצת נזקו שעל הראשונים אין דין מיתה כלל רק תשלומי נזקין והאחרון המיתו וחייב מיתה משא"כ בבור הראשון קטלו רובו

והאחרון קטלו כולו יתחייבו יחד תשלומי בהמה [והוי שפיר הכשרתי מקצת נזקו כו' ועיין במהרש"א] וק"ל:

דף יא.

גמרא **אלא אמר רבא לחוש חוששת מימנא כו'**. לא רצה לומר מונין מן הראשון ימי טוהר קאמר [לחומרא] אם תראה ביום מ"א טמאה דכיון דבא להשמיענו דאין מקצת שליא בלא ולד טפי הל"ל שהיא טמאה מיום א':

בתוס' בד"ה **דקא מטהרת כו' דהוו תרי קולי דסתרי כו'**. ומ"מ בסמוך דייק שפיר דאי י"ל לקולא יש מקצת שליא בלא ולד הוי טהרינן בראשון מכח ס"ס דא"ל א"כ כי חזיא בט"ו נמי תשתרי מס"ס דשמא כולו נפיק ביום ראשון ושליא בא אחר הולד ביום שני ואפילו יצא [ביום שני] דלמא מיעוט נפיק ורובא נפיק ביום ראשון [די"ל] באופן זה שמא יצא ראשו ביום א' ואפילו לא יצא שמא זכר הוא [וכיון דאיכא ספק אחר שאינו סותר הראשון לא הוי תרי קולי דסתרי ודוקא היכא דב' הספיקות דקולא שנייה סותרין לשני הספיקות דקולא הראשונה כתבו דהוי תרתי דסתרי] וק"ל:

בתוס' בד"ה **דאין מקצת כו' לענין לאסרה לבעלה**. ק"ק דספק טומאה מסוטה גמרינן לה שהוא לענין לאוסרה לבעלה:

דף יא:

בתוס' בד"ה **גזירה כו' דדלמא לא ימנו מיום שני למלוי ימים כו'**. כצ"ל:

בתוס' בד"ה **בכור שנטרף כו' ה"נ דרשינן שמונה ימים בבהמה אינו נפל מדכתיב מיום השמיני וכו' ואפ"ה כי קים לן דכלו חדשיו הוי מחוסר זמן כו'**. ובקצרה לא מצי לאקשויי מהא [דבבהמה אפילו קים לן דכלו חדשיו צריך להמתין] דשאני הכא דכתיב פדה יתירא ועיין:

דף יב.

בתוס' בד"ה **אנא מתניתא כו' וסבר שיעבודא לאו דאורייתא כו'**. קצת קשה מאי קאמר ר"נ אנא מתניתא ידענא עולא נמי מצי סבר עבדא כמטלטלי דמי [במילי דרבנן] דאיהו ניהו מ"ד דס"ל ס"פ גט פשוט שיעבודא דאורייתא ועיין:

בא"ד **למ"ד נמי כמטלטלי דמי הו"מ למיפרך דהא לא חשיב כו'**. אינו מחוור לי דשפיר קאמר לקמן הניחא למ"ד עבדא כמטלטלי יש ליישב שתי הברייתות דאירי בקנין אגב ולהכי בעינן עומדין בתוכה ועבד לא חשיב כמחובר שיהיה נקנה מדשמואל אבל למ"ד

כמקרקעי דמי לא מצית למימר מטעם אגב דאין קרקע נקנית אגב קרקע ע"כ צ"ל [הך ברייתא דקני] מטעם דחשיב מחובר וקונה מדשמואל כמ"ש התוס' בסמוך ולכך נמי לא מקשה מפשטא דברייתא לשמואל [די"ל דלא חשיב מחובר] ודו"ק:

בתוס' בד"ה **מכר לו עבדים וקרקעות כו' דאי משתמרת לדעתו**. ר"ל כגון שהעבד ישן דסתם עבדים אין משתמרין לדעתן כמ"ש בסמוך וק"ל:

בתוס' בד"ה **והלכתא כו' תיפוק ליה דהוי חצר מהלכת כו'**. דבריהם מבוארין יותר בגיטין כ"א:

בתוס' בד"ה **למה לי עומדין כו' קרקע הסמוכה לתהום ואגבה כו'**. כצ"ל:

בא"ד **דהוי כעשר שדות בעשר מדינות**. הס"ד כצ"ל:

דף יב:

בתוס' בד"ה **ואם איתא לישני ליה פירוש ואם איתא כו'**. סיימו לפרש לפי פירושם דלעיל בד"ה ומחיים אבל אין צורך להמקשה בזה דבפשיטות מרבינא דמוקי לריה"ג בלא חזי להקרבה קשה גם ממימרא דר"נ לחודיה היה יכול להקשות דאי אמר למלתא אליבא דרבנן א"כ אמאי לא אוקמי מתני' דהכא נמי הכי בבכור בזמן הזה וככ"ע ועיין:

אבל אין לפרש שמעתין דה"פ ומחיים מי אמר ולא לאחר שחיטה דקאמרת אפילו תימא ריה"ג ומודה לאחר שחיטה וא"כ הא דפליגי רבנן עליה אפילו במחיים והתנן כו' ואם איתא לישני הא דאמר ר"נ בכור חי לא הוי ממון בעלים בזמן שבית המקדש קיים אזדא לרבנן והא ריה"ג אלא במחיים לכ"ע הוי ממון בעלים ולכן לא מצי לאוקמי מלתא דר"נ כרבנן דבלאחר שחיטה פליגי רבנן א"כ מתני' דהמקדש בחלקו ע"כ דלא כריה"ג [ואף דהשתא בפשיטות מצי אתיא כריה"ג דהמקדש בחלקו ע"כ בחזי להקרבה דהמקדש בחלקו קתני מ"מ למה דלא מתרץ הכי רק קאמר אפילו תימא ריה"ג ומודה לאחר שחיטה ולהכי אתיא כריה"ג הא בלאחר שחיטה דוקא פליג ולפי תירוצך לא אתיא מתני' כריה"ג] אי אפשר לומר כן דלמאי דקס"ד דר"י איירי בלאחר שחיטה הא דמוקי רבינא בבכור חו"ל אי בתם אסור בהנאה אי בבעל מום בא"י נמי לא חזי להקרבה ודו"ק:

דף יג.

רש"י בד"ה **רבא אמר כו'**. כגון קדשי קדשים וה"ה בקדשים קלים גופיה באימורין לאחר זריקה:

ברש"י בד"ה **אי אליבא דרבנן כו' משלם רביע כו'**. עירוב פשטים ישנו כאן דאי לא משלם אלא רביע בתם ומחצה במועד א"כ בע"כ ס"ל דתרוייהו בהדדי עושין ההיזק

ואמאי פטור בעל הבור אם לא מטעם גזירת הכתוב כמ"ש התוס' א"כ לא יתכן מ"ש אלמא כי ליכא לאשתלומי מבעל השור לא משתלם מבעל הבור כו' שאני התם שהתורה פטרו גם ממ"ש אע"פ שבו נמצא הנזק משמע דס"ל שבעל הבור אינו עושה כלום וכמו שהוכיחו התוס' מזה וק"ל:

בתוס' בד"ה **אי אליבא דרבנן כו'**. דע"כ ס"ל השתא שנים שהזיקו האי כוליה הזיקא כו' כיון דלא אסיק אדעתיה כו'. פירוש וכיון שידע זאת הסברא ע"כ לר"נ א"כ מנ"ל להקשות פשיטא הא אמרי כו' דלמא רבנן נמי ס"ל הכי ומודו הכא דגובה מבשרן הכל כיון דכוליה הזיקא עביד אבל מ"ש לפירושם בסמוך אע"ג דס"ל האי כוליה הזיקא כו' [דהחליטו כן בפשיטות] אין מוכרח דס"ל לרבנן הכי רק עכ"פ מקשה שפיר פשיטא וק"ל:

בא"ד **דאי כל חד פלגא היזק עביד למה ישלם כו' ובלא טעם אין לנו כו'**. לכאורה לא דייקי מידי לפי מ"ש רש"י פשיטא הא אמרי כי ליכא לאישתלומי מהאי לא כו' מדלא משתלם מבעל הבור דאלו ס"ל לרבנן כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי הו"ל לחייבינהו לבעל הבור אע"ג דלא עשה מאומה א"כ ממילא למאן דס"ל כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי אף היכא דלא עשה מאומה אית ליה הך סברא מיהו בזה י"ל שכוונתן דודאי לא [עלה] על דעת רש"י לדמות היכא שעשה ההיזק ללא עשה כלום וה"ק אי לרבנן הא אמרי לא משתלמי מהך היכא דלא הזיק כלום וה"נ פשיטא דלא גבי מבשר יותר ממה שהזיק [דכל חד פלגא היזק עביד] וע"ז הקשו דהכא לא הוי יותר ממה שהזיק דהאי כוליה היזיקא עביד כו' דע"כ צ"ל הך סברא דאל"כ מאי טעמא דר"נ כו' וק"ל. ואולם נראה מכוונת רש"י דידע המקשה סברא דבו נמצא ההיזק ומדמי שפיר להכא דחשיב כאלו עשה ההיזק אך לא היה סבור שיהיה חשוב יותר לחייב בעל הבור מכאלו עשה ההיזק [ולכך מקשה מדרבי נתן] ודו"ק:

דף יג:

בתוס' בד"ה **כשהזיק חב המזיק כו' ולא ליתני כשהזיק חב המזיק**. ר"ל וכל הבבא מייתרא ולא הול"ל רק חייב אבל לא כשהזיק חב המזיק לחודיה מייתרא דאם כן לשמואל נימא דאייתרא ליה כשהזיק חב המזיק דבמשנה קמייתא לאתויי קרן דחב לשלם ממיטב הו"ל [ול"ק קושייתם לשמואל תקשי ברייתא אברייתא דכשהזיק חב המזיק בתרייתא אע"כ עיקר הילפותא מכולה בבא דהשתא לא משתמע רק מבבא בתרייתא מכיון דכבר אשמעינן מיטב בבבא דרישא וכמ"ש רש"י כאן בד"ה כשהזיק כו' דאי משום מיטב כו'. וכ"כ התוס' לעיל (דף ד') בד"ה כשהזיק חב המזיק]:

בתוס' בד"ה **כגון שקיבל כו' ולא קיבל עליו שמירת גופו כו'**. וקמ"ל דתם איכו משלם אלא חצי נזק דס"ד שמירת גופו מהזיקות דעלמא לא קיבל עליו אבל אם יוזק משור דיליה ס"ד דקיבל. ולולי דבריהם היה נראה דמש"ה לא קאמר איפכא דלפ"ז אין קמ"ל אלא דתם אינו משלם אלא חצי נזק דמה שמועד משלם נזק שלם הוא פשיטא דלא עדיף מאינש דעלמא ומכשהזיק חב המזיק לשלם ממיטב דמרבינן הך איירי במועד וק"ל:

דף יד:

בתוס' בד"ה **ופרה שהזיקה כו' טלית שהזיקה פרה היינו ברה"ר כו' דא"א לאוקמי כו'**. ואף לגירסת הקונטרס לעיל לזה ולזה לשוורים ולפירות דחד [דחייב בשן ורגל ומ"מ לא מיחשב כרשות הניזק מדאינו חייב בקרן אף לר"ט אלא חצי נזק] היינו לענין שוורים שהזיקו זה את זה הוי רה"ר כיון שיש רשות לשניהם להלוך בו כרה"ר [ואינו משלם לעולם רק חצי נזק אף לר"ט] אבל אם הוזקה הפרה בטלית פטור בעל הטלית דהוי בור ברשותו כיון דלענין פירות הו"ל רשות הניזק (ד) אבל הרא"ש לא כתב כן:

בא"ד **דהא טלית בור הוא כו'**. אבל לפירש"י שהזיקו זה את זה נוכל לפרש אין אומרין תצא זה בזה וכל אחד יעמוד בשלו [ודלא כמ"ש רש"י יטול את הפרה כו'] וק"ל:

בתוס' בד"ה **ש"מ לוה ומכר נכסיו כו' ומפרש ר"ת כו'**. לפי"ז מ"ש התוס' לעיל (דף ח' ע"א) בד"ה כולן נכנסו תחת הבעלים אי נמי מלוה הכתובה כו' אינו מכוון דלמ"ד שיעבודא לאו דאורייתא נזקין אינו גובה ממשעבדי אם לא בעמד בדין דבמלוה בשטר דוקא תיקון משום נעילת דלת ולמ"ד דאורייתא אף אם אינו ככתובה בשטר גובה ממשעבדי וק"ל (ה):

בתוס' בד"ה פרט לב"ד כו' למ"ד תני שור לרגלו ומבעה לשינו כו'. אין כוונתן דלאידך מ"ד איירי בקנסות משום ח"נ דקרן דהאי בקרן מועדת איירי כדקתני ממיטב הארץ ולמ"ד תני שור לרגלו נמי כשהזיק חב כו' לאתויי קרן ועוד למ"ד חצי נזק ממונא מאי איכא למימר אך כוונתם למ"ד תני שור וכל מילי דשור ומבעה זה אדם וכל מילי דאדם אית ביה קנסות כתשלומי כפל ד' וה' ואונס כו' וקצת היה נראה לומר *) כיון דהתוס' קרן איירי בקנס כגון ל' של עבד (ו) וק"ל:

דף טו.

בתוס' בד"ה **הא מני כו' ואי ר"ע ליתני תם פטור מדמי עבד**. אבל לריה"ג מועד נמי פטור מדמי ולדות כדמסיק לקמן. ולולי דבריהם לא היה נראה זה קושיא למעיין שם בסוגיא.

דאביי וכן שמואל דתניא כוותיה מפרשים לר"ע דס"ל מועד חייב כופר שלא בכוונה ורבה דמפרש אליבא דר"ע דס"ל מועד שלא בכוונה פטור איתותב מברייתא דשמעינן לר"ע מועד חייב כופר בשלא בכוונה ואדרבה לפי תי' התוס' טפי הול"ל ר"ע הוא ושייר חצי כופר ודמי עבד וצ"ל דגמרא רוצה לתרץ לכ"ע אף למ"ד בשלא בכוונה בין תם בין מועד פטור [אליבא דר"ע] ואי ר"ע מאי שייר דשייר דמי עבד ודו"ק:

תירוצם דחוק דאין זה שיור דמהאי טעמא גופיה דלא הוי חצי כופר שיור נמי י"ל דכשאין השור בסקילה מועד נמי פטור [מדמי עבד] וכשהשור בסקילה [הא] דתם פטור מדמי עבד י"ל שהוא בכלל שהתם משלם מגופיה דכיון דמשתלם מגופיה הביאהו לב"ד ואשלם לך [ואפ"ה בעי קרא דנקי מדמי עבד דה"א דמשתלם דמי עבד מעליה כדאיתא בגמרא שם ע"ש] וי"ל כיון שהיה ה"א לר"ע שיהיה התם משלם דמי עבד מעליה אינו בכלל שהתם משלם חצי נזק מגופיה כו' [מן תירוצם דחוק היה בדפוסים ישנים שלא במקומו ושורה התחתונה היה מעורב מקודם לפני הדבור הקודם ונרשם בו עה"ג]:

בתוס' בד"ה **לפלוג כו' דע"פ עדים משלם כו' דלמא לא סבר כריה"ג כו'**. ר"ל ע"פ עדים וכגון שהמית שור שלא בכוונה שאין השור בסקילה דאל"כ אף לריה"ג הביאהו לב"ד ואשלם לך. ולא הבינותי דלמאי דמפרשים לפלוג וליתני אף אהמית שורי את פלוני [דלא כרש"י] עדיפא הו"ל לאקשויי היכי מצי למימר אבל תם מאי כו' דאינו משלם ע"פ עצמו דלמא ס"ל תם אה"נ דמשלם כופר ע"פ עצמו דכופרא כפרה ולא קנס ועיין לקמן פרק שור שנגח ד' וה' [דף מא ע"ב] ור"פ גופיה דס"ל פלגא נזקא ממונא אמר לקמן (דף מ') דכ"ע כופרא כפרה [וא"כ דלמא אף ר"ה בריה דר"י ס"ל הכי] ואפשר ליישב בדוחק דאלו ס"ל משלם ע"פ עצמו א"כ הא דהמית שורי את פלוני מצי איירי בין בתם בין במועד ודומיא דהכי איירי או שורו של פלוני [וא"כ לא משני מידי לא במועד אע"כ דהמית שורי את פלוני נמי לא איירי אלא במועד א"כ לפלוג וליתני כו'] ועיין:

בתוס' בד"ה **ואי תפיס כו' דאי בכל דבר שיתפוס כו'** עיין בראש [דאף דבר אחר מצי תפיס כנגד היזיקו ואם יתפוס יותר מוציאין ממנו דאין זה בכלל דיני קנסות] ואפשר לכוין פי' ר"ת ג"כ כפירושו [וה"פ] דוקא בתפס המזיק עצמו אמרינן לא מפקינן מניה דמשמע אף היתרון משיעור הנזק מטעם דבמזיק הקילו שיכול להחזיק בו בשעת הנזק אבל לא משום דהוי דיני קנסות אם יוציא המותר ובכל דבר שיתפוס לא מפקינן מניה המותר דא"כ היום או למחר יגזול כל אשר לו כו'. והאי דחייביה ר"י חצי נזק כו' דאיירי [בתפס] א"ש השתא בתפס מידי אחרינא [דאי הפי' בר"ת כפשוטו ע"כ בתפס המזיק

עצמו א"כ אמאי קאמר דחייבי' חצי נזק הא בתפס מזיק עצמו אין מוציאין ממנו כל מה שתפס] ודו"ק: סליק פרק ראשון כיצד הרגל פרק שני

דף יז.

בתד"ה **היתה מבעטת אגב כו'**. ויש לחלק בין הכא להא דלעיל ע"ב דאסיק בקשיא א"ה מאי האי דקתני גבי תולדה דשן כו' וכן לא מוקמי כר"ט מדקתני לה גבי שן כמ"ש התוס' בד"ה והתניא ולא אמרינן משום דשוה לשן וק"ל:

דף יז:

בתוס' בד"ה **זרק כו' לא משכחת בצרורות חצי נזק כו'**. דאי משום דהלכתא גמירי לה בזורק כלי נמי שמא הלכתא גמירי לה ואפילו הכי פשיטא ליה מדמחייב הזורק ופטור המשברו וק"ל:

דף יח.

בתוס' בד"ה **במועד מתחלתו כו' והשתא פשיט בעיא דרבא כו' דאיירי בצרורות כי אורחיה כו'**. ולפ"ז לא היה צריך רבא לאוקמי בפלוגתא דר"ט ורבנן קמיפלגי רק בדשני ואייעד (ז) ולמה דהעלו בסמוך דחד תלוי באידך ניחא וא"ל אכתי [אף למה דהעלו בסמוך בתירוצם] מאי קאמר לקמן תפשוט מדרבא הא שפיר קבעי רב אשי דאם יש שינוי לרביע נזק בעיא דרבא בצרורות כי אורחיה לבד ולא תליא זה בזה דהא רבא לא הזכיר דבתרוייהו מבעיא ליה רק בצרורות כי אורחיה מדקאמר או דלמא תולדה דרגל הוא דמ"מ אי יש העדאה בכי אורחיה לנזק שלם גם ע"י שינוי יש העדאה לנזק שלם כיון דזה צד מועד שלו [כמ"ש התוס' דעיקר העדאה בקרן כתיבא] וא"כ תמות שלו חצי נזק ועי"ל בפרש"י:

דף יח:

ברש"י בד"ה **אמר לך רבא כי קמיבעי לי כו' ובדשני בצרורות כגון שזרק הכלב הגחלת בידו כו'**. לעיל ע"א דמפרש שנטלו בפיו והניחו נראה שהוא לפירוש רבו בסמוך בד"ה דדחיק ליה עלמא דאיירי במקום גחלת. דבצרורות ס"ל לר"א חצי נזק [לכך הוצרך לפרש שנטלו בפיו דע"י זריקה הוי צרורות וכאן דקאמר בהדיא בין לר"א ובין לרבנן כסומכוס ס"ל מפרש לה בצרורות ע"י שינוי כגון שזרק הגחלת [ר"ל דהכא מצי נמי איירי בזרק אבל אה"נ דמצי איירי בדאנח ע"י שינוי כגון בפיו דהוי על שאר הגדיש צרורות] ואין

זה ר"א דבסמוך כדמפרש לקמן בד"ה הנ"ל (ח) ויש לדקדק כיון דמשלם חצי נזק על כל הגדיש קאמר דאל"כ לוקמי כרבנן דסומכוס ובמקום גחלת כמ"ש התוס' בד"ה בין לרבנן וא"כ נפשוט בעיא דרב אשי דכח כחו ככחו דמי דהא אף באנח אנוחי ע"י שינוי מיקרי שלא במקום גחלת צרורות וא"כ כשזרק הגחלת הוי כח כחו ובסמוך קאמר דלא רצה לאוקמי כרבנן משום דלא פסיקא ליה כו' ותפשוט דאין שינוי כו' אע"ג דבעיא דרבא דיש העדאה באת"ל דאין שינוי לרביע נזק אפ"ה רצה לפרש באוקימתא דלא נפשט שום איבעיא והשתא לפירש"י [למאי דמצייר בזריקה ואכל הגדיש] נפשוט אידך:

דף כא:

בתוס' בד"ה **אדם ותרנגול כו' דלמה יחזור מסברא הראשונה**. הלשון אינו מכוון שמפני ההכרח שהכריחו נצטרך לפרש גם במסקנא פטורין לגמרי במלמטה למעלה. וקצת קשה לפירושם למה דחיק הגמרא לאוקמי באפיך מיפך ולפרש פטורין בתרי גוונא נוקמי ברה"ר ופטורין לגמרי במלמעלה למטה משום דאורחיה הוא [והוי רגל ברה"ר] ובמלמטה למעלה דאנוס הוא. ומזה יש לישב לפירש"י [בד"ה מלמטה למעלה דפטורין מנזק שלם] הא דקאמר א"ה דמעיקרא ניחא ליה פטורים לגמרי משום דהוי אורחיה ואיירי ברשות הרבים ולהכי לא מקשה אמתני' דיש לומר הוא הדין מלמטה למעלה נמי הוי אורחיה אבל למאי דקתני בברייתא מלמטה למעלה הוי שינוי פריך והתניא כו' דאין ה"א לפרש פטורין לגמרי במלמעלה למטה [משום רגל ברשות הרבים] ופטורין מנזק שלם במלמטה למעלה. גם ברשות הרבים לא מיקרי חיובא דחצי נזק פטור [דאדרבה מיקרי חיובא דלא נימא דהוי אורחיה ופטור ברה"ר] ודו"ק:

דף כב.

בתוס' בד"ה **גדיא כו' ול"ד לסרוכי וכו'**. אע"ג דבמלמטה למעלה אין חילוק בין זקירא לסריכא דתרוייהו לאו אורחיה ומשום דחזי ליפתא משוי ליה התם אורחיה מ"מ לא מסתבר להו שיעשה הלפת אורחיה לקפוץ ע"י סריכה מלמטה למעלה כיון שאין דרכו בקפיצה על ידי סריכה [אף] מלמעלה למטה וק"ל:

בתוס' בד"ה **ור"י בדאנח אנוחי כו' דאי כח כחו כו'**. ולא מצי למימר בדאנח אנוחי ע"י שינוי ועל כל הגדיש חצי נזק דא"כ תפשוט דאין שינוי לצרורות לרביע נזק ומ"מ הו"מ לאוקמי בהכי ולא תפשוט וזיל הכא קמדחי ליה כו' (ט) וק"ל. ובעיקר דבריהם יש לתמוה דבעיא דכח כחו לעיל אליבא דסומכוס היא אי מוקי הלכתא בכח כחו ולאו

ככחו דמי אי לא גמיר הלכתא וככחו דמי דש"מ דאי לאו הלכתא פשיטא דככחו דמי והנך אוקימתא דהכא אליבא דרבנן אזלי דאין חייב על הגדיש משום צרורות רק חצי נזק ועיין לעיל באשר"י בבעיא דכח כחו ומ"ש הישׁ"ש בזה (י) אינו נכון שלפירושו העיקר חסר ועוד שהתוס' כתבו הוי על כל שאר הגדיש פטור ולסומכוס עכ"פ משלם חצי נזק ועיין:

בתוס' בד"ה **לאו ממונא כו' משום דרשה דפטור על אש בהמתו כו'**. ולר"י [נמי מהני הך דרשה דלא מחייב אלא] משום חציו דכלב דהוי צרורות מיחייב חצי נזק אבל לא חייב נזק שלם משום אש [דהוי כחציו דבעל הכלב כדין אשו והיכא דהחיוב משום אשו ל"ש צרורות רק אם החיוב בא מחמת הכלב דאז לא חייבה התורה נזק שלם בכחו דכלב דהיינו צרורות] דאימעט אש בהמתו כמו בור בהמתו ומ"מ היכא דממונו של בעל הכלב הוא חייב נזק שלם משום אשו בין לר"י בין לר"ל כמ"ש התוס' והרא"ש לעיל (דף י"ט ע"ב) בד"ה וכי אתמר דר"ה גבי דליל ודו"ק (כ) ואפשר דלר"י ליכא שום מיעוטא. ע"ל בהפרה דף מ"ה ע"א בתוס' בד"ה איש בור:

דף כב:

ברש"י בד"ה **עבד כפות כו' כדאמרי' בשלהי פרקין כו'**. ומיבעי לים שם בעבד אע"ג דמיירי באינו כפות ובמתני' איתא בהדיא דבסמוך הו"ל לברוח ולא מסתבר לומר גבי עבד הניח שאני כמ"ש רש"י לקמן בהכונס [דף ס"א ע"ב לענין בהמה לחלק בין לברוח ובין לסלק מה שהניח עליו] (ל) ושמא יש חילוק בין מת להוזק וק"ל:

בתוס' בד"ה **והיה גדי כפות לו כו' ועבד כמו שאמר ברישא שהוא סמוך לו פטור כו'**. ולא מיירי כאן בתשלומי גדיש והמדליק את הגדיש [דאיתא בלישנא דתלמודא] ליתא בסדר המשנה אהך בבא [אלא אבבא דרישא] רק הגמרא מקצר המשנה:

בתוס' בד"ה **קטיל תורא כו' אי אפשר לומר כן דבפ"ק כו'**. אין מזה קושיא על רש"י דאיהו מפרש שם משא"כ באש דאם כפות הוא המבעיר חייב מיתה דקים ליה בדרבה מיניה כדאמרי' בפרק הכונס עכ"ל שם ור"ל בהך מתני' ולזה מקשה שפיר אלו קטיל תורא כו' ולמאי דמסיק שהצית בגופו של עבד צ"ל לר"ל משא"כ באש בעבד סמוך ומשום דהי"ל לברוח (מ) ורש"י פירש לעיל לר"י דהלכתא כוותיה רק התוספות אזלו לשיטתייהו דמשום קים ליה בדרבה מיניה ליכא למיפטרי' אי לאו דאיכא שום מיעוטא כמ"ש לעיל (דף ד' ע"א) בד"ה כראי אדם ולקמן (דף כ"ו) ועיין:

בא"ד **והא בדבר שממונו עושה לא שייך קים ליה בדרבה מיניה**. וה"פ אלא למ"ד אשו משום ממונו פירוש חיוב ממונו שבו דהוה כשורו שהזיק ואלו קטיל תורא כו' [מיישב קושית מהרש"א ע"ש]:

בתוס' בד"ה **וגדי דחד כו' מיהו אין זה ראיה דע"כ כו'**. היה נראה להוכיח כן מהכא גופיה דפריך א"ה מאי למימרא לא צריכא בגדי כו' הא מהיכן דפשיטא ליה דאין מיתה ותשלומין פשיטא נמי גדי דחד ועבד דחד וק"ל:

דף כג.

ברש"י בד"ה **לחייבו בד' דברים כו' דאפילו היכא דגחלת שלו משמע לו דיש חילוק כו'**. ולפ"ז מ"מ הומ"ל הא דהצית בגופו של עבד איכא בינייהו [דלר"ל בעיא דוקא הצית בגופו של עבד כדלעיל] לז"א ועוד דשכיח הוא יותר ד' דברים ממיתה וטמון היכא שלא כלו חציו עיין בר"ן. ויש לעיין אמאי לא חשיב לעיל (דף י') בחומר באש מבשור ובור שחייב בד' דברים ולא נקטו לעיל לשיור אאתקפתא דרב אשי ע"ש:

ברש"י בד"ה **ה"ג וליחייב נמי כו' וקס"ד דגחלת וחררה דחד וגדיש דחד**. ולמאי דמסיק דאכלה בגדיש דבעל חררה א"צ לאוקמי בששימר גחלתו ולא נסתיים הזאת אומרת (ג) אבל לפי' התוס' דפריך ולפטור בעל הכלב ולא ישלם כי אם רביע קיימא שפיר במסקנא וק"ל:

ומה שיש מקשים לפי' התוס' [וכ"ה במהרש"א] אמאי דחיק לעיל לר"ל לאוקמי בדאדיי' אדויי וחייב חצי נזק על מקום גחלת לוקמי נמי בדאנחי אנוחי וחייב חצי נזק על מקום גחלת משום דבעל הגחלת נמי חייב וקושטא הוא דמיירי בשלא שימר גחלתו. ועדיפא אית ליה להקשות אף לר"י מנ"ל לתלמודא לאוקמי לר"י חצי נזק אשאר הגדיש ולמידק זאת אומרת כו' דלמא אמקום גחלת וכמו שאמרו לר"ל ואולם אין לכל זה מקום דא"כ מ"ט דר"א דפליג את"ק וס"ל נזק שלם בשלמא השתא קמיפלגי בצרורות וכדאיתא בסוגיא לעיל ועוד דהא תני עלה מגופו ולמה משלם מגופו כיון דאירי באנח אנוחי ואמקום גחלת וק"ל:

בתוס' בד"ה **סתם דלתות כו' תימה דלמא משום דהוי תחלתו בפשיעה וסופו באונס כו'**. דלא מסתבר להו כפירש"י דסתם דלתות חתורות ולא תימא שינוי הוא ובכה"ג כתבו לעיל (דף כ"ב ע"א) בד"ה דאפיך מיפך דל"א תחלתו בפשיעה כו' משום דאף שהחתירה שינוי מ"מ אכילת החררה והדלקת הגדיש שנעשה אח"כ לאו שינוי היא וכמו שהכריח האשר"י לעיל במתני' דאכלה כסות או כלים ע"ש. אבל היה נראה לישב תמיהתם

בפשיטות דהא ע"כ למ"ד תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור צ"ל בהכרח סברא דסתם דלתות חתורות דאין לחייבו משום תחלתו בפשיעה כו' ומסתמא לא פליג עליה אידך מ"ד דלא מצינו פלוגתא בסברא דסתם דלתות חתורות ולמה נאמר דפליגי וק"ל:

דף כד.

בתוס' בד"ה **ודלמא למעוטי כו' דאם כן לשתוק מוזאת כו'**. אבל אי ממעט זבה מראיות אצטריך מיעוט לזב מימים דלא תימא מה ראיות שטהורין בזבה דאימעט מוזאת טמאין בזב ימים שטמאין בזבה אינו דין שמטמא בזב להכי מקשה אימא למעוטי נמי זב מימים ודו"ק:

דף כד:

בתוס' בד"ה **לימרו הנך קמאי כו' ה"ה דהו"מ למיפרך מבתראי כו'**. לפירש"י לא קשה מבתראי די"ל נמי דמכירין בעל השור כו' הלכך ע"כ כדי ליעודי אתי שהיו יודעין בעדות הראשונים אבל קמאי מי ידעי דלבתר ג' יומי כו' כדבסמוך ואף לשינויא אחרינא דמרמזי ורצופין אית להו נמי במכירין דלא פליגי כדאיתא בפוסקים והתוס' כתבו זה לשיטתם בסמוך דגרסי אלא דקמרמזי כו' דבשינויא דבסמוך ניחא נמי בליעודי גברא והמקשה לא אסיק אדעתיה הך שינויא וק"ל:

בתוס' בד"ה **לימרו הנך בתראי כו' מדהמתינו עד נגיחה ג' כו' דאי כשהעידו לבסוף א"כ תקשי מקמאי כו'**. וא"ל ודאי ליעודי נתכוונו שהרי יודעין שאין על הניזק שלישי לתבוע כו' וכפירש"י דודאי ניזק ג' לא הביאן כיון דאין משלם נזק עד נגיחה רביעית [אף לרבא] כמ"ש התוס' לעיל (דף כ"ג ע"ב) בד"ה ולא ישמרנו וק"ל:

בתוס' בד"ה **אלא דקמרמזי וכגון שבכל שלשה ימים כו'**. דאז הוי רמיזה חשובה כיון שבכל ג' ימים באו אלו עם אלו וקמרמזי וכ"כ התוס' בפרק הנחנקין:

בתוס' בד"ה **במכירין כו' בגליון וא"ת ליעודי גברא כו' ומטעם זה יכולין נמי לומר לחייבו חצי נזק באנו כו'**. לכאורה היה נראה בקושיתם דכיון דנמצאו זוממין השתא איגלאי דליעודי קמיכווני בשקרם דלמה אמרו מתחלה שאין מכירין ואחר שהעידו כולן אמרו שמכירין ואי לחייבו חצי נזק העידו שקר למה לא אמרו בתחלה שמכירין אלא לחייבו נזק שלם באו ולכך אמרו מתחלה שאין מכירין השור שאם יבואו עדים ויעידו על נגיחות אחרות יאמרו הם ג"כ שאותו השור נגח בראשונה ודו"ק:

דף כה.

בתוס' בד"ה **אני לא אדון כו' שכן היזיקן מצוי תאמר בקרן כו' למ"ד פלגא נזקא קנסא כו'**. יש להקשות למ"ד חצי נזק ממונא למה לא יליף ק"ו בכה"ג מה שן ורגל שאין כוונתן להזיק חייבין ברשות הניזק כ"ש קרן שכוונתו להזיק אינו דין כו' דלדידיה ליכא למיפרך שכן הזיקו מצוי וכמ"ש לעיל [דף ה' ע"ב בד"ה שכן מועדין] ולמ"ד קרן עדיפא אפילו קרן נמי אתיא וליכא למיפרך. והשתא אין החומרא מעין הדין וליכא למימר דיו ויש ליישב בדוחק ועיין:

בא"ד **וי"ל דלאו פירכא הוא דאין חומרא זו מועלת כו'**. ופירכא כזו שאינה רק טעם לעשות חומר מכניסין אותה בק"ו דע"כ לא יכול לעשות חומרא זו חיוב תשלומין דהא אינה מועלת לחייבו ברה"ר וכן חומרא דכרת דבסמוך אינה רק טעם לפסול בחוץ לזמנו ומכניסין הפירכא דהא חומרא דכרת אינו גורם פיסול בשוחט חוץ לזמנו אי לאו שהוא חומרא הכתובה בתורה אבל לקמן אין להכניס הפירכא ולומר ומה נזקין דרגל שאין חומרא של שכן ישנו באש מועלת לחייבו ברה"ר כו' דהא ודאי חומרא הוא ועושה חיוב דנזקין דאש חייב ברה"ר וכופר פטור באש וק"ל:

דף כו.

בתוס' בד"ה **ולא תהא שן כו' וי"ל צרורות יוכיח כו' ואין משלם אלא ח"נ דהלכתא גמירי לה דאין משלם אלא ח"נ**. וא"ל הא ע"כ מדבעי הלכתא לצרורות דאינו משלם אלא ח"נ ש"מ דשן ורגל נזק שלם משלם דאפשר שהלכתא לא היה אלא שצרורות ישלם החצי תשלומין של רגל וק"ל:

בא"ד **וא"ת אי שן ורגל בחצר הניזק ח"נ אמאי אצטריך כספו כו' דא"ל דה"א ומה קרן שמשלם ברשות הניזק ח"נ מגופו חייב ברה"ר שן ורגל שמשלם חצי נזק מעלייה אינו דין כו' מ"מ למאי דקאמר השתא דלא משלם אלא חצי נזק מק"ו כו' שן ורגל שפטורין ברה"ר כו' אמאי אצטריך כספו** וק"ל. ויש לדקדק בסמוך לר"ט דלית ליה דרשה דיחצון היאך למד ק"ו דקרן בחצר הניזק משלם נזק שלם מק"ו דקרן שחייב ברה"ר לא יהא קרן ברה"ר חייב מק"ו דשן ורגל דמשלמין ברשות הניזק מעלייה פטורין ברה"ר קרן לא כ"ש (ס) ואית לן למימר ע"כ תשלומי חצי נזק דקרא איירי ברשות הניזק ואצטריך כספו דאי לא"ה ה"א דגם שן ורגל חייבין ברה"ר חצי נזק והוי שבקינן האי ק"ו דמיקל בתשלומין ועבדינן ק"ו דלעיל [כמ"ש התוס'] ויש ליישב:

דף לג.

גמרא **מאן דמתני לה אהא כ"ש אקמייתא ומאן כו'**. לעיל לא עביד מאן דמתני לענין ד' דברים משום דפשיט טפי מאן דמחייב ברישא כ"ש בסיפא ומאן דמתני אסיפא בהכרח ברישא פטור מד' דברים [דאי מגלות גם בסיפא פטור] אבל לענין גלות אף למאן דמתני אסיפא היה אפשר לומר דברישא חייב גלות דלא הוי קרוב למזיד קמ"ל כ"ש רישא אי משום דיותר הרישא קרובה לאונס כו' או משום שאינו דומה ליער וכמ"ש התוס' בד"ה מאן דמתני והכא לא היה לו לומר מאן דמתלי לענין גלות דהא מאן דמתני לה אקמייתא בע"כ נמי פטור בהא כדקאמר ומצא פרט כו' ומאן דמתני לה אהא פטור נמי בקמייתא דהא קתני ברישא פטור דליכא למימר פטור מד' דברים דהא הכא הוי אונס טפי וחייב בד' דברים והיה צריך לעשות מאן דמתני רק אלישנא דמתני אסיפא לחוד (ע) וזה נראה פשוט וכתבתיו לפי שראיתי בישמ"ש שלא הבין הדברים כן ועוד הבין כוונת התוס' הא דלעיל מאן דמתני אסיפא כ"ש ארישא [במ"ש התוס' משום דדמיא סיפא טפי ליער מרישא] היינו לס"ד דגמרא דלעיל דפטור בסיפא לפי שאינו דומה ליער זה לרשותו כו' וגם ז"א ודו"ק:

בתוס' בד"ה **והוציא הלה כו' דאין לו לחשוב שיסלקו הכרים כו'**. כיון דאין לו לחשוב שיבאו אחרים ויסלקו הכרים א"כ הזריקה לא היתה פשיעה ולא פשע בזריקה ואף אם קדם אחר כך הוא עצמו וסלקו פטור דגרמא בעלמא הוא וק"ל.

בתוס' בד"ה **איכא בינייהו כו' אבל הכא אם נתרצה הניזק כו'**. כתבו אם נתרצה הניזק ולכאורה הול"ל אם המזיק רוצה ליתן לו מעות לר"י אינו קדוש ולר"ע קדוש כו' משום דא"כ לא היה לו לתלמודא לומר הקדישו ניזק איכא בינייהו רק איכא בינייהו למר יכול לסלקו ולמר אינו יכול כיון דלר"י אינו קדוש משום שיכול לסלקו במעות ולר' עקיבא קדוש דלא יכול לסלקו בע"כ להכי פירשו אם נתרצה הניזק כו' [אף אם נאמר דאף לר"י אינו יכול לסלקו] ואפ"ה איכא בינייהו לענין הקדש ואה"נ דהומ"ל איכא בינייהו אם יכול לסלקו היכא שאין הניזק מתרצה וכמ"ש בסמוך ד"ה הקדישו ניזק כו'. ומ"ש ועוד דלר"ע קדוש הגוף והשבח כו' היינו דאיכא בינייהו לענין שבח אף היכא שהמזיק מגבהו לבסוף השור עם השבח וק"ל:

דף לג:

בא"ד **אע"פ שהעבד זוכה בשחרורו לאלתר כדדרשי' תחת עינו כו'**. ר"ל מדקתני בברייתא משלמין דמי עין לרבו א"כ ס"ל דרשה דתחת עינו וכיון דמשלם לו דמי עינו

ש"מ דזוכה בשחרורו לאלתר. ולא היה מהצורך להביא ראיה זו למאי דמדמה השתא כל קנס להדדי וכמו שהקשו אח"כ מפרק נערה א"כ כיון דשמעי' הכא בקנס דחשבינן כאלו בא לידו קודם העמדה בדין ובמרובה פריך גבי קנס אי דלא עמד בדין כולי עבד כו' ש"מ דהעדים משלמין רק כתבו זה משום דלמאי דמסקי התוס' דוקא היכא דגלי קרא כו' מ"מ קם דינא דכ"ז שלא עמד בדין לא מיחשב גברא בר תשלומין והעדים חייבין אף דר"ע לא דריש תחת עינו והתם ודאי דמי כוליה עבד בעי לשלומי משום דאינו זוכה בשחרורו לאלתר מ"מ הא סוגיא דמרובה דריש תחת עינו אפ"ה פריך אי דלא עמד בדין כו' והה"נ לר"ע אף היכא דס"ל דזוכה בקנס לאלתר כגון הכא דס"ל יוחלט אפ"ה העדים משלמין וק"ל:

בתוס' בד"ה **משום דרבי אבהו כו' ומיירי הכא בבעל מום אי נמי כו' בתוס' פרק השולח כתבו דהך דהכא איכא לאוקמי אף בראוי למזבח ואפ"ה אין מפקיעין מידי שיעבוד דניזק כיון דאינו יכול לסלקו בזוזי אפילו לר"י כדמפורש בפרק המניח מודה רבא דלמפרע הוא גובה עכ"ל ודבריהם צריכין ביאור דכיון דאינו יכול לסלקו בזוזי הרי השור שלו והוחלט לניזק ומה מקום לומר למפרע הוא גובה ועוד שזה סותר כל הסוגיא דהכא שמפורש בהיפך דלר"י ודאי יכול לסלקו בזוזי ודברי ח"ש בזה אינם נכונים ואין מן הצורך להשיב עליו**. אבל פירוש דבריהם הוא דלר"י משעמד בדין אינו יכול לסלקו בזוזי ועדיף מקודם העמדה בדין לר"ע אף דלר"ע הוחלט השור משעת הנזק אפ"ה הקדישו מזיק מוקדש [משום דרבי אבהו כדקאמר הקדישו מוקדש אפילו לר"ע וכו'] ומשעמד בדין לר"י הקדישו אינו מוקדש אפילו מידי לא יהיב להקדש [כדקתני עלה דהכא משעמד בדין הקדישו אינו מוקדש] ופלוגתא דר"י ור"ע דלר"ע ומכרו את השור כו' לניזק ומזיק מזהיר רחמנא ומשעת הנגיחה קם ליה ברשותיה ולא תליא מידי בהעמדה בדין ולר"י לב"ד קמזהיר קרא ומשעה שנפסק החצי נזק מב"ד ונישום השור ששוה החצי נזק הוחלט השור לניזק ולהכי כתבו התוס' לעיל בד"ה איכא ביניהו אבל הכא אם נתרצה הניזק לבסוף כו' דלאחר העמדה בדין תליא ברצון הניזק וז"ש דהכא לא הוי קדושה גמורה אפילו בראוי למזבח משום דכיון דמשעמד בדין הוחלט השור ממילא לניזק ואינו יכול לסלקו בזוזי אפילו לר"י מודה רבא דלמפרע הוא גובה ולא הוי הקדש (ולא משום דר"י) [אי לאו משום דר' אבהו. כצ"ל] אע"פ שהקדישו קודם שעמד בדין דאז היה יכול לסלקו ודו"ק:

בא"ד **וקשה מכאן לר"ת כו' מטלטלי מפקעת כו'**. אף שבסמוך מדמי שור המזיק לקרקעות היינו לענין קלא כיון דנגח תורא נגחנא קרי ליה אבל לר"ת דכל קדושת מטלטלי מפקיע משיעבוד משום דמחוסר גוביינא ה"נ (לה"א) [יהא] הקדש גמור:
בתוס' בד"ה **ש"מ כו'**. דבריהם מבוארין יותר בתוס' ר"פ מי שהיה נשוי:

דף לד.

גמרא **ש"מ בע"ח מאוחר כו' לא גבה כו'**. אין להקשות דלא הול"ל שמע מיניה אלא מסיפיה הו"ל למיפרך דקתני גבי מועד קדם בע"ח והגביהו כו' מה שעשה עשוי כו' דכה"ג מקשו התוס' סוף פרקין (דף ל"ו) בד"ה ש"מ ועוד למאי דמשני לעולם כו' ושאני התם דא"ל אלו גבך כו' אכתי נדייק בהיפך מסיפא ש"מ בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה ולא כרבנן דפליגי אבן ננס. דשאני גבי מועד שאין שיעבוד על השור יותר משאר מטלטלים ובע"ח מאוחר שקדם וגבה מטלטלים מה שגבה גבה [לכ"ע] דאין דין קדימה במטלטלין אבל שור תם שהזיק קלא איתי ליה ודמיא לקרקע כיון דמשתלם מגופיה וכאפותיקי שויי' רחמנא רק המקשה הבין דלא הוי כאפותיקי אלא לענין זה דגבי ליה מלוקח מאוחר אבל לא מבע"ח מאוחר וכמו שאר קרקעות לבן ננס משום נעילת דלת ומשני שאני התם דא"ל אלו גבך כו' וכפי' התוס' בד"ה אלו גבך דהוי כאפותיקי מפורש דמשועבד לניזק טפי מלבע"ח כו' ולזה כוונו התוס' בד"ה ש"מ בע"ח כו' שלא נפרש ש"מ כו' ובעלמא ס"ל מטלטלים מה שגבה גבה דא"כ לא הול"ל ש"מ אלא אסיפא הו"ל למיפרך ועוד הא בלא"ה ע"כ צ"ל דשאני הכא משאר מטלטלין דהא טריף ליה מלוקח ובעלמא לוה ומכר נכסים אין ב"ד גובין לו מהם לכן פירשו דעכ"פ המקשה מדמה שור תם דהכא לקרקעות ולהכי גבי ליה מלוקח ופריך ש"מ כו' לא כבן ננס דלדידיה כי היכי דבקרקעות כו':
בתוס' בד"ה **דר"מ סבר כו' נפקא לן מוהמת יהיה לו כו'**. אע"ג דלעיל סוף פ"ק עביד צריכותא אמתני' דפחת נבילה חדא בתם וחדא במועד כו' לא ניחא להו להתוס' לומר צריכותא אקרא דאצטריך קרא דהכא בתם להשמיענו פחת נבילה דניזק דאין סברא לומר תם חמור ממועד אף דלר"י אי לאו דשמעינן ליה בברייתא דקרי תם הקל ה"א תם חמור ממועד היינו משום דכתיב קרא וגם את המת יחצון וק"ל:

דף לו.

ברש"י בד"ה **ראשון נשכר כו' והא לא דמיא לחב עד כו'**. דמטעם דמפרש התם משום דאלו גבך הוי לא מינך הוי משתלימנא מטעם זה נמי עדיף טפי ניזק האחרון מניזק הראשון לזה פי' דהתם הוא דאמר ליה כו' וכמ"ש התוס' לעיל (דף ל"ד ע"א) בד"ה אלו גבך ועיין בזה בהמאור ובמלחמות:

בתוס' בד"ה **שור שנגח כו' אי כר"ע כו' ולא מצי לשנויי כגון שאין בידו כו'**. דהשתא לא מצי למיתני יחזיר לכולן דמשמע אף לבעלים דכיון דאין בידו אין מוטל עליו לשמור ולהכי תני אם יש בו מותר יחזיר לשלפניו ולפני פניו ולא לבעלים ומשתלמין ממנו נזקם [ומיושב בזה קושית מהר"ם ע"ש] רק קשה מישלם לאחרון שבהם ואם יש בו מותר כו' למה לא ישלם מיד לראשין זו בעצמם קושית' דא"כ תקשי לר"ע הראשון נשכר מבעי ליה וכמו שמקשה לר"י מאחרון אחרון נשכר ולא מישלם לאחרון ואם יש בו מותר כו' [דזהו בעצמו כוונתו בקושיתו] וק"ל. ולפירש"י [דמפרש דגם לר"ע בתפס נעשה שומר עליו] א"ל לוקמא כר"ע וכגון שאין בידו ובדתפוס [דל"ש תי' רש"י לקמן בד"ה שביק מתני'] דאפשר מ"מ טפי הו"ל לאשמועי' אחרון נשכר לר"ע אף בלא תפוס היכא שיש בידו:

דף לו:

גמ' **ואס"ד תנא תנא סלע מדינה לפלוג וליתני כו'**. אלא צורי תנן ובחצאין לא קמיירי ומתחיל בשור שוה מאתים לאורויי בעלמא דסלע צורי תנן ואלו התחיל בשור שוה ת' [כי היכי דליפלוג וליתני עוד בניזק רביעי] לא הוה שמעינן מידי וק"ל:

ברש"י בד"ה **שביק מתני' כו' ואי קשיא לוקמה דר"מ נמי כר"ט**. וכשתפסו כו'. ור"ש מוסיף בסיפא אף בלא תפסו האחרון נשכר ולא פליגי מידי ואי אפשר לאוקמי כר"ע ובלא תפסו ואם יש בו מותר בנזקיו דהשתא אצטריך לאשמועינן דאחרון אחרון נשכר דא"כ לא מוסיף ר"ש מידי ועוד דלא הי"ל לתלות במותר נזקיו דהא שייך לשלפניו יותר ממותר נזקיו ואף כשהזיקות שוין [אם השור שוה יותר כדקאמר יחזיר לכולן מיבעיא ליה] והיכא דנזק ד' וה' שוין וי"ל יש בו מותר בנזקיו אין מחזירין לג' אלא אף הד' יש לו לפי חלקו (פ) ואפשר לפרש [כוונת רש"י בקושיתו] נוקמי לדר"מ כר"ע ובשתפסו ור"ש פליג בתפס וס"ל יחזיר לכולן וכסברת התוס' [בד"ה כגון שתפס] ותי' דאף דאצטריך למיתני דמהני תפיסה לרבי עקיבא דהא ר"ש פליג בסיפא מ"מ יתורא דאחרון נשכר למה ליה למיתני לר"ע וק"ל:

בתוס' בד"ה **אם יש בו מותר כו' כגון שנזקי רביעי וחמישי שוין ונזקי שלישי יתירין וכו'**. ולפעמים נזקי רביעי יתירין על של ה' ומחזירין המותר לשלפני פניו כגון שנזקי ג' וה' שוין ונזקי ב' שוין לשל ד' דהשתא מצינו לפעמים שמשתכר הראשון [דאף שנזקי ד' יותר מה' מ"מ מתחלה לא יכול ליטול אלא חלקו של ג' כמ"ש תוס' בסמוך דאין הה' נוטל אלא חלקו של רביעי לכך שייך המותר להשני] ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו דמתני' היינו היכא שכל ההיזיקות שוות רק של האחרון הוא פחות ודו"ק:

בתוס' בד"ה **נותן לו סלע כו' או פחות או יותר ממנו**. פי' דהת"ק משער בעני דהקצבה היותר פחותה היא סלע ור"י משער דהקצבה היותר גדולה היא מנה ומ"מ פליגי דאי אפשר אם הקצבה היותר פחות סלע שיהיה בושת של היותר חשוב מגיע כ"כ עד מנה או לאידך גיסא אם בושת היותר פחות עולה כ"כ עד סלע אי אפשר שלא יגיע בושתו של עשיר יותר ממנה ותלמודא קים ליה דאין ב' השיעורים הללו מכוונים יחד שיהיה הפחות שבכולן סלע והגדול שבכולן מנה [וע"כ דפליגי] רק התוס' מסופקין באי פחות או יותר וק"ל:

בתוס' בד"ה **ושל דבריהם כו' אבל שאר מטבעות של דבריהם הוי כסף צורי דהא מנה כו'**. ממנה דמתני' דהכא דהוי של צורי (מדחשיב בה דינר זהב) אין ראיה דאינו רק ציור בעלמא ור"י קאמר כסף קצוב של דבריהם קצבו במדינה דומיא דכסף קצוב האמורה בתורה ולזה הוכיחו ממנה דריה"ג וממאתים דכתובה שקצבו במעות צורי וק"ל:

דף לז.

בתוס' בד"ה **רב זביד כו' קשיא ליה האי דריש מכילתין**. שהוא חזר בו מכח דמקשה עליו לקמן ומועד לבהמה הוי מועד לאדם בתמיה [וסמך עצמו (בתמיה) אהך דריש מכילתין] הא אמרי' בריש מכילתין מ"ש גבי אדם דכתיב כי יגח כו' ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם ע"ש:

בתוס' בד"ה **שור ולא נגח כדי שאם יגח כו'**. למאי דס"ל לתוס' לעיל (דף כ"ג ע"ב) בד"ה ולא ישמרנו דאנגיחה ד' משלם נזק שלם א"ש דנקט ולא נגח בתרא בין לרב בין לשמואל [דלקמן ע"ב] דהשתא נעשה מועד לשלם לאלתר נזק שלם אם יגח דנגיחה הראשונה מן המנין לכ"ע כמ"ש בסמוך ע"ב בד"ה יום ט"ו כו' וצריך לחלק בין סירוגין של ימים לשל שוורים אבל לפי' רש"י דהכא [לקמן ע"ב בד"ה ושמואל אמר] דאזיל בשיטתיה דלעיל קודם שחזר בו דאנגיחה ג' משלם נזק שלם לא א"ש לרב ולא נגח בתרא ולשמואל לא א"ש באידך ברייתא דנעשה מועד לסירוגין לכל דהא למינים שנגח כבר אינו נראה

שנעשה מועד עדיין עד שיגח עוד מין אחר [למאי דמדמה רש"י הך דסירוגין של שוורים לסירוגין ודילוג דימים דלקמן] ועיין:

דף לז:

בתוס' בד"ה **שור שור כו'** **דהני תרי אבעיות באת"ל כו'**. וכפרש"י. ואפשר דמש"ה נמי לא בעי הכל בשוורים שור נגח ולא נגח שור נגח ולא נגח נגח נגח נגח מאי האי נגיחה בתרא בתר קמאי דסירוגין שדינן ליה כו' משום דהשתא לא מצי למיבעי תו באת"ל כו' וק"ל:

דף לח.

בתוס' בד"ה **אלא האדם כו'**. דר"מ דהכא כרבנן דפליגי כו'. והכא לא מצי לשנויי דהא דרב יוסף דאפילו מקיימין אין מקבלין שכר אזיל לרשב"י דאומות העולם אינן בכלל דאשר יעשה אותם האדם וחי בהם משום דטובא איכא התם בכהאי גוונא [אף בלא דרשה דהאדם] פתחו שערים ויבוא גוי צדיק כו' כמ"ש התוספות בסמוך:

בתוס' בד"ה **עשה משה ק"ו כו'** **וקרא דשופטים דעגלון כו'**. לפי האמת היה מותר לו להורגן כיון דבימיו כבר נולדה רות המואביה רק המואבים ודאי לא קבלו תירוץ זה ומפני חילול השם הביא להם מן המקרא דוישלח מלאכים כו' לדיחויא בעלמא והו"ל להביא מקרא דעגלון אי משום שהיא לפי האמת שאז הותרו שכבר נולדה רות בתו של עגלון ואף אם לא נולדה אז כמ"ש התוס' בעלמא דבתו לאו דוקא אלא כמה דורות נולדה רות אחרי עגלון מ"מ לא הוי הדיחוי כ"כ כמו מקרא דוישלח מלאכים כו' כיון דבהכרח עיקר הציווי [דאל תצר] נאמר על אחר מעשה דבלק שעלה על דעת של משה לצורם מק"ו אלא שמן התורה היה רוצה להביא ועיין עוד בזה מ"ש בחידושי אגדות:

דף לט.

בתוס' בד"ה **אין מעמידין כו'** **ותימה מ"ט דאין מעמידין כו'**. וא"ל משום דאין נזקקין לנכסי יתומים ובמועד עבדי רבנן תקנתא משום תקון העולם דמ"מ נעמיד אפוטרופוס דלכי גדלי ישלמו וק"ל:

בתוס' בד"ה **ור"י אמר או לשטר כו'** **וא"כ אמאי הוי דריב"ח טועה כו'**. ולא ניחא להו למימר דרבא לסברת המקשה קאמר דמקשה דר"י אדר"י א"כ ס"ל טעמא משום דיתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו וכפירש"י א"כ לסברתו משוי ליה טועה וק"ל:

דף מ.

בתוס' בד"ה **ולימא ליה אי תם כו' הך פירכא ליתא לר"י כו' וכן הך פירכא דהוי מעריקנא כו'**. מיהו הך דהכא ודאי לר"י הוי מצי להקשות עדיפא אמאי שואל משלם חצי נזק הא צד תמות במקומה עומדת אבל מקשה אף לרבנן דמ"מ לימא ליה אי תם כו' ופירכא דבסמוך דהוי מעריקנא כו'. דוקא לרבנן ולר"י לא קשה דהא קמן שלא הבריח ודו"ק:

דף מ:

בתוס' בד"ה **רובע עשה בו כו'**. ולא ניחא להו כפירש"י דאונס אנרבע קאי. מיהו אפ"ל דגם רש"י כוונתו כפי' התוס' רק הוא פי' היכן נאמר בקרא שחייב על אונס כרצון ומנ"ל לז"א שהרי נרבע כו' וא"כ ה"ה רובע באונס:

בתוס' בד"ה **לאו לקרבן והשתא ה"ק כו'**. בשמעתין היה אפ"ל דהא דקאמר נוגח לא עשה בו אונס כרצון כו' לענין קרבן אלו לא נכתב דכיון דליכא קטלא באונס ה"נ לענין קרבן ולכך הוצרך למיכתב לאונס דפסול וקשיא לרב וקצת הוא משמע כך מפירש"י (צ) וק"ל:

דף מא.

גמרא **כגון שהוזמו זוממי זוממין כו' הניחא אי ליעודי תורא כו'**. ונקט אליביה שהוזמו כו' ולא כגון שבאו עדים אחר הנגיחות כולן והעידו שנגח בלא הזמה דאף אליביה בעי עדים לבא מ"מ קודם הנגיחה האחרונה דהיינו רביעית דקרא כתיב והועד בבעליו ולא ישמרנו וק"ל:

ברש"י בד"ה **שסיכן לג' בני אדם כו' וכשנגח שלישי כו' משלם עליו כופרא אזיל לשיטתיה דלעיל** [דף כ"ג ע"ב **קודם שחזר**] **ודוחק לישב הסוגיא אליביה ג' ג'** [**דלמה נקיט בכולהו שינויא ג' בני אדם ג' בהמות כיון דהשלישי שמשלם עליו כופר ממנין הנגיחות דאייעד מינייהו**] **ומהרש"ל** [**ביש"ש**] **מחקו** [**והגיה ברש"י וכשנגח הרביעי כו'**] **וכן מצא ברש"י מדויק**. עוד כתב שכל האוקימתות לא נשארו במסקנא זולת ג' האחרונים [ואף דאסיכן לא פריך מידי מ"מ תלמודא לא ס"ל לאיעודי תורא שתופסין הב"ד עד שיראו אם יחיה דלא עדוף מגברא ע"ש ביש"ש] והרמב"ם הביאן כולם בספרו והוא לא גריס אלא והכל בניחותא. והר"ן הביא אוקימתא דמועד לנכרי וקצת משמע כן ברש"י דלא כתב בהא בתמיה דלא גריס בהא אלא רק בניחותא מועד לנכרי הוי מועד

לישראל והיש"ש דחה שאי אפשר לומר כך מלקמן [דף מ"ח ע"ב] אי הכי בר קטלא הוא כו' [לפירש"י שם ע"ש]:

בתוס' בד"ה **כמאן דקטלה דמי וא"ת כו' היא הרגה עצמה כו'**. דא"ל שהיא אנוסה לכך דא"כ למה אתיוה לב"ד וקטלוה דלגבי אדם לא עשו אונס כרצון. וצ"ל תוכן קושיתם דא"כ כי האי גוונא בנגיחה נמי לא משלם כופר שהשור לא עשה מאומה ונהי דקטלינן לשור [הרובע] ועשו בו אונס כרצון למה ישלם כופר והאי דלא משלם משום דלא קטל הוא [וכדלעיל]:

בתוס' בד"ה **רגל שדרסה**. שן דחיה הוי שייך למינקט כמו שכתבו לעיל בד"ה רגל:

בתוס' בד"ה **לרבא לא משלם כו' דהך ברייתא קאמר כו'**. וא"ל לדידיה אם נאמר נוגח למה נאמר רובע שהרי רובע משלם כופר וצ"ל תירוץ דאביי א"כ הו"ל לשנויי תירוץ דאביי גם אליבא דהך ברייתא ולמה לא משני אליבא דהלכתא. ז"א דהא בחד מינייהו סגי כמ"ש התוס' לעיל בד"ה יש בנוגח כו' דה"א אמסתבר [ארובע] רק רבא משני אליבא דברייתא שעשה ב' למה נאמר ונראה בעיניו תירוץ דאביי דוחק:

בא"ד **לרבא לא משלם כופר אליבא דהך ברייתא קאמר כו'**. ולדידיה דס"ל דאיכא כופר ברגל צ"ל אם נאמר נוגח כו' הוי מוקמינן לבדדמי כיון דלא מיפרשא קרא וכמ"ש התוס' בסמוך בד"ה ויש בנוגח ואה"נ דליכא חומרא דכופר בנוגח שאינו ברובע רק הברייתא דתני רובע אינו משלם כופר כו' בהכרח דס"ל דליכא כופר ברגל דלא מסתבר לרבא לאוקמי כדאביי דסוף סוף כיון דקמ"ל דלאו כמאן דקטליה דמי א"כ ליכא חומרא דכופר בנוגח שאינו ברובע וק"ל (ק):

אמר המעתיק [הראשון] יען שנזדמן לפני כתבי הקודש דרבינו המחבר בב' נוסחאות שונות אמרתי להציג שתיהן כדי שלא יחסר המזג ואתה הקורא ידיד ה' שים עינך ולבך לכל אחד כי אלו ואלו דברי אלהים חיים כולם ניתנו מרועה אחד יען וביען שתי הנוסחאות הן מכתיבת ידי המחבר זצוק"ל בעצמו ונראין הדברים כאלו אחד משתיהן מה ששנה במהדורא קמא ושניה ממהדורא בתרא ואיידי דחביבין מיליה לא השמטתי שום א' מהן ומשנה לא זזה ממקומה אף כי לפעמים שתיהן הולכות אל מקום אחד וכוונה אחת להן:

נוסחה א בתוס' בד"ה **והאי לא יאכל כו' ובעל השור נקי להנאת עורו כו' דאי כפי' רש"י נקי לחצי כופר ולדמי ולדות הו"מ להקשות בקצרה [אהא דקאמר בברייתא הנאה מנין ת"ל בעל השור נקי] מנ"ל איסור הנאה אף לאחר שנסקל דלמא נקי לדרשא אחריתא ועוד כדקמשני א"נ כו' את בשרו למה לי נימא אלו לא כתיב את בשרו ה"א לא יאכל**

להנאת בשר ונקי להנאת עורו להכי כתיב את בשרו בשרו הוא דאסור אבל עורו שרי וא"כ ע"כ נקי לחצי כופר ולדמי ולדות הוא דאתי אלא משום דאין זה קושיא שידרוש נקי לחצי כופר ולדמי ולדות או משום כמ"ש התוס' בסמוך בד"ה נקי מחצי כופר או משום דלהאי תנא משמע ליה נקי מנכסיו להכי פירשו להנאת עורו. ובסמוך דמקשה והשתא דנפקא איסור אכילה והנאה כו' נקי למה לי [הא המקשה ע"כ ידע זה בה"א דאפשר לאוקמי נקי להנאת עורו] משום דלא היה משמע ליה לפרושי בהכי לישנא דברייתא דאין לי אלא באכילה בהנאה מנין כו' [דקאי אהנאת עורו] וק"ל:

בתוס' בד"ה **כדר' אבהו לרווחא דמלתא נקיט כו' לכאורה היה נראה דבלאו ר' אבהו לא הוי מוקמינן לא יאכל לאיסור הנאה אע"ג דאין צריך לאכילה משום דלשון לא יאכל לא משמע הנאה וטפי אית לן לאוקמי לאיסור אכילה ולאחר שנגמר דינו וכן למאי דמשני ה"מ דנפיק איסור אכילה כו' משמע כיון דלא קאי במשמעות דלא יאכל אף דמייתרא ואין צריך לאכילה לא מוקמינן לאיסור הנאה [אפילו לר' אבהו.** אלא דהמקשה ס"ד דלר' אבהו קאי במשמעות לא יאכל נמי איסור הנאה משא"כ בלא ר' אבהו]:

נוסחה ב בתוס' בד"ה **והאי לא יאכל דסקליה כו' להנאת עורו.** ורש"י פי' אכופר ודמי ולדות ואפשר לומר דרש"י לא מפרש כמ"ש התוס' דקשה ליה אם המקשן היה למד בה"א נקי להנאת עורו א"כ מאי מקשה בסמוך והשתא דנפקא ליה מלא יאכל כו' נקי למה לי בשלמא אי אמרת נקי לכופר ולדמי ולדות ולא ידע הפרש בין בשרו לעורו ניחא דמקשה לדידך דקאמרת נקי לאיסור הנאה כמו שאמרה בברייתא בהנאה מנין א"כ נקי למה לי לאיסור הנאה ומשני להנאת עורו וק"ל. והתוס' לא מפרשי כפירש"י דקשה לפירושו אם המקשן היה למד בקושיתו נקי לחצי כופר מאי השיב לו התרצן את בשרו למה לי לישני לעולם לאחר שנגמר דינו מותר ולאחר סקילה אסור [ואת בשרו אתי לאורויי] בשרו הוא דאסור אבל עורו מותר וכ"ת אכתי את בשרו למה לי לכתוב לא יאכל סתם והוי מוקמינן נמי אמסתבר ז"א דה"א נקי אתי להנאת עורו [וכ"ת] לכתוב נקי לחוד ה"א אמסתבר [כמ"ש התוס'] כתב לן רחמנא את בשרו בשרו הוא דאסור וא"כ ע"כ נקי לדמי ולדות וחצי כופר הוא דאתי אע"כ המקשן ס"ל נקי להנאת עורו שיהיה עורו אסור [דנקי מנכסיו משמע ליה] וק"ל:

בתוס' בד"ה **כדרבי אבהו לרווחא דמלתא כו'**. דאף למ"ד דלא קאי בלא יאכל איסור הנאה מ"מ היכא דלא צריך לגופיה תניהו באם אינו ענין. אך בלא ר' אבהו לא יתורץ בתירוץ הראשון ה"מ היכא דנפקא איסור אכילה ואיסור הנאה כו' אדרבה איפכא הוא וק"ל:

המזרחי לא ראה יפה בגמרא בזה שכתב דלר' אבהו צ"ל נקי לחצי כופר ולדמי ולדות ע"ש:

דף מא:

גמ' **הי אמר ליה ברישא** ונפקא מיניה אם חזר או לא:
משכח רברבי ושקיל כו'. ולא הדר דמסתמא העדיף אמר ברישא דאל"כ לא עלה על דעתו לומר נקי מחצי כופר כו':
שדי זוטרי. רש"י ולית ליה מנא לאחזיקינהו כולהו. אינו דומה לנמשל. עוד קשה לי הלא לעיל מסיק דכ"ע כופרא כפרה (ואפילו לר"ע משמע בפלוגתא דרבה ואביי לקמן (דף מ"ג ע"א) דקאי אליבא דר"ע וכמ"ש התוס' לקמן שם משמע בהדיא דס"ל [לר"ע] כופרא כפרה ומוקי מתני' דהמית ע"פ עצמו משלם כופר דכופרא כפרה וצ"ע (ר) כ"ז היה במוסגר) וכן לקמן וא"כ ודאי כיון דלית ליה דרבה אין השור בסקילה כו' דאל"כ גם תירוץ מתכוין לא יתכן [גם זה ה] תירוץ נכון וצריכא נקי ואמאי קרי ליה זוטרי שדי זוטרא כו' ובעל המאור אית ליה גירסא אחרינא בשמעתין:
בתוס' בד"ה **נפקא להו כו' דריה"ג כיון דדריש אתים כו'**. ר"ל ריה"ג כיון דדריש אתים ס"ל דאסור קלוט כשיצא לאויר העולם וא"כ במה שבמעי הקלוטה בטמאה היא ואה"נ דטמא דהא קאמר בטמאה טמא וע"ש בגמרא וק"ל:
בתוס' בד"ה **לרבות ת"ח**. מקושר שפיר לדיבור שלפניו פשוט [דאי לעשה יתירא אתי א"כ תיקשי קושית תוס' שבדיבור הקדום]:
בא"ד **וי"ל דהכא ברבו מובהק כו'**. וא"ל לכתוב מפני שיבה תקום דמיירי אפילו באין רבו מובהק זה לא קשה להו כלל דודאי אצטריך לרבות יראה איזה מורא כו' ע"ש:
בתוס' בד"ה **נקי מחצי כופר כו' משום קושיא דאנשים כו'**. ר"ל [למה לי] נקי כבר ממועט מאנשים ולא שוורים אע"פ שמתרצים דה"א אנשים כי נתכוונו כו' בעיניו דוחק זה רק הוה ממעטינן שוורים מחיובא:
בא"ד **ואע"ג דכופר שלם מחייב ר"א כו'**. מדאצטריך מיעוטא בתם:
בא"ד **ולא בעי למינקט נקי מחצי כופר**. דאין סברא לומר דלבתר קיבלו מר"א וס"ל כריה"ג [דתם חייב] ואין דומה לו סברא לפוטרו מחצי כופר כדבסמוך (תוס' כתבו לפי האמת כמ"ש מעבר לדף בד"ה מה כשחייב כו' [דמוכח דע"כ לא קיבל]. כ"ז היה במוסגר):

בא"ד **ולא בעי לאוקמי נקי מדמי בן חורין**. ואע"ג דאם ס"ל בדניזק שיימינן מ"מ יש הרבה חילוקים בין כופר לדמים כדלקמן (דף מ"ג ע"א) בד"ה מאי לאו כופר:

בא"ד **וא"ת ריה"ג דאמר תם משלם כו'**. לא מצינו זה בהדיא בריה"ג רק מצי סבר כן (א"ה בדף ט"ו ע"א מצינו בגמרא בהדיא דקאמר הא מני ריה"ג היא דאמר תם משלם חצי כופר. כ"ז היה במוסגר. אבל דברי הגאון מפורשים לעיל בתוס' בד"ה הא מני ריה"ג הוא דהא דקאמר הא מני ריה"ג היינו דמצי סבר כן ע"ש):

נוסחה א בתוס' בד"ה **ע"פ עד אחד כו' משום דמודה בקנס הוא כו'**. וכן משמע קצת מפירש"י דהכא מודה בקנס פטור וכי היכי כו'. ולקמן בסמוך (דף מ"ג ע"א) בד"ה מאי לאו כופר פירש"י משום דכמיתת הבעלים כך מיתת השור ואדם בהודאתו אינו נהרג עכ"ל נראה משום דהתם קאי אמועד מפרש טעמא דכמיתת הבעלים כו' משום דהשור יסקל וגם בעליו יומת דילפינן מיניה כמיתת הבעלים כו' במועד כתיב והריגת מועד ודאי לאו קנס הוא והכא בתם סברא כי היכי דתשלומין שלו הוא קנס הכי נמי הריגת השור אך על מ"ש רש"י בהתערובות ובפ' כל האסורין לא נוגח ולא רובע כו' משום דמודה בקנס הוא ע"ז תמהו האיך מצינו דהריגת שור הוא קנס וק"ל:

בתוס' בד"ה **מודה בקנס כו' דאין סברא לומר שלא יחשוב מרשיע עצמו כשמודה כו'**. דע"כ לא אייריי במכחיש העד דא"כ פשיטא למה לי קרא אפילו במועד עד אחד לאו כלום הוא אלא במודה לדברי העד א"כ בה"א דקנס הוא ה"ה דהוי"מ למיפרך אעד אחד כו' אבל אי מכחישו לא צריך קרא אף דכפרה הוא וא"ל דצריך קרא לעד אחד והוא אינו יודע דאין השור בסקילה וכה"ג בעלמא מתוך שאינו יכול לישבע משלם אתי נקי לפוטרו מכופר (ש) דהכא לא ה"ל למידע וישבע שבועה דרבנן על איני יודע ופטור בלא קרא וקרא למיפטר משבועה לא אתי דרך ש"ד הוא שובע (ת). עיין כאן ברש"א:

וברש"י **ה"ה דהומ"ל אעד אחד פשיטא**. למאי דס"ד קנס ולא כפרה אבל למאי דמשני כפרה ה"א דצריך כפרה אם בא עד אחד שהמית שורו ובמועד ה"נ דצריך כפרה ע"פ עד אחד וכן בסמוך בד"ה מתכוין אמר ליה ברישא שכתב ובעד א' נמי איכא למימר פשיטא דלא מחייב דהא תרי בעינן לאפוקי ממונא וצריך לשנויי כפרה ובמועד ה"נ דצריך כפרה ואתי נקי לפוטרו בתם מכופר דלא צריך כפרה בתם ודו"ק:

אבל אם הוא יודע שאמת דברי העד ומודה לדבריו זה לא מיקרי מודה בקנס [וכמו שפי' לעיל לדעת רש"י]:

דף מב.

בתוס' בד"ה **כתב רחמנא בעל השור נקי דפטור ואצטריך למיכתב אנשים כו' דאי לא כתב אלא בעל השור נקי כו**'. פי' והוי שמעינן נמי דמועד פטור דלא מחייב הכתוב במועד אלא במקום שחייב בתם כמ"ש התוס' לעיל גבי רעהו [בדף ל"ח ע"א בד"ה דא"כ] ובסמוך לז"א הוי מוקמינן נקי מחצי כופר כו' וכן באוקימתא דאביי ורבא ורב אדא צ"ל אי לא כתיב אלא בעל השור נקי הוי מוקמינן נקי לחצי כופר ובשוורים נמי יש חילוק בין אסון לאין אסון או מתכוין לשאינו מתכוין אבל השתא דכתיב אנשים למידק ולא שוורים ע"כ אתי נקי לגלויי עלה ולפרש מיעוטא דאנשים ולא שוורים [לפטורא] דאל"כ לא ידעינן דיוקא אי אנשים הוא דיש אסון לא יענשו הא שוורים אף ביש אסון יענשו או הא שוורים אף באין אסון לא יענשו. ובאוקימתא דרבא כתבו בדיבור שאח"ז אי לא כתיב אנשים הוי פטרינן נמי במועד כו' דלא הוצרכו לומר דאי לאו אנשים הוה מוקמינן נקי לחצי כופר רק מניה וביה אף בנוקמי אדמי ולדות מ"מ אצטריך אנשים ועוד דאי אפשר לומר באוקימתא זה דבלא אנשים הוי מוקמינן נקי לחצי כופר דא"כ השתא נמי דכתיב אנשים אכתי נוקמי לחצי כופר ואנשים למיפטר מדמי ולדות מועדין וכ"ש תמין וק"ל:

נוסחא ב בד"ה כתב רחמנא בעל כו' דפטור ואצטריך למיכתב אנשים דאי לא כתיב אלא בעל השור נקי. ר"ל והוי ידעינן דמועד נמי פטור כמ"ש בסמוך ולעיל [גבי רעהו] דלא מחייב הכתוב במועד אלא במקום שחייב בתם וכל פטורי דכתיבי בתם כי לא מצינו החיוב מפורש במועד אנן ממילא ילפינן במועד נמי פטור וכ"ת בה"א זה לכתוב במועד כדלעיל גבי רעהו דאס"ד לפוטרו בא נכתב רעהו גבי מועד ז"א דה"א פטור מצד העדאה וחייב בתמות כמ"ש אי לא כתב נקי וכתב אנשים וא"כ לא יכול לכתוב גבי מועד (א) וממילא הוי ילפינן דכתב בתם לפוטרו אפילו מצד תמות לז"א הוי מוקמינן נקי לחצי כופר והוי מחייבינן כו':

בסה"ד דלא ליהוי יציבא בארעא כו'. אבל בה"א הייתי טועה ולא ידע רב אילא דכ"ש תם רק ה"א התורה גילה במועד דפטור ולא בתם ומ"מ שניהם שוין הן דחייבין דמי ולדות מכח תם דאטו משום דאייעד יהיה פטור יותר כמ"ש התוס' לעיל בד"ה הא תם אבל במועד חייב ותם פטור לגמרי זה אין ה"א (ב) ואי אפשר לומר כאן כדבסמוך [בדיבור שאחר זה] דהוי פטרינן נמי במועד דהא כן הוא האמת השתא דקאי אתרוייהו ובסמוך אי אפשר לומר כמו כאן דאי הוה אמינא ברבא לומר נקי מחצי כופר השתא נמי דכתיב אנשים נימא הכי אנשים ולא שוורים בין תם בין מועד פטור ונקי לדרשה אחריתא וק"ל. ולאוקימתא דאביי ורבא ורב אדא יש לדקדק לא לכתוב אנשים וצ"ל דאי לא כתיב אנשים

ה"א אנשים ושוורים שוין למר כדאית ליה בין אסון או לא אסון ולמר כו' בין נתכוין ללא נתכוין ונקי לחצי כופר [או] לדרש' אחריתא אך עתה דכתב לן רחמנא אנשים לומר ולא שוורים ולא ידעינן דיוקא אי שוורים זה וזה לחיוב או לפטור ע"כ אתי נקי לגלות אאנשים לומר זה וזה לפטור דאל"כ [דנקי אחצי כופר] אנשים דכתב רחמנא למה לי [כיון דלא ידעינן מינה אי לחיוב או לפטור] א"כ צריך אנשים וצריך נקי דאנשים לחוד לא הוי ידעינן הדיוק בשוורים זה וזה לפטור דלמא זה וזה לחיוב כתב רחמנא נקי וק"ל: בתוס' בד"ה **גבי בושת כו'**. המכוון דדוקא גבי בושת כתיב אנשים ולפי האמת [למה] כתב אנשים בבושת נילף מהיכא דנפקא שאר הד' דברים [ולכך כתבו ואפילו לר"ע אבל בושת לא נפיק כו' אלא מאנשים]:

בא"ד **והא דלא פריך גבי צער כו'**. וה"ה ריפוי ושבת לר"ע רק מלתא פסיקא נקטו לכולי עלמא ואפשר לומר דאי הקשה גבי ריפוי ושבת ה"א קושיא של וא"ת מתרצי לזה דמדאצטריך לתורה לכתוב ב' למודים [ע"כ בין תם ובין מועד פטור]:

בתוס' בד"ה **בכוונה תליא מלתא**. אכתוב לך בקצרה המכוון מהתוס' כי רש"י פי' קושית רב אדא לרבא ואביי דאמרי הדיוק אנשים יש אסון באשה לא יענשו כי קים ליה בדרבה מניה הא לא חייב מיתה דס"ל כר"ש לפי"ז קשה וכי היה תמה אי סבירא להו כרבנן ועוד מ"ש ולית ליה דתנא דבי חזקיה דאל"כ אף אם כר"ש ס"ל מ"מ לא יענשו כיון שיש אסון ולא חילקת א"כ הו"ל לאקשויי כו' ומי איכא מאן דלית ליה כו' לז"א דבהא שאמרו הדיוק יש אסין לא יענשו לא מקשה כלל אף דס"ל לפי האמת כר"ש וכרבי דאינו חייב מיתה וכמ"ש אע"פ שיש אסון באשה יענשו ודלא כרבנן וחזקיה מ"מ בהא לא מקשי עלייהו דאינהו ס"ל כרבנן דקים ליה בדרבה מיניה או (כחזקיה) [כר"ש כצ"ל] דפטור ממיתה ועכ"ז לא יענשו דלא חילקת מכח היקישא דמכה אדם ומכה בהמה וכתנא דבי חזקיה רק קושיתו הוא מדלא אמרו במלתייהו אנשים כי אין אסון יענשו יש אסון לא יענשו בין נתכוין בין לא נתכוין דהוי משמע דמיעוטא דנקי אכולה קאי משמע דהשתא אע"ג דכתיב נקי לא ממעט כי נתכוין השור לאשה ומוקמינן מיעוטא דנקי אמסתבר יותר בשור דהיינו לפטור שלא במתכוין לזה מקשה דהא לרבי וה"ה לר"ש רק נקטו רבי לתרץ קושיא ב' כמו שאכתוב בסמוך דס"ל [לרבי] אם יש אסון ונתת נפש בו' ממון בלא מתכוין ע"כ ליכא למידרש כמו לאביי ורבא אם אסון לא יענש דאטו באסון תליא לרבי לפטור מממון בכוונה תליא א"כ ע"כ צריך למידרש קרא כמו שדורש רב אדא אח"כ וקאי הדיוק אנשים כי נתכוונו פטורין ושוורים חייבין כתב רחמנא נקי לפטור במתכוין ומדרבי נשמע לרבנן דלמה לן למימר עוד פלוגתא במתכוין השור לרבנן חייב

ולרבי פטור וכתבו מנ"ל דלרבי צריך למידרש קרא הכי אנתכוונו דס"ל בלא נתכוין חייב ממון דמי הנהרג וה"ה דמי ולדות דכיון דגלי קרא דלא קאי היקישא דמכה אדם כו' אאין מתכוין לענין דמי הנהרג ה"ה דמי ולדות דלא נפטרנו אע"ג דאית ליה היקישא לענין שאר דברים וא"כ לא קשה מי איכא דלית ליה תנא דבי חזקיה דודאי אית ליה היקישא רק הכא דגלי קרא דלא לדרוש מתכוין ואינו מתכוין שוין ובלא"ה צ"ל דרבי פליג אתנא דבי חזקיה לענין דמי הנהרג כמו שאיתא התם בהדיא רבי מפקא מדחזקיה לאפוקי רש"י דפי' דס"ל [לרב אדא] כר"ש ולית ליה דתנא דבי חזקיה בלא גילוי קרא רק לית ליה היקישא כלל ע"ז הקשו מה שהקשו והב' תירוצים על הב' קושיות לא תלוי זה בזה שאלו היה פירש"י דס"ל כרבי דחייב בלא נתכוין דגלי קרא ונתת נפש כו' לא היה קשה קושיא שניה. ואביי ורבא סבירא להו דאף רבי דריש דרשתו לא מתכוין ואסון (לר"ע) [לא] יענש [דמי ולדות] לכ"ע דדוקא דמי הנהרג חייב לרבי (ג) וק"ל:

דף מב:

גמ' **מפי גברא רבה כו' משתלם נמי מעלייה כו'**. קצת קשה לפי"ז לוקמי אכופר וכשהשור בסקילה דה"א מן העלייה:

גמרא **מה כשחייב בן חורין חילקת בו כו'**. אין להקשות למה הוא עצמו יותר נסתיים שיש חילוק מלגבי עבד וע"כ מכח סברא בחוץ פריך דהביאהו לב"ד וכו' [וזו הסברא עצמה שייכא בעבד] ז"א דכבר למד יעשה לו מגופו משלם דוקא א"כ גלי לנו התורה לגבי תם [בן חורין] דלא משלם מן העלייה ועוד דהוא עצמו אמר לעיל לר"א הביאהו לב"ד וכו' גבי כופר רק הוא הכל מדברי ר"ע ומנ"ל הכל אלא דסמך אקרא [דיעשה לו] וק"ל:

ברש"י בד"ה **מ"ט אין כופר כו'**. אח"כ מתחיל הדבור דכתיב והמית איש השור יסקל השור אינו בסקילה עד שימות הניזק כך נראה להגיה ודו"ק (ד):

ברש"י בד"ה **שור אינו בסקילה כו' דכתיב והמית כו'**. לא מובן לי האי דכתיב והמית איש כו' מאי משמע נימא כיון דאמדוהו יסקל אע"כ צ"ל מכח סברא בחוץ אין השור בסקילה עד שימות לאפוקי כופר ה"א אפשר בחזרה [אם לא ימות] לכן נ"ל דמהופך הוא דבלא"ה אינו תופס ורושם בגמ' כלל וכצ"ל דכתיב והמית איש השור יסקל ושור אינו בסקילה עד שימות הניזק [מכח סברא מבחוץ] ר"ל וא"כ ע"כ והמית דוקא הוא כצ"ל:

בתוס' בד"ה **ונימא ר"ע לנפשיה כו' וכשאמר לו ר"א קיבלה**. ולא דריש נקי מחצי כופר דס"ל כריה"ג ודאי חייב [מאחר שחייב הכתוב בתם חצי נזק] כדלעיל [בד"ה נקי מחצי כופר] וכן צ"ל בסמוך בד"ה אלא אמר רב אשי כו' נימא דגם ר"ע היה יודע כו' וכן בגמרא

בה"א לר"א נמי שקדם ושחטו ה"נ וסבר דלמא כו' וכ"כ רש"א (ה) מ"מ לא החליטו תוס' לעיל [בד"ה נקי מחצי כופר] דס"ל כן [דאין סברא לפטור בתם מאחר שחייבו הכתוב בחצי נזק] וכתבו טעמים אחרים דלא פי' ר"ע [לאוקמי נקי מחצי כופר או מדמי בן חורין] הוא לפי האמת כאן דס"ל פטור מכופר [כרבה] כמ"ש בסמוך בד"ה מה כשחייב כו':

נוסחה א בתוס' בד"ה **מה כשחייב בבן חורין כו'**. דבריהם תמוהים הם וכן (ר"א ותמהו) [ראה ותמה] רש"א יצ"ו דהא כוונתם הוא משום די"ל קיבל תשובתו ולא מסתבר לאוקמי מיעוט דנקי אחצי כופר כריה"ג [דמחייב כמ"ש התוס' לעיל בד"ה נקי מחצי כופר] לז"א מכאן מוכח כו' וקשה הא ע"כ רוצה ללמוד מכאן דלא נתחייב תם כשהשור בסקילה מן העלייה וע"ז קאמר והלא דין הוא מה כשחייב בבן חורין כשהשור בסקילה חילקת דמועד חייב כופר וכמ"ש בקרא השור יסקל כו' אם כופר כו' ותם פטור הביאהו לב"ד וישלם לך ה"נ גבי עבד כשהשור בסקילה למה לי קרא דנקי ומהיכא תיתי שישלם מעלייה דא"ל מה כשחייב בבן חורין כשאין השור בסקילה וס"ל (כר"ל) [כר"א] דתם פטור דלפי"ז מועד נמי פטור לרבה ואם כן מאי חילקת בין תם למועד דקאמר [וכן הקשה במהרש"א]. ורש"א לאביי דבסמוך כו' (קאי הך תירוצא דס"ל אף לר"ע חייב מועד שלא בכוונה מואם כופר ותם פטור דלא מחייב שלא בכוונה אא"כ היכא דחייב בכוונה אבל לרבה ע"כ לא יתכן וכן לרב כדלקמן וגם לאביי לא נסתיים דדלמא ס"ל דגם תם חייב וק"ל. כ"ז היה במוסגר) (ו). והנראה אלי הוא שתוספות כתבו זה לי"א דבסמוך נקי דאפילו דמים לא משלם דלפי"ז ע"כ א"ל והלא דין הוא מה כשחייב בבן חורין שהשור בסקילה חילקת בו כו' דלענין דמים לא חילקת בין תם למועד ושניהם פטורין מן הדמים [דמועד משלם כופר] וא"כ אימא דצריך נקי דה"א כל דמשלם מועד דמים תם נמי משלם דמים דחיוב של דמים היא יותר מכופר (ז) אלא הכי פירושו מה כשחייב בבן חורין לענין דמים דהיינו כשאין השור בסקילה דמועד חייב דמים אף שאין משלם כופר ותם פטור מדמים כיון דאף בכוונה לא משלם כופר [כמו שתירצו התוס' לעיל (דף מ"א ע"ב) בד"ה נקי מחצי כופר] דהביאהו לב"ד ואשלם לך (ח) וא"כ ש"מ דלא קיבל תשובות ר"א דלדידיה מועד שלא בכוונה חייב כופר וגם תם אי לא קרא דנקי ועיין:

נוסחה ב בתוס' בד"ה **מה כשחייב בבן חורין כו' ואפ"ה פוטר כאן בתם כו'**. משמע להו מדקאמר סתם חלקת בין תם למועד אף כשחייב כו' ולמה לי נקי למיפטר תם בכל ענין קאמר בין בכוונה או שלא בכוונה לעולם תם פטור ומועד חייב לרבה דבסמוך בכוונה ולאביי אף שלא בכוונה ודו"ק:

בתוס' בד"ה **נקי מדמי עבד כו' דאפילו דמים לא משלם כו'**. אע"ג שכתבו לעיל [בד"ה נקי מחצי כופר] דהיכא דליכא כופר בכוונה אין ה"א דמים שלא בכוונה אבל דמים בכוונה ה"א אבל לשינויא אחרינא שם דלא קאי רק אמאי דכתיבא בקרא לא יתכן וכ"כ רש"י (ט):

דף מג.

גמרא **אידי ואידי דמים כו'**. דא"ל רישא כופר וע"פ עדים וסיפא קנס וע"פ עדים [וכדמצייר בסמוך ע"ב] דהא קתני המית שורו את פלוני וכו' בלא עדים גם לא אמר מועד [שזה עיקר הודאתו] פשוט:

בתוס' בד"ה **גרושה נמי כו' אטו ולדות צררי נינהו כו' דהכי פריך לקמן כו'**. אילולי דבריהם היה נראה דתלמודא מקשה לרבה דמוקי בגרושה וס"ל ולדות צררי נינהו כמ"ש לקמן לא שנו אלא שחבל בה בחיי הגר כו' ודו"ק:

נוסחה א בתוס' בד"ה **אמר רבה וכו' והא דאיתותב רב מברייתא כו'**. אף דאביי מקשה הכא מסתם מתני' [ולא מסתבר ליה דאתיא כר"א] מ"מ לא הו"ל לחשוב לקמן לתיובתא גמורה וק"ל:

נוסחה ב בתוס' בד"ה **אמר רבה וכו' והא דאצטריך ליה לר"ע כו'**. א"ל דלמא ס"ל כריה"ג כמ"ש לעיל דכבר הוכיחו התוס' לעיל בד"ה מה כשחייב בן חורין מהברייתא דלא קיבל ר"ע תשובת ר"א [אך] א"כ עדיפא הו"ל לאקשויי מנ"ל דתם פטור וק"ל:

בא"ד **והא דאיתותב כו'**. קשה לקשר דא"ל בל"ז פליגי אליבא דר"א ור"ע תם ומועד פטור דאין ה"א בר"א דמועד פטור מכופר ועיין:

נוסחה א בתוס' בד"ה **מאי לאו כופר כו' הוי נ"מ נמי להא**. לא מצי למימר נ"מ מפורשת לעיל בגמ' האפוטרופסין משלמין מן העלייה ואין משלמין כופר משום דכופרא כפרה אבל דמים משלמין דאהא גופא תיקשי מאי נ"מ דכופר אין משלמין ומשלמין דמים במקום כופר כיון דחיובא גבי דידהו דלא גרעה מיתה מניזקין ומאי איכא בין תשלומי כופר לתשלומי דמים אבל היכא דמת המזיק היכא שלא נתחייב אלא כופר כיון דאין כפרה לאחר מיתה פטורין היורשין אף מלשלם דמים במקום כופר וצ"ע:

נוסחה ב בתוס' בד"ה **מאי לאו כופר ולפי"ז חמיר שלא בכוונה וכו'**. תמוה בעיני חילוק זה דא"כ מאי לשון פטור מכופר דאמרי' אדרבה חייב מיבעיא ליה וכן לעיל לר"א נקי מחצי כופר וחייב דמים לחד שינויא דתוס' לעיל דלא רצה לומר נקי מדמי בן חורין כיון דלא כתב בתורה ועיין. גם עיין על הא דלעיל (דף מ') שור של אפוטרופסין משלמין מן

העלייה ואין משלמין כופר ומסיק דכ"ע כופרא כפרה ויתמי לאו בני כפרה נינהו אבל דמים מיחייבי ועיין:

באה"ד **דדמים יכול למחול וכו'**. ר"ל אף דכופר יכול למחול ולחזור וליתן לו במתנה אבל צריך להוציא מתחלה מתחת ידו וליתן ליורשים ואח"כ יחזרו ויתנו לו וכו'. יש"ש:

בתוס' בד"ה **רישא דמים כו' תשלומין שחייבו הכתוב כו'**. אבל למ"ד בדמזיק שיימינן לא יתכן וק"ל:

דף מג:

גמ' **כופר בעבד מי איכא אלא לאו דמים וכו'**. אם בא לחזק קושית אביי ולמידר דמתני' דהמית שורי אייריי בכופר א"כ צ"ל הא דכל שחייב בבן חורין דמים [אף דמשלם כופר אף בשלא בכוונה] כגון בשור תם היכא שאין השור בסקילה או בשור של אפוטרופוס אבל דוחק לומר שבא לסתור שינויא דאידי ואידי דמים ולקיים שינויא דחיקא וק"ל:

גמרא **ואלו שאש משלמת שלא בכוונה דמים משא"כ בבור לא קתני כו'**. דבכלל שהאש מועדת בין לדבר הראוי לה ליתא כמ"ש התוס' לעיל (דף ה') [ע"ב בד"ה כי שדית]:

גמ' **בפיסקא וכן בבן כו' והלא דין הוא ולמה לי קרא**. דא"ל דאצטריך לכופר דאע"ג דבסקילה [מ"מ ה"א דפטור מכופר דהא] תם נמי בסקילה ופטור מכופר. ז"א דנילף אח"כ חייב סקילה בגדולים וחייב סקילה בקטנים והיה אצטריך לומר מצות כדבסמוך וק"ל. גם א"ל למה לא אמר כאן וכי דנין קל מחמור כדבסמוך דאם לא נאמר שור באדם לא היינו יכולין לילף מאדם באדם דמה לאדם שכן חייב במצות (י) ובזה היה ג"כ נפרך קצת הק"ו דאפשר שזו פירכא דלא שייך בבהמה אכן לקמן פרכינן מה לאשה שכן אינה במילה. אכן אינה קושיא דאורחא דברייתא כן הוא באמת אחרי שירד לחומרא דמצות נפרך ג"כ ק"ו דהכא:

גמ' **ועוד ק"ו ומה אדם באדם שלא כו' הומ"ל [ומה אדם באדם] שכן פטור מכופר וכדלעיל ר"פ קמא דף ד' רק רצה בה"א ללמוד ג"כ תם דפטור מכופר גם א"ל מדאצטריך או בן יגח וכו'**. למה לי איש בעמיתו [למעט ד' דברים] דאצטריך משום פירכא (דכופר) [דמצות כצ"ל] או כשאר כל מדאצטריך דעלמא:

ברש"י בד"ה **משא"כ בבור כו' דכתיב שור ולא אדם כו'**. מזה אפשר לתרץ מה שהקשו התוס' לעיל בפ"ק דף ט' ע"ב בד"ה משא"כ בבור שור ולא אדם גבי בור למה לי תיפוק ליה מעליו ולא על האש ובור די"ל דאצטריך למעט הדמים ואף לבעיא דרבא אם אש לא משלם דמים שלא בכוונה משום דליכא כופר בכוונה משא"כ בור דלא שייך בה כוונה

כלל. ומ"ש התוס' לעיל בד"ה נקי מחצי כופר דבאש לא שייך כופר כלל לאו דוקא לא שייך אלא ר"ל ליתא כופר כלל דממועט מעליו ולא על האש ועיין:

דף מד.

גמרא **אין לי אלא במועדין תם מנין**. אין להקשות הא כמה פעמים אמרינן לעיל שאין סברא לומר תם פטור ממה שמועד חייב היינו אי כתב פטורא בתם אמרינן גם מועד פטור אי לא מצינו חיוב מפורש במועד אבל איפכא לא והא דצריך נקי למעוטי כופר בתם אף על גב דכופר במועד כתיב כבר כתב רש"י לעיל כי היכא דחייב חצי נזק ה"א ה"ה כופר:

גמ' **ועוד קל וחומר מה איש ואשה שכן הורע כחן בניזקין כו**'. במתניתין דהחובל. קשה לי למה לא נקיט להאי קולא דלעיל שהורע כחן במיתה [אבל קטן שהרג פטור] ואיש כי יכה ולא קטן וכדלעיל לא עשה בו קטנים כגדולים ועיין:

ברש"י בד"ה **הכי נמי דחזינן דמתחכך להנאתו** [**ולא להפילו עליו**]. א"ל לפירושו דפי' שלש פעמים ולא מתורת שן אתינן עלה [רצה לומר שיהיה מועד מתחלתו כשן] רק ג' פעמים שלא במתכוין במועד פטור ממיתה וחייב כופר ומתחכך עושה שלא בכוונה כו' להפילו לפירוש התוס' אם כן לעיל מאי פריך מועד היכי משכחת לה כיון דמתם קטלינן ליה לישני כי הכא ואפילו לרב נמי [דפטר הכא מכופר] האמר לקמן במועד ליפול וכו' [דחייב כופר ופטור ממיתה]. עיין לקמן ברש"י (כ):

נוסחה א בתוס' בד"ה **והא תם הוא לא בעי למימר כו**' **ומאי פלוגתא הוי שייך בזה דהוי פליגי רב ושמואל מתני' כמאן כו**'. דלא ניחא להו למימר דפליגי אליבא דריה"ג אי ס"ל תם שלא בכוונה חייב כופר ולא מסתבר ליה לאוקמי מיעוטא דנקי לפוטרו מחצי כופר מאחר שחייבו הכתוב בחצי נזק או אם סבר תם שלא בכוונה פטור מכופר בלא מיעוטא דנקי כיון שאין השור בסקילה כו' דלא מצינו מפורש בשום דוכתא דס"ל לריה"ג דתם חייב חצי כופר כמ"ש התוס' לעיל בפ"ק דף ט"ו ד"ה הא מני ריה"ג. משום דכיון דלא מיירי ריה"ג כלל מכופר ליכא למימר דפליגי אליביה טפי מאליבא דשאר תנאים דלא מיירי בכופר ובשלמא לר"ע דאיירי מכופר שהקשה לר"א והלא הוא עצמו אינו משתלם כו' שייך לפלוגי אליביה אי קיבל תשובה דר"א ומחייב כופר אף שאין השור בסקילה ואף דמצינו למימר דריה"ג מצי סבר דחייב בחצי כופר מ"מ פלוגתא לא שייך אליביה ודו"ק:

נוסחה ב בתוס' בד"ה **והא תם הוא כו' כריה"ג כו'**. אשמואל לא קשה [ר"ל לפי האמת למה מוקי במתחכך להנאתו ולא כריה"ג] דאיהו ידע להפילו הול"ל כדבסמוך [בדיבור שאחר זה] וע"כ מיירי במתחכך להנאתו רק אמקשן הוא דפריך ולפי מ"ש סברת המקשן בסמוך בדבור שאח"ז [דמקשה והא תם הוא שאפילו עשה כן כמה פעמים כו'] נראה דלא קשה כלל דריה"ג לא מחייב חצי כופר אא"כ כשנגח ג' פעמים משלם כופר שלם דטעמו דחצי כופר כמו חצי נזק ובלא מתכוין ג' פעמים אע"ג דמשלם נזק שלם לא משלם כופר שלם א"כ ה"ה תם אע"ג דמשלם חצי נזק מאן נימא דמשלם ח"כ (לעיל) [ועיין] (ל). רק הא דמוקי לקמן כריה"ג הוא במתכוין ליפול על בני אדם בבור. וז"א דא"כ בר קטלא הוא. וצ"ל ע"כ ג"כ לקמן סברת המקשן כמו הכא [במתכוין ליפול ולא על בני אדם] דאל"כ קשה נמי א"ה בר קטלא לקשי בל"ז אמתני' כיון דקושיתו הוא ולמה לא קתני מתני' חייב מיתה כמ"ש בסמוך [בד"ה ה"נ במתחכך] ובשלמא לפירש"י ניחא דקשה [רק] לתירוצו במועד ליפול היכי משכחת מועד הא בר קטלא הוא ומתם קטלינן ליה לאפוקי לפירוש התוס' [דהוא] מועד מתחלתו [כמ"ש התוס' לקמן בסמוך וא"כ לא קשה אנגיחות ראשונות ע"כ צ"ל דקושיתו הוא על נגיחה דהשתא הא בר קטלא הוא ולמה לא קתני במתני' חייב מיתה. הו"ל להקשות בל"ז. וכן מאי משני שמואל הא מני ריה"ג] לכן ע"כ צ"ל נמי לעשות לקמן ג' חילוקים מתכוין להפיל על בני אדם בבור [דבר קטלא הוא] או דחזא ירקא [דהוי מועד מתחלתו] ועוד בה שלישי' כמו הכא [היינו סברת המקשה היה דכוונתו ליפול ולא על בני אדם ועלה משני שמואל הא מני ריה"ג] ועיין ותמהני על הישי"ש שהקשה לקמן לפי' התוס' א"ה הוא בל"ז לפי סברתו עדיפא הו"ל לאקשויי מאי מתרץ שמואל הא מני ריה"ג ועיין. וא"כ שפיר כתבו הכא ולא בעי וכו' כדמוקי לקמן כריה"ג [אף בלא מתכוין ליפול על בני אדם דלא משכחת כופר שלם]. אבל לר"ע אין ה"א כלל לחייב תם בין לרב או לשמואל לכן מקשה המקשן והא תם הוא. רק צ"ע לפי מ"ש התוס' לעיל בסוגיא דח"נ קנסא (דף ט"ו) בד"ה הא מני ריה"ג דלא שמעינן לריה"ג בפירוש [דמחייב חצי כופר בתם] רק דמצי סבר כן וה"ה ר"ע נמי צ"ע לי מאי פסיקא ליה ריה"ג מר"ע ודוק היטב. ז"א דכבר הוכיחו התוס' לעיל בד"ה מה כשחייב דר"ע [לא] קיבל תשובתו וחלקת בין תם למועד ותם פטור. לכן מקשה והא תם הוא לר"ע פטור. ועיין דא"כ גם במועד מאי פליגי [רב ושמואל] דר"ע ס"ל חייב [דקאמר חלקת בין תם למועד] והיאך סבר רב פטור מזה ומזה ודו"ק (מ):

בא"ד **דמאי דוחקיה וכו'**. ולקמן א"א לומר פטור מזה ומזה דהא קתני משלם כופר ובמועד ליפול לא שכיח כדבסמוך:

בא"ד **ומאי פלוגתא הוי שייך כו'**. אין להקשות ע"כ השתא פליגי אליבא דר"ע כמ"ש התוס' לעיל (דף מ"ג) בד"ה אמר רבה ואף השתא דפליגי ברגל ושן שלא בכוונה היינו הך אם קרן מועד שלא בכוונה חייב שן ורגל דמועדין מתחלתן שלא בכוונה חייב דלמא פליגי אליבא דריה"ג ז"א דמאי פלוגתא שייך בזה ולמה לא פליגי אליבא דר' יהודה או מאן דהו כיון דאיהו לא דיבר כלל מכופר ואף מכופר בכוונה אבל ר"ע שמעינן ליה דבכוונה אמר הביאהו לב"ד ואשלם לך פליגי בשלא בכוונה אי קיבל תשובת ר"א לענין לחייב במועד שלא בכוונה אבל מ"מ תם פטור שלא בכוונה דאל"כ הו"ל לאוקמי נקי להכי (נ) וכמו שנסתיים לעיל שקיבל תשובת ר"א לחייב מועד (ס) או לא קיבל וס"ל אפילו מועד שלא בכוונה פטור וא"כ ע"כ [היה צ"ל דזה ס"ל כריה"ג וזה מוקי מתני' כמ"ד אחר א"כ מאי פלוגתא הוה שייך וכו']:

בא"ד **ועוד דרישא דמתני' כו' לא אתיא כריה"ג כו'**. דלהיכא דהשור בסקילה לא אצטריך למתני דהביאהו לב"ד וכו':

בתוס' בד"ה **והא תם הוא המקשן סבר כו'**. קושיתם הוא [שהוצרכו להסביר דעת המקשן והתרצן] דאין סברא לחלק לענין מיתה בין תם למועד ואינו מסברתם וכל היכא דבג' פעמים מועד חייב מיתה ג"כ בפעם אחת חייב מיתה ולא כסברת רש"י ג' פעמים שלא במתכוין נעשה מתכוין [דלפירושו בין להמקשן והתרצן מיירי שלא בכוונה אלא דהמקשן היה סבר דמיירי בפעם אחת והתרצן השיב לו דמיירי בג' פעמים ומקשה אי הכי בר קטלא דבשלש פעמים נעשה מתכוין כמ"ש רש"י אלא הכא הואיל ומועד לכך מאי שלא במתכוין איכא ומשני דחזינן ליה דמתחכך להנאתו דחזינן דעשה עתה שלא בכוונה אבל התוס' מיאנו בזה וס"ל דאם בפעם אחת לא מיחייב מיתה גם בג' פעמים כן] וא"כ בגמרא [לפי פשוטו] דנבין הפשט שהתרצן משיב לו מועד מן מה שהוא הבין תם [כולו במתכוין רק שהמקשן סבר פעם אחת והתרצן משיב לו במועד דהיינו ג' פעמים] א"כ קשה היאך תלוי א"ה בל"ז הו"ל לאקשויי אמתני' [בר קטלא הוא] וק"ל. אבל א"ל קושיתם הוא מאי מקשה והא תם דלמא מועד [דהיינו ג' פעמים] ז"א דידע קושית א"ה בר קטלא אלא היא גופא קשיא אי בג' פעמים נעשה בר קטלא ג"כ בפעם אחת נעשה בר קטלא לז"א שהוא הבין להפילו ולא מתכוין על האדם דא"כ לא פטור ממיתה. וה"ה דהומ"ל מכח דיוקא דלהפילו הול"ל אי מיירי במתכוין [להפילו גם על האדם כמ"ש התוס' בסמוך] רק א"כ הו"ל לאקשויי כדשני ליה במועד להתחכך כיון שהוא הבינו להפיל על בני אדם [ולא ידע דכוונת התרצן כדמפרש ואזיל במתחכך להנאתו] אם כן להפילו הול"ל ש"מ דעיקר קושייתו הוא בר קטלא הוא:

דף מד:

בתוס' בד"ה **כל קבוע כו' דפטור מטעם קבוע מוארב לו וכו'**. תימה הראשונה לא מתורצת בהאי וי"ל ועיין:

דף מו.

גמרא **א"נ לכי הא כו'**. קשה מנ"ל לשמואל זה כלל גדול כו' לכי הא כו' דלמא אף רבנן ס"ל התם חולקין היכא (שהמוחזק) [שהתובע] יש לו רוב ומנ"ל לשמואל אלא צ"ל ה"נ יש רוב דרוב בהמות אינן מפילות ואפ"ה ס"ל בתניא נמי הכי המוציא מחבירו עליו הראיה אכן קשה דלמא סומכוס מודה התם דדוקא במתני' הכא שיש חזקה דבחזקת מעוברת קיימא הבהמה כמ"ש בסמוך ע"ב בד"ה מידע ידע וגם רובא ס"ל חולקין אבל רוב לחודיה לא (ע) ומודה דהמוציא מחבירו עליו הראיה בעלמא וצ"ע. גם הכא יש להקשות דלמא סומכוס מודה התם דדוקא בעומדת באגם ס"ל חולקין והתם המוכר המעות שלו בידו ס"ל שיכול לומר לשחיטה מכרתי לך ע"ש בתוס' (פ) אבל כ"ז אינו שוה דדיוקא מזה כלל גדול כאן שהוא מימרא דרבנן כמ"ש רש"י [בד"ה אי נמי] דשמעינן מתני' דהואיל ונקיט כו' וכן משמע בתוספות דב"מ וב"ב (צ) ולהכי נראה מה שהקשו [תוספות בד"ה דאפילו ניזק דהו"ל לומר] ולטעמיך כו' שאינה קושיא כלל דבה"א י"ל זה כלל גדול אתי לכי הא דמוכר כו' וכך כתבו שם:

בתוס' בד"ה **זו דברי כו'**. מה שהקשיתי ע"ז דדלמא בשמא ושמא א"צ עומדת באגם וכ"ה שם בתוס' בהדיא ושמואל דדחיק התם היינו משום דמתני' איירי בברי וברי ורבא מגיה במתני' ותני זה אומר שמא וכו' וכדאיתא התם צ"ל שהתוס' משמע להו דכאן הוא עיקר דברי סומכוס שאמר דינו חולקין על שור שנגח את הפרה וכדאיתא בתוס' בסמוך והתם ובהמניח דאמר אמר סומכוס אפילו בברי כו' פירוש הכא בהפרה דע"ז אמר דינו וכמ"ש רש"י בהמניח והתם ומוהרי"ו תירץ על קושית התוס' דלעולם א"צ באגם לסומכוס רק התם צ"ל בלאו הכי באגם משום דנימא כאן נמצא כאן היה ואינו נראה כלל:

בסה"ד ותיתי אפילו כסומכוס. ר"ל מתניתין דלעיל סומכוס אליבא דרבי ישמעאל וכאן סומכוס אליבא דר"ע ומנ"ל חלוקין:

בתוס' בד"ה **דאפילו ניזק כו' דלמ"ד חצי נזקא קנסא כו' הרש"א הקשה מה שהקשה ותירץ מה שתירץ והוא דוחק גדול לומר גדולה מהעדאת עצמו בעלמא רק זה מיושב קצת אליביה שא"צ לומר שקושית התוס' הוא מכח ר"ח מנה לי בידך ועדים מעידים וכו'** [**וכפירוש מהר"ם**] **דא"כ מאי הקשו שזה מודה במקצת בנזק הפרה** [**אלא דמשמע**

להו דמיירי בלא סהדי] (ויהיה) [והיה] ספק לב"ד [ר"ל שבלא הודאתו היה ספק לב"ד מחמת שראינו שהשור רדף אחריו דהוי כגמל האוחר כמ"ש מהרש"א כאן ובתוס' ב"ב שם] דאל"כ [היינו אי לאו הודאתו] לא הוי תלינן בשור זה מ"מ הודאתו משוי ליה מודה במקצת [שלא יוחשב מודה בקנס]. ואפ"ל דודאי שמא חייב וס"ל חולקין אע"פ שאם מודה פטור בשמא חייב כמו בכל מקום דס"ל שמא חולקין רק מחויב שבועה לא יביא לידי תשלום הכל דטעמא דשבועה אמרי' בעלמא רמי רחמנא שבועה עליה כי היכי דלודי וכו' [והכא אם יודה יפטור מלשלם הכל]. ואני אמרתי [דלכך לא יביא לידי תשלום הכל אפילו אי מיירי בהעדאת עדים (ק) דטעמא דעדים מביאין לידי תשלום על השאר מה שטוען איני יודע והם העידו על מקצת הוא כמ"ש התם שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים ומפרש התם במסקנא מק"ו דמודה בקנס דפטור ע"פ עצמו וחייב ע"פ עדים וכו' דהיינו הילפותא של מחויב ע"י עדים בא מהעדאת פיו וא"כ כשנחייבו כאן ע"י העדאת עדים יהיה גדולה וכו':

בא"ד **וי"ל דהתם ברי שלו טוב וכו'**. אפ"ל שכתבו לזה ולא משני בקיצור [כאין לתרץ ובאמת] הומ"ל ולטעמיך משום שסמכו על מ"ש אח"כ בסמוך האי דהבית והעלייה משם נסתיים דס"ל לשמואל ברי עדיף דאל"כ במ"ש לימא תהוי תיובתא דר"נ קשה לימא תהוי תיובתא דשמואל [דאפילו ניזק אמר ברי וכו'] דליכא לשנויי כמו שאמר התם כגון שיש עסק שבועה כו' ומתוך שאינו יכול לישבע כו'. דהא שמואל לית ליה האי סברא אלא צ"ל דברי עדיף אית ליה בברי טוב והתם ברי טוב דרגיל להכיר וכו'. מיהו עיין בתוס' ב"מ [בפרק השואל בסוגיא דשאלה חצי יום] שהתעוררו כעין זה ממש דהבית והעלייה ומתרצין דמוקי לה באמת [כרב נחמן] וס"ל [לתנא דמתני'] כן [דמחויב שבועה וא"י לשבע משלם דאיכא תנא דסובר הכי] ואינהו סברי כאידך ברייתא דלא ס"ל מחויב שבועה וא"י לשבע משלם אבל הא יש להקשות היאך אפ"ל דס"ל לשמואל ברי עדיף הא שמואל לית ליה האי סברא דמחויב שבועה וא"י לשבע משלם הא חייב בלא"ה מכח ברי עדיף וביותר לתירוץ התוס' דאף למ"ד מחויב שבועה וא"י לשבע משלם דוקא היכא שהברי טוב דאל"כ מאי טעמא דיורשים ודו"ק. [ואפ"ה פליג שמואל אף דהברי טוב והא סובר דברי עדיף] ועיין תי' לזה בחידושינו בב"מ בפרק השואל (ר):

בתוס' בד"ה **המוציא מחבירו כו' משמע מהכא כו'**. רשמו באמצע [בין הא דניזק אומר ברי כו' ובין א"נ לכי הא] דדיוקא מכח למעלה ולמטה [מדקאמר זו דברי סומכוס משמע זו ולא ס"ל ומלמטה דקאמר א"נ לכי הא ופסק שם שמואל כן דהמוציא מחבירו עליו הראיה] כמ"ש שם בפרק חזקת הבתים ע"ש:

דף מו:

בתוס' בד"ה **ורביע נזק כו'**. לסימנא בעלמא נקיט כו'. לפי"ז אין להקשות דלמא רביע נזק פי' רביע נזקו וכן חצי נזק ר"ל חצי נזקו דהיינו שאם הפרה שוה פ' זוז ועם הולד ק' כמ"ש התוס' [ולמה לאביי לפרש חצי נזק אחד מארבעה דעלה מקשה רבא אטו כו']. דנזק תני ולא נזקו. ולמ"ש התוס' בסמוך ע"א בד"ה מ"ט גופה היא אטו שני שוורים תמים שהזיקו כו'. אפ"ל קצת [לישב קושית התוס'] דאביי ס"ל עובר לאו ירך אמו וחייב מטעם דהיא וולדה נגחו וא"כ י"ל דמשלם רביע נזק משלם דאטו אם שור גדול ושור קטן נגחו (ואם) [ישלם] הקטן פחות מהגדול ובשלמא אם עובר ירך אמו הוא שפיר דדמיא להא דהאחרון מאה ושלפניו חמשים וכו' וק"ל:

בתוס' בד"ה **מידע ידעי וכו'**. יש לומר דאה"נ חולקין ומשלם [מן הפרה] רביע וחצי רביע ומתני' מיתוקמא דקדים תבעי' לבעל הולד תחלה ומטעם גלית אדעתך וכו' רק לאפוקי מלישנא קמא אתי דאי תבעי' לבעל הפרה תחלה משלם כוליה [ע"ז פליגי בלישנא בתרא דמשלם נכי ריבעא אבל באוקימתא לא פליגי] וכ"כ בעל המאור ובעל המלחמות באריכות ע"ש. ואפ"ל [בסברת התוס'] דצריך טעם למה אי קדים תבעיה לבעל הולד תחלה מצי א"ל גלית אדעתיך כו' לימא ליה אנא קדים אשכחנא ליה בשוק ותבעתיה אנא משום דא"ל דהא ע"כ צריך אתה לתבוע אותי ולמיקם בהדי בדינא הו"ל לתבוע הכל ממני לבד אך השתא דאף אם קדם ותבע לבעל הפרה מ"מ צריך לתבוע ג"כ בעל הולד בעד הנותר א"כ אין זה טענה גלית אדעתך וכו' [אע"כ דאפילו בקדם תבעיה לבעל הפרה אינו משלם אלא רביע ומיתוקמא מתני' דקתני חצי נזק דהיינו א' מארבעה בנזק אף בקדם תבעי' לבעל הפרה] ועיין:

דף מז.

גמרא **טעמא דלא ידעינן כו' רבא לטעמיה כו'**. קשה מנ"ל לטעמיה כו' דלמא פי' רביע נזקו ואין משלם כלום בשביל הפרה (אלא) [וא"ל] דא"כ קשה [כמו] על אביי [כמו שכתב למעלה בד"ה רביע נזק] א"כ למה ליה טעמא דלא ידעינן כו' לדייק כפשוטו דאי לאו ירך אמו למה משלם כלום בשביל הפרה אטו שני שוורים כו' כמ"ש התוס' בד"ה מ"ט אטו שני כו' [אע"כ צריך לפרש] רביע נזקו [והא דלא תני נזקו] כיון דחצי נזק ניחא תני איידי רביע לאפוקי לאביי וכו' [א"כ מנ"ל לטעמיה כו']:

דף מז:

גמרא **מיתיבי האשה שנכנסה כו'**. קשה דלמא שאני הכא משום דכיון שהיא מסתמא אצל הרחיים חייבת אפילו באכילה דטעמא דהו"ל שלא תאכל [והכא בעומדת שם הו"ל לאשה למנוע מלאכול] עיין באשר"י. ובסמוך י"ל דלהכי מקשה מהאשה דוקא אהאי אתתא מהך טעמא [מישב קושית תוס' בד"ה הכא ברשות]:

גמרא **ברשות אשלא ברשות קרמית**. כתב מהרש"א האי שלא ברשות לאו בדוקא נקיט וה"ה נמי ברשות כו' ע"ש:

בתוס' בד"ה **מאי לאו כו' וא"ת כו'**. ואאיבעיא גופה לא קשה [דהתם לא קאמר רק נטירותא] דעלמא כו' כגון נשברה ברוח דליכא מי שיתבענו:

דף מח.

גמרא **והא תם הוא**. יש לדקדק [לפירש"י] מאי מקשה והא תם הוא דלמא איירי במועד אלא סמך אקושיא א"ה בר קטלא א"כ לא משני רב מידי וכ"ת איהו סמך אתירוץ דחזא ירקא והא רב יוסף בתרא טובא בא ומשני לה וכו':

גמרא **כולה רבי היא וס"ל כר"ט כו'**. קצת קשה מאי דוחקיה לאוקמי כר"ט ונקט שמרו לחייבו נזק שלם הא סתמא חצי נזק לוקמי בשן ורגל אמר ליה שמרו לא מקני ליה מקום והו"ל שן ורגל בחצר הניזק וחייב לא אמר ליה שמרו הו"ל חצר השותפין דפטור בה על השן ועל הרגל לפירוש ר"ת לעיל (דף י"ד) בד"ה לא לזה ולא לזה כו' דלזה ולזה לשוורים ולפירות דחד הוי חצר השותפין לגבי שן ורגל ויש ליישב ודו"ק [בדפוסים ישנים היה כתוב לקמן שלא במקומו השייך לכאן והצגנוהו פה והוא כעין ב' נוסחות ובא ליישב קושיא זאת]:

א"ל לשינויא דר"פ כולה רבי הוא למה לי וס"ל כר"ט לישני דאיירי בהזיק השור בשן ורגל לא אמר ליה שמרו אקני ליה מקום כו' והו"ל חצר השותפין ושן ורגל פטור בחצר השותפין משותף לחבירו כמ"ש רש"י [צ"ל ר"ת] לעיל. דע"כ עדיף הך מחצר השותפין דלרבא דלעיל ברשות ושלא ברשות לרבי שוין וכאשר ברשות עומד בשמירת בעל החצר לרבנן עומד ברשות בעל הקדירה לרבי ובהא לא מצינו דפליגי באיזה אופן שיהיה ברשות מי שהוא והנה רבנן ס"ל ע"כ בהכניס פירותיו שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל החצר כו' ואם ברשות חייב [ולא אמרינן דהוי חצר השותפין וה"ה סתמא לרבי דהוי ברשות בעל הקדירה לגמרי ועדיף מחצר השותפין ועי' בדברי הגאון לקמן בתוס' בד"ה טעמא ובמהרש"א ד"ה ושמואל אמר] ודו"ק:

ברש"י בד"ה **דחזא ירקא כו' ה"מ במועד לנגיחות כו'**. לאו דוקא נקטו אלא במועד ליפול על בני אדם ור"ל במתחכך דעליה קאמר רב פטור מזה ומזה וכמ"ש התוס'. ובח"ש ומהר"ם ז"ל מאריכים בזה ולדעתי כשתדקדק בזה לעיל לא יקשה לך:

בתוס' בד"ה **שניהם ברשות פי' הקונטרס כו'**. צריכין לנתינת טעם לפי' התוס' דאם שניהם שלא ברשות פטורין על היזק דכל אחד הו"ל ליזהר שלא יתקל על חבירו [מה"ט גופא דאית ליה לאסיקי אדעתיה כו'] וכן שניהם ברשות לאפוקי אחד ברשות ואחד שלא ברשות [חייב זה דשלא ברשות אף אם הוזק חבירו אותו שברשות אף דהיה לו לאותו שברשות לאסוקי אדעתיה דלמא גם אחר נכנס ברשות והו"ל ליזהר שלא יתקל על חבירו] הלא האמת [לא] היה כן כו' (ש) וק"ל:

בתוס' בד"ה **דחזא ירקא ונפל וכו'**. הישׁ"ש מתרץ לכל קושיות התוס' והעלה כרש"י אך מה שיש לי לעיין הוא דלפירושו משמע לפירש"י לא מיקרי שן ומטעם קרן חייב וחייב אף ברה"ר כופר שלם כדין קרן מועד וא"כ הו"ל להקשות [גם] על רב אמאי נקיט אביו או בנו ולכאורה משמע לפירש"י דחזא ירקא הוא תולדה דשן רק שהיא ע"י שינוי וכיון דעביד הכי ג' פעמים הוי אורחיה ושן הוא וכ"ת סוף סוף כיון דעביד ג' פעמים ליחייב מטעם קרן [אף ברה"ר] י"ל שלא בכוונה לא יבא לידי מועד אפילו במאה פעמים עיין לעיל (דף מ"ד) בתוס' בד"ה והא תם הוא המקשה סבר כו':

נוסחה א בתוס' **ד"ה טעמא דאמר ליה כו' והוי סתמא שניהן פטורין כו'**. ר"ל לרבא אזיל האי סוגיא דלר' זירא א"א כלל לאוקמי דמוקי בבא דאם הזיק כרתי (ושלא) ברשות פטור והכא אמר הא סתמא חייב בעל השור אתאן לרבי אבל לרבא מצי אזיל האי סוגיא דלדידיה אפשר דס"ל לרבי עול נטור משמע [הגם דבאוקימתא דרבא גופיה לא מוכרח כמ"ש מהרש"א] בין שלא יזיק בין שלא יוזק דלא יהא אלא חצר השותפין חייב אנגיחת שורו וק"ל:

נוסחה ב בתוס' בד"ה **טעמא דאמר ליה כו'**. דע"כ לרבי קשה נגח הוא שורו כו' טעמא דשלא ברשות וכו' כמ"ש לעיל (דף מ"ז ע"ב) בד"ה אימא סיפא לא יהא אלא חצר השותפין וצריכין לדחוק ולומר דהוי כאלו התנה שיפטור כל אחד כו' אבל לפי האמת כו' ר"ל היינו לתירוצא דרבא דכולה רבנן אין אנו צריכין לדחוק לכך קשיא הזיק חייב כו' טעמא דאמר לו שמרו כו' וכן כתב רש"א בד"ה ושמואל:

בתוס' בד"ה **אימא סיפא כו'**. ולרבא דמשני הכא איידי אין להקשות לשני התם ג"כ איידי דאפשר דסבירא ליה דאין לומר איידי רק הכא ס"ל כרבנן ולכן דחק לשנויי איידי ואי אמר דוקא ושמרו הא סתמא נעשה כאני אשמרנו (ת):

דף מט.

גמרא **איידי דקבעי למתני כו'**. קשה דלמא הדיוק בא דוקא לאשה פטור הא לשפחה אפילו [נתכוין] לחבירו חייב ז"א דע"כ לא אתי לאורויי דיוק בהא דנתכוין לחבירו שהיאך נדע יותר נאמר טעמא דלחבירו וכו' אלא איידי:

גמרא **קשיא דרשב"ג אדרשב"ג**. אע"ג דבברייתא הראשונה לא נזכר רשב"ג מ"מ (לרבא) [לרבה דמפרש לעיל רשב"ג דמתני'] קשה וגם מסתמא רשב"ג היא:

גמרא מיתיבי הכה את האשה כו'. לפי מ"ש רש"י לעיל (דף מ"ג ע"א) ומתו שניהם פטור מן הכל כו' אין כאן קושיא ויש ליישב בדוחק (א) ודו"ק:

ברש"י בד"ה **ה"נ קאמר כו' שמין את האשה כו' והדין קצוב בכתובות כו'**. עיין באשר"י דלא פסק כן. ועיין בקיצור פסקי הרא"ש שפסק ב' פסקים נגד הרא"ש. הרא"ש פסק כר"ח [דלקמן גבי היתה שפחה] לפי שהיה גדול וכו' וגם מלתא דרבה אתיא כתנאי והוא פסק כרבה ולענין חבלה פסק כרש"י כדין שאר חבלות עיין בישׁ"ש שמאריך בדינים הללו:

בתוס' בד"ה **חמרתא כו' אלא במקום שהולדות של בעל כו' אבל כו' וכדי שלא תימא א"כ מנ"ל דמשלם דמי ולדות [בשפחה] כיון שהתורה לא איירי בדמי ולדות כי האי דאי איירי גם היכא שהולדות של אדון א"כ נמעטי מאנשים לז"א ר"פ חמרתא בעלמא הוא דאזיק כו'**. ומדברי האשר"י משמע שמטעמא דחמרתא הולדות של אדון שאינן מתיחסין אחר האב ע"ש:

נוסחה א בתוס' בד"ה **אטו ולדות כו' ודוקא גר אבל כו'**. מאין הבעל נותן ליורשיו דקתני במתני' ובברייתא ודאי דליכא לאוכוחי מידי דאיירי שחבל בה בחיי הבעל ונתחייב בחיי הבעל כדקתני ונותן לבעל ואם אין בעל נותן ליורשיו וקושית ר"ח מברייתא דאיירי אף בנזק וצער ועל הכל קתני היתה שפחה כו' זכה בין בנזק וצער השייך לה זכה אם מתה וכן לדמי ולדות השייך לבעלה גר אם מת זכה וכי היכא דבנזק וצער ליכא לפלוגי בה בין חבל בה בחיי הגר או לאחר מיתה הכי נמי בדמי ולדות זכה בכל ענין וכמו שכתבו התוס' בסמוך:

נוסחה ב בתוס' בד"ה **אטו ולדות וכו' ועוד מדפריך לרבה כו' אבל כשאינו גר כו'**. (ולא דייקו מברייתא גופא. הגה"ה מכבר) כדקתני ואם אין הבעל נותן ליורשיו. ז"א דדלמא ר"ח אפשר לאוקמי מתני' כפירוש ריב"א לעיל בתוס' פ' שור שנגח ד' וה' (דף מ"ב ע"ב) בד"ה היתה שפחה רק התוס' דחאו לרבה דלדידיה א"א לאוקמי בהכי דאיהי זכתה ביה אחר שחרור. וכ"ה בישׁ"ש ומוקי לה נמי כשחבל בה בחיי הבעל וכשחבל בחיי הגר

ואינו מחולק עם רבה באוקימתא דמתני' רק עם הדין. לאפוקי מיתיבי לרבה דמשמע לר"ח מוקי לה שחבל לאחר מיתת הגר ואפילו הכי קתני ואם אין הבעל כו' (ב):
בתוס' בד"ה **ומי עדיף כו' משום דבהך ברייתא קתני נזק וצער כו'**. נראה דמשמע להו דהיתה שפחה כו' זכה קאי אכולהו גם אנזק וצער דנותן לאשה אם היתה שפחה או גיורת ומתה זכה במה שבידו והיינו ע"כ בכל ענין בין שחבל בחיי הבעל או לאחר מיתת הבעל דומיא דהכי נמי לענין דמי ולדות אבל אין נראה לומר דדייק מהא דאין האשה נותן נזק וצער ליורשים דמיירי בכל ענין דא"כ לדייק מדמי ולדות גופיה אין האיש נותן ליורשיו דמיירי בכל ענין דמודה בה ר"ח כמ"ש התוס' בד"ה אטו ולדות:

דף מט:

גמ' **לר"ח מי לימא תנאי היא לא קשיא הא רשב"ג והא רבנן ואב"א הא והא רשב"ג כאן בשבח ולדות כאן בדמי ולדות אי רשב"ג מאי אריא לאחר מיתה כו' אמרי משבח כו'**. כצ"ל:
גמ' **ובארעא הא לא אחזיק**. דאי אחזיק בארעא צריכא ליה השטר [לראיה] ודאי לא יוכל חבירו ליקח מידו. ומ"ש בח"ש על לשון [או דלמא דעתיה] נמי אשטרא [דאין פירושו על הקרקע וגם על השטר לצור רק פי' או דלמא כו' כלומר תמצא נמי אדם שדעתו על השטר] ומ"ש ביש"ש שהשני פירש [שדעתו אנייר לצור] או כו' [שהוא ת"ח ויודע הדין דאין מועיל חזקה של השטר להקרקע ובודאי דעתו אלצור. דאי לא"ה אף אם תפס השני מאי אולמיה דשני מראשון] אינו מחוור (ג):
בתוס' בד"ה **ותני זכתה אינו מגיה הברייתא**. דאל"כ מאי מרויח בזה דאכתי לא מצי איירי בכל ענין דומיא דנזק וצער רק דוקא כשחבל אחר מיתת הגר דאל"כ למה זכתה היא:
בתוס' בד"ה **והלכתא כו' ולר"י נראה דמעיקרא נמי הכי ס"ל כו'**. מפירש"י יראה דאיירי הכל במשתמרת ומשני הכא במאי עסקינן דליתא למלוה בעיר ואף דחצר המשתמרת קונה לו שלא מדעתו מ"מ צריך שיהא בעיר דאי בעי למקני קני ואין זה כמסקנא דב"מ דבמשתמרת קונה לו חצרו לעולם ולהכי קאמר והלכתא דליתא כו' [והיינו דליתא למשכון] אבל לפירוש ר"י [דאף לשינויא דליתא כו' סובר כמסקנא דהתם דלריב"ח קונה לו חצר המשתמרת לעולם רק דהכא איירי באינה משתמרת] הו"ל לתלמודא לתרץ דהא דריב"ח איירי במשתמרת והכא באינו משתמרת דבשינויא דהב"ע דליתא כו' ובעי דוקא עומד בצד שדהו לא מתרץ כלום כיון דקושית המקשן היה מהא דריב"ח דקונה לו שלא

מדעתו ולא בעי עומד בצד שדהו וסבר דהכא במשתמרת איירי וצ"ל שהמקשן נמי משמע לו דהכא באינו משתמרת עסקינן מדקתני ובא ישראל אחר כו' ומדמי עומד בצד שדהו דמשתמרת לדעתו לחצר המשתמרת שלא מדעתו ומשני דהב"ע דליתא לבעל החצר כו' דהיינו כמסקנא דב"מ ודו"ק. ובתוס' דב"מ כתבו בע"א ודבריהם שם אינם עולין כהוגן הכא בשמעתא וע"ש:

בתוס' בד"ה **ברה"י ופתחו לרה"י כו' אינו נראה שר"ל כו'**. ולא דחאו ג"כ מטעם מה שהקשו למטה לפירוש ר"י דדלמא באמת חייב ר"ל בעל החצר לאפוקי לפירוש ר"י שאין פירושו כלל שהפקירו רק שור בעל החצר נפל בו:

דף נ.

בפירש"י **דארווח בה ארווחי לרה"ר דהו"ל חופר כו' ובדבור שלאחריו ברה"י הסמוכה כו'**. בספר ח"ש משבש כל הספרים חדשים גם ישנים ומהפך הגירסא בדברי רש"י ואין הנהתו ברורה. ויש ליישב פי' רש"י לכאורה מ"ש כגון מקצה מקום כו' הוא דאזיל לסברתו דאם סמך הבור מתחלה לרה"ר חייב לכ"ע כמ"ש התוס' בד"ה בבור ברשותו [ולהכי נמי לא הקשו התוס' שם רק מהא דלאושין ולא מהך ברייתא משום דבהך הרגיש רש"י בעצמו וכתב כגון מקצה וכמ"ש שם במהרש"א בדיבור הנ"ל] אבל אילולי דמסתפינא היה נראה דעת רש"י דחופר בור ברשותו סמוך לרה"ר פטור לכ"ע שהרשות בידו לחפור ברשותו בכל מקום שרוצה ולא מקרי בור ברשותו אא"כ הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו ובמקצה מקום מרשותו לרה"ר הוא דמיחייב על שהפקיר רשותו אבל מה שחופר ברשותו בהיתר חפרו וכן משמע בדברי רש"י לעיל בפרק המניח (דף כ"ט ע"ב) גבי מצמצם בד"ה אבל צמצמו לתוך שלו דהו"ל בור ברשותו. ואע"ג דהפקיר רשותו שהקצהו לרה"ר פטור ולא פי' כפשוטו דהא מצמצם הוי כחופר ברה"י סמוך לרה"ר דחפר באיסור [אם נימא דגם זה הוי חופר באיסור למאן דמחייב בור ברשותו] וזה מסכים לפרש"י דהכא [דדוקא במקצה הוי בור ברשותו אבל בסמוך ברה"ר כשחופר ברשותו חופר בהיתר ולא הוי קרי ליה בור ברשותו (ד)]. וכן משמע קצת ממ"ש רש"י לעיל (דף מ"ח ע"א) בהא דבעל החצר חייב בנזקי בור אם הפקיר רשותו כו' הכא כו' וכי אפקר בתר הכי כו' ע"ש כאלו הכל תלוי במה שרבים הולכים סמוך לבורו ע"י מעשיו שמפקיר רשותו ולכך לא מפרש [הכא] שחופר הבור סמוך לרה"ר [דבזה פשיטא דלכ"ע פטור]. ובהפקיר רשותו ובורו הוא בהיפך לרש"י חייב [דדמיא לבור ברה"ר] כיון שע"י שהפקיר עשה תקלה ולתוס' פטור כמ"ש התוס' לעיל בפ' המניח (דף כ"ח ע"ב) בד"ה

ה"מ היכא דאפקרינהו. ומה שהגיה מהרש"ל בארווח ארווחי כגון מקצה כו' (ה) אין שייך שם הגהתו כלל דכיון שחופר ליסוד חומתו אין מפקירו אבל פירושו כמשמעו כגון אלו החופרין לאושין שחופר חפירה ליסוד חומתו ברשותו סמוך לרה"ר ודרך להרחיב החפירה מתחלה קצת ברה"ר עד אחר שהעמיד לו יסוד על גבולו חוזר וסותמו בעפר. ולמאי דלא ידע הא דארווח ארווחי [והוי סבר דמיירי במצמצם סמוך לרה"ר ושלא לאושין חייב משום בור ברשותו] מקשה מניה [מכח כ"ש] דאפי' התם שלא הפקיר מידי אפ"ה חייב מטעם דלא מצי לומר ליה למה הלכה בהמתך על שפתו כפי' רש"י (ו) ודו"ק היטב:

דף נ:

גמ' **צריכא דאי תני בור ה"א כו'**. אפשר לומר [גם] לשמואל עביד הך צריכותא דהשתא דתני כולהו אשמעי' דלא תליא בהבלא וקושטא הוא דנעיצין לית בהו הבלא [ואפ"ה חייב משום חבטה] ואי תני בור ה"א חיובא משום הבלא ובור אית ביה הבלא כו' (ז):
גמ' **תנן היו פחותין כו'**. יש כאן לומר ממ"נ מקשה לרב לחודא דקשה מכח א"ה אם הוזק בו חייב כו' [דלא שייך רק לרב דלשמואל לענין חבטה שפיר ידע לחלק כמ"ש התוס' בסמוך ע"א בד"ה אמרי'. או] מקשה לתרוייהו כמ"ש רש"י (ח) ועיין:
גמ' **אלמא קסבר ר"נ יש חבטה כו'**. א"ל דלמא משום דכל טפח דמיא כתרי דיבשה כדבסמוך [מעבר לדף הסמוך]. דהיינו לענין הבלא וכמ"ש רש"י מיא מוסיף הבלא אבל לענין ריסוק אברים שהוא מכח חבטא מאי מועיל מיא. ועי"ל דהא בור ז' ומהם ג' טפחים מיא מבעיא ליה [לקמן] וכ"ש כשאין עמוק רק ו' טפחים:

דף נא.

גמרא **ותני עלה וקומה שלו כו'**. בלא"ה אפ"ל משום דהתם היה במיושב (ט) ועיין. ויש לעיין דקצת אין מיושב למאי דמשני מכריסא דתורא כו' אם אין שייך זה אצל אדם דהא וקומה שלו הרי כאן ג' ש"מ דחשוב מידי או למה לא יהא חשוב מסברא וא"כ אכתי קשה למה צריך י' טפחים לחיוב מעקה ודלמא יפול אראשו ועיין:
גמ' **אמרי בור של שני שותפין כו'**. ק"ק הא סיפא דמתני' דלעיל החופר בור ברה"י ופתחו לרה"י אחר כו' משמע דס"ל לרבי כר"ע דבור ברשותו חייב (י) לכן נקיט בור שותפין ומה גם שאף בלי הדין דמתני' בבור שותפין דינא של עבר עליו הראשון כו' מצי לאשכוחי כפשוטו ברה"ר רק נקיט מש"ה לשון בור של שותפין [למיסתם כר"ע] ועיין:

גמ' **הנהו מיצרך צריכי**. ר"ל לרבה לבור ברה"ר ולרב יוסף כדאית ליה ואין פירוש לצריכותא [ר"ל כצריכותא דעלמא דחדא מאידך לא אתיא. דזה אתי רק לרב יוסף אליבא דר"ע לחוד]:

בתוס' בד"ה **בור עשרה כו' וה"ה לי"א כו'**. נראה שאין זה מדוקדק דכ"ש הוא לי"א [דראשון ג"כ חייב] דלסברת המקשן דאיירי [האי דסייד וכייד] ביש מקודם הבל למיתה ואפ"ה ס"ל לרבנן בסייד וכייד [דהוי כי"א] האחרון לבד חייב וכ"ש שכשעבד השני ג"כ שיעור מיתה דהיינו השלימו לעשרים ולזה אמר רבי שאפילו השלימו לעשרים דקעביד שיעור מיתה זולת הראשון אפ"ה גם הראשון חייב וכולן חייבין וכ"ש השלימו רק לי"א ודוחק לומר ה"ה נגד (הראשון) [השני]. דצריך רבותא נגד דעת החולקין [ובשני אין רבותא נגד דעת החולקין] וק"ל:

דף נא:

גמ' **באנו למחלוקת רבי ורבנן פשיטא כו' למטה הוא דהבלא דידיה כו'**. ר"ל שמת באותו טפח שהוסיף דהיינו טפח האחרון לאפוקי למעלה שאינו מת באותו טפח. ויש להתבונן מאי תליא זה במחלוקת רבי ורבנן דע"כ לדברי הכל אחר אחרון למיתה ולענין נזקין מה לי טפח למעלה או למטה דלמא הוזק באותו טפח למעלה אף שאם תאמר שטפח אחד אינו ראוי להזיק כמ"ש לעיל בשם הי"ש [בבא קמא לא נמצא כן לפנינו למעלה] ואע"פ שכבר הקשיתי ע"ז מדקמדמו התוס' [לעיל ע"א בד"ה האחרון חייב] אחד ח' ואחד ט' לי' וכ' [ע"כ דגם אותו שהשלים לט' יש בו שיעור לנזקין] מ"מ [אף להי"ש] היאך תלוי מה שמשמיענו במחלוקת [דהך מלתא דאשמעינן דלא מיפטר האחרון אף אם טפח דידיה שהוסיף הוא למעלה מצי לאשמעינן במלתא דכ"ע מודו כגון לענין מיתה] ומכ"ש קשה אם טפח אחד אינו ראוי לנזקין [כדעת הי"ש] לאשמעי' הניח אבן על פי הבור ח' והשלימה לט' דכולן חייבין [לכ"ע] מהו דתימא למטה הוא דהבלא דידיה קטיל כו'. ועוד היאך אפ"ל כלל לנזקין מהו דתימא למטה הוא דהבלא דידיה קטיל אדרבה הלא היתה שיעור נזקין קודם שעשה אותו הטפח ועיין:

גמ' **בבעיא דרב שיזבי מ"ש האשר"י וכן הי"ש אחריו דרב אשי כשמואל ר"ל מדקאמר אי בחבטה מת הרי קירב כו'**. אינו מוכרח לי דדלמא איירי בבור ברשותו (כ) דמודה בה רב כדאיתא לקמן [דף נ"ג ע"א]:

דף נב.

גמרא **בבעיא דרב שיזבי מ"ש האשר"י וכן היש"ש אחריו דרב אשי כשמואל ר"ל מדקאמר אי בחבטה מת הרי קירב כו'**. כיון דכסהו כראוי היכי נפל דלישנא משמע כסהו כראוי ונפל אע"פ שנשאר שם הכיסוי אפ"ה נפל לכן אמר שהתליע וכו' [ולא מוקי כגון שנתגלה ולא ידע]: [עיין מ"ש הגאון לקמן בדף נ"ג ע"א על מ"ש רש"י בד"ה לאחריו כו' איידי כו']:

ברש"י בד"ה **וראשון עד אימת מיפטר כו'**. דנשתמש כו' ובסמוך בד"ה ויכרות ארזים כו' ונשתמש בו לא יהבינן כו'. דאי לא נשתמש אינו חייב על חלק חבירו רק על חלקו. וא"כ לר"א בן יעקב דלעיל ע"ב דהאי מדידיה קממלא כו' [מאי מועיל נשתמש להתחייב על חלק חבירו] ועי' מ"ש היש"ש (ל):

דף נב:

בתוס' **ד"ה ושכיחי גמלים כו' אמר ריב"ם דלאביי ודאי חייב כו'**. ולפי"ז ברייתא דפיקח צ"ל לאביי דלא דמיא כלל [לתחלתו בפשיעה כו'] דלא פשע כלל לגבי פיקח וק"ל (מ) רק מה שפשיט הכא על האיבעיא [דפטור לגבי שוורים] ודאי לא אזיל אליבא דאביי [דלאביי חייב מחמת תחלתו בפשיעה כו'] ואביי ס"ל כלישנא קמא דס"ל אפילו בהתלעה היכא דשכיחי גמלים פשוט דחייב ואמרי' מגו (נ) ובאתו לפרקים מבעיא ליה אפילו בלא התלעה:

דף נג.

גמרא **מודה רב בבור ברשותו דחייב**. קשה לעיל (דף נ' ע"ב) כי מקשה בשלמא לשמואל אף כל לאתויי גובה אלא לרב כו' לימא לרב לאתויי גובה בבור (ס) ברשותו אע"ג דמתני' איירי בבור ברה"ר. ז"א דתקשי בל"ז לפי מ"ש התוס' לעיל דף הנ"ל בד"ה לשמואל אגובה כו' דאי בנתקל בגובה ונחבט בגובה מודה רב דחייב כו' לימא אף כל מרבה הך אלא דבאבנו סכינו ומשאו ודאי לא בעי י' טפחים והיאך קאמר אף כל שיש בו י' טפחים וכו' (ע) ודו"ק:

מ"ש רש"י במתני' דף נ"ב ע"א בד"ה לאחריו כו' ואיידי כו' היינו לרב או לשמואל לתירוץ א' דהתוס' דלעיל (דף נ' ע"ב) בשמעתא דלהבלו בד"ה לשמואל כו' ואף [לפי"ז מ"מ] לפירוש ראשון של רש"י [במתני' בד"ה חייב] א"צ איידי כ"כ דכיון דבשור פיקח איירי

ופשיטא בלא קול כרייה דפטור דאיבעי ליה לעיוני ומיזל אפילו ע"י כרייה פטור אבל לשינויא בתרא [דהתוס' דלעיל] צריך דוקא מקול הכרייה דאם הוא בעל התקלה חייב:
גמ' **בעל הבור היזיקא קעבד**. לאפוקי רבנן בתר מעיקרא אזלינן והשני לא עביד ולא מידי וזה מדויק יותר לפירוש רש"י מלפי' התוספות דפטור מטעם גזירת הכתוב [א"כ גם לרבנן בעל השור היזיקא קעביד רק דפטור מטעם גזירת הכתוב] מיהו זה אינו דהא רש"י גופא [בד"ה בעל הבור היזיקא קעביד] לא פי' כן רק כלומר בתוך שלו נמצא הנזק וק"ל:
גמ' **מהו דתימא התם הוא דאמר בעל הבור כו'**. לפירוש התוס' בעל הבור מאי עביד [לטעון עם בעל השור ובעל האבן] הא בלא"ה פטור מטעם גזירת הכתוב. ולר' נתן שפיר. או מהו דתימא התם כו' וליכא טעמא משום גזירת הכתוב [קמ"ל דאמר ליה אי לאו אבן לא הוי נפיל לבירא. וכתב ונפל ולא שיפילוהו]:
עיין בתוס' דף י"ג ע"א בפ"ק בד"ה אליבא דרבנן וכו'. והנה צריך לדעת כי לפי' התוס' יש לדייק ג"כ מלישנא קמא [דהכא] לר' נתן כל היכא דליכא לאישתלומי כו' משום דסברת שותפתאי בהדך וכו' אינו עושה רק שלא ישלם התם רק רביע ולא מחצה כיון דכל אחד כוליה היזיקא עביד אבל מ"מ למה ישלם בעל הבור אותו רביע ואי משום דכוליה היזיקא קעביד מ"מ השתא ששניהם הזיקו לא ישלם רק פלגא כמו לרבנן דאינו משלם הבעל השור רק מחצה במועד ולא אמרי' לשלם כולו כיון דכל א' כוליה היזיקא עביד ובעל הבור פטריה רחמנא אבל לפרש"י לא נסתיים כלל דהא אף לרבנן ס"ל בעל השור משלם כל התשלומין כאלו עביד לבד א"כ מנ"ל דלר' נתן ס"ל מה דלית ליה וכו' (פ) ועיין:
ברש"י בד"ה **נפל לפניו כו' ואמאי נימא כורה גרם ליה כו'**. רש"ל ז"ל מוחק לישנא קמא מכל וכל ואנכי לא ידעתי שלשון ב' משונה בעיני חדא דלמה יהא חייב אם הוא הגורם מ"ש הוא מאחר (הא אמרי' לעיל (דף כ"ו ע"ב) בזרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות כו'. זה היה במוסגר) פטור ואפילו קדם הוא וסילקן פטור ועוד מנ"ל להקשות נימא כורה גרם וכו' דלמא איירי כשהכורה הוא בעל הבור דאז חייב ממ"נ ומהר"ם ז"ל כתב דללשון זה הוא פשוט דחייב כשהכורה הוא בעל הבור [וע"כ איירי מתני' כשאינו בעל הבור דאל"כ מה אתי מתני' לאשמעי' במאי דנקיט מקול הכרייה] והוא דוחק. לכן נראה דאף לפי' השני הדין כמו לפי' הראשון ויותר נראה למחוק תיבת ע"א רק וכשאין הכורה כו' ומשום דמשמע מלישנא דאיירי בשני אנשים מלשון כל היכא דלא אפשר לאשתלומי מהאי כו' וגם לשון כורה גרם ליה וכיון דאיירי בב' אנשים ובמתני' ע"כ פי' חייב ר"ל בעל הבור מי שהבור שלו [לזה כתב וכשאין הכורה כו'. אבל] ודאי אם הוא

הכורה בעצמו וכן כשהכורה חפר הבור ודאי שהדין נמי כן כל היכא דליכא לאשתלומי וכו' ועיין:

דף נג:

ברש"י בד"ה **ה"ג כו' ובתוס' בד"ה שור פי' רב יהודאי גאון דהיינו בכור שור כו'**. ולא פי' בכל פסולי המוקדשין שלא נפדו היינו משום דסתמא קאמר פסולי המוקדשין וסתמא פירושו שנפדו כדבסמוך לענין שור פסולי המוקדשין שנפל כו'. והגמרא עצמה דנקיט בכור דוקא ולא פסולי המוקדשין שלא נפדו] (לרבא) [לרבותא] קאמר אע"ג דנאכל [לכהנים. ולר"ע] לזרים וכו'. אבל מ"מ רש"י לא ס"ל הא דה"ג דהא לעיל [דף נ"א ע"א בד"ה שור פסולי המוקדשין] גבי שור פסולי המוקדשין שנפל לבור דבסמוך לא פירש כן [רק דאפילו בכור בעל מום בכלל רעהו הוא כפסולי המוקדשין שנפדו. והכא ע"כ בשור פסולי המוקדשין שלא נפדו איירי לא בבכור]:

מה שסיימו התוס' ובור נמי הוי מחייבינן כו' לכאורה הוא דברי מותר דודאי הוי מחייבינן דהא לא כתיב רעהו (צ) ואפ"ל דהא מ"מ קדשים שלא נפדו הוי פטורין בבור מכח איזה לימוד ועכ"ז הוי מחייבינן שנפדו דאי לא תימא הכי רק מוהמת יהיה לו ממעטינן הכל ובלא והמת יהיה לו הוי חייב אפי' קדשים גמורים קשה מאי קאמר כוליה נזקא מיהו לא אשכחן הא מצינו התם בשור קדשים פטורין מרעהו והשתא דוהמת יהיה לו דבור מפקינן לבעלים מטפלים הוי חייב בבור ומנ"ל לומר דוהמת יהיה לו דבור אתיא לפסולי המוקדשין וא"כ אפילו פסולי המוקדשין שנפדו פטורין בבור ואצל שור חייב איפוך אנא [אע"כ דלא נפדה בלא"ה פטור מכח איזה לימוד] מיהו יש לישב זה בכמה גוונא ועיין:

דף נד:

גמרא **השתא דאמרת כל ריבויא הוא בהמתך דדברות הראשונות כו'**. אין להקשות דלמא אי לאו בהמתך ה"א כל כללא הוא כמו שמשני ואיבעית אימא כל נמי כללא הוא מיהו האי כל דהכא כו' מדמשני קרא כו'. מלבד שגופו אינו קושיא שיכתוב מלת בהמתך בראשונות משום שינוי רק גופיה לדרשה אתי ומכח שינוי ילפינן אפ"ל עוד דמ"מ לא לכתוב מלת בהמתך ויהיו פרט וכלל ונעשה כלל מוסיף על הפרט ואיתרבי כל מילי ולמה כתיב בהמתך והשתא ע"כ נדרוש בריבוי מדמשני וכתב כל כו' אע"כ לדרשה אתי לילף בהמתך בהמתך משבת וק"ל:

ברש"י בד"ה **וחיה בכלל בהמה דכתיב זאת הבהמה אשר תאכלו כו'**. והוא בפ' ראה. יש להקשות דהא בשעת הפרשת הר סיני דקודם מתן תורה לא נאמר זה עדיין וכמ"ש התוס' [ע"א בד"ה ה"א] יש ליישב [דאפשר דאין זה ילפותא רק דאנן חזינן דבלשון התורה חיה בכלל בהמה] וק"ל:

ברש"י בד"ה **פירי מפירי כו' יין מענבים ושכר מתמרים וכו'**. אע"פ שבפ' נזיר מתרגם חמר חדת ועתיק ואצל יין ושכר אל תשת פי' חמר ומרוי. דדייק מכח הגמרא דמנ"ל לעשות כעין הפרט פירי מפירי וכו' דלמא דוקא הקרב לגבי מזבח [אע"כ דפי' שכר מתמרים] ועיין גמרא לקמן ריש פרק מרובה (דף ס"ג.) ז"א דמ"מ מדאצטריך ב' פרטי נילף:

דף נה.

בתוס' בד"ה **למינהו מיבשה וא"ת ומה צריך וכו' משמע וכו'**. קצת קשה דלמא אי הוי כתיב למינהו בדשאים הוי ילפינן מג"ש בדשאים. ומהר"ם ז"ל תירץ דע"כ משמע אי כתיב בגופיה הוי ילפינן בלא גזירה שוה דאי מגזירה שוה השתא נמי דלא כתיב אצל הצווי מ"מ אצל העשייה כתיב למינהו ונילף למינהו בגז"ש אע"כ [דלאו מגזירה שוה] כו' ולפירושו צ"ל דלפי תירוץ התוס' הא דלא ילפינן הגז"ש משום דלא נשמע איסור כלאים מלמינהו לחודא אי לאו את חוקותי כו' וחוקים שחקקתי לך כבר משמע שכתבתי אצלו למינהו דהיינו למינהו דציווי [וא"כ בדגים דכתיב ביה למינהו בציווי אף דלא איירי ביה קרא דחוקים מ"מ ילפינן בגז"ש מלמינהו דיבשה דקאי נמי עלייהו אבל גבי דשאים לא מהני גז"ש דלמינהו דע"כ לא מצי קאי עלייהו. חוקים שחקקתי לך דמשמע שכתבתי אצלו למינהו גבי ציווי] וזה דוחק גם לפי"ז עדיפא הו"ל להתוס' לאקשויי [קודם דנחתו לתירוצים דחוקים כו'] מאי אבעיא ליה לרבינא התם בדשאים ולא איפשטא תיפוק ליה מגז"ש דלמינהו דעשייה דמ"ש כמו הכא דילפינן מגז"ש דלמינהו וק"ל. לכן נ"ל כפשוטו דמשמע להו מדקאמר מי אמרי' אע"ג דלא כתיב למינהו בדשאים כיון דאסכים קוב"ה על ידייהו כו' והוא קשה (נ"ל קושיתם. כ"ז במוסגר) [בשלמא אי נימא] דלמינהו גופא משמע מניה דלמינהו דוקא ולא בערבוביא כלאים שפיר אבל לגז"ש הא לא כתיב ומן ההסכמות איך נילף גז"ש [אבל מלמינהו דעשייה פשיטא דאין ה"א למילף בגז"ש מלמינהו דלא שייך רק בלמינהו דגבי ציווי דילפי' בגז"ש דהציווי דלמינהו היה לאסור כלאים. אבל במה דכתיב בעשייה במה שעשו מעצמן לא שייך זה וק"ל]:

דף נה:

בתוס' בד"ה **מאן תנא כו' מדנקיט צאן כו' וס"ל להגמ' השתא כו'**. ובסמוך לבתר דמשני דיש לחלק בין מועד דשן ורגל למועד דקרן דייק שפיר אי כר"י ניתני שור אי משום דלא נטעה כראב"י הא השתא אכתי י"ל (כר' אליעזר) [כר"מ. ודוקא צאן דהתורה מיעטה בשמירה דשן ורגל] וכיון דבכל גוונא איכא למיטעי טפי הו"ל למיתני שור כדבכולה פרקין אלא (כר' אליעזר) [כר"מ] ס"ל ודוקא צאן סגי ליה בשמירה פחותה וק"ל:

בתוס' בד"ה **הא כסהו פטור כו' ופותח שמצאו מכוסה כו'**. אע"ג דאף פותח שמצאו בכיסוי פחותה מאד נמי לא החמירה עליו לכסיתו יותר מ"מ מזה לא דברה תורה כי יפתח ולא יכסנו שזה לא מיקרי פתיחה כלל ואף אם הניח הפותח כך פתוח נמי פטור דלאו מידי עביד אבל אם כסהו הראשון כראוי שיכול לעמוד ברוח מצויה אף באת"ל דלא סגי בהכי סברא שהפותח חייב אם הניח פתוח ועלה נמי קאי ולא יכסנו הא כסהו כעין הראשון פטור וק"ל:

בתוס' בד"ה **אילימא כו' דאין זה אלא גרמא בעלמא**. מפרצוה לסטים דמתני' אין ראיה דמתני' להתחייב בנזקים איירי אבל אאבידה דבהמה אפשר מיחייבי. וכן כתבו התוספות פרק הנשרפין (סנהדרין דף ע"ז:)

דף נו.

ברש"י בד"ה **והוא שחתרה כו' והפילה הכותל כו'**. מפרש והפילה הכותל מדקתני במתני' נפרצה בלילה ולזה מקשה שפיר בסמוך למ"ד תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב מאי איכא למימר כיון דע"כ חתרה והפילה הכותל איירי רבה מדקתני נפרצה וא"כ האונס בא מחמת הפשיעה דאי לא פשע לגבי כותל רעוע לא היה כופל בחתירה. ועיין לעיל פרק הפרה (דף נ"ב ע"ב) בתוס' בד"ה ושכיחי גמלים:

בתוס' בד"ה **אילימא כו' ליחייב למ"ד אשו משים חציו כו'**. דלמ"ד משום ממונו אין לחייב מיתה על אשו דאלו קטיל תורא עבדא כו' כדאיתא לעיל במכילתין:

בתוס' בד"ה **אלא לחבריה כגון שאין כו'**. דאי לא"ה למה חייב בדיני שמים יחזיר זה המעות לבעלים. וראייתם בסמוך משולח הבעירה אין מכרעת דדלמא מש"ה פטור מדיני שמים כיון דהפיקח חייב לשלם וכי לית לפיקח לשלם אפשר דאה"נ דהוי כשולח ביד חרש שוטה וקטן דלאו בני תשלומין נינהו. ואולי דא"כ הו"ל למיתני רבותא בכי האי גוונא דמיחייב בדיני שמים אפילו בשולח ביד בר דעת. ויש לי להביא עוד ראיה לדבריהם מהא דאמר בפרק זה בורר מנין שאין טוענין למסית כו' מאי הי"ל לטעון דברי

הרב ודברי התלמיד כו' דש"מ דבדיני שמים נמי הוי טענה לפטורי אלא בע"כ דוקא שוכר:

בתוס' בד"ה **כסוי כסיתיה וא"ת גלוי כו'**. בהא כיון דלמיסתריה קאי ניחא אף אם מתכוין לרעה ה"א דליפטריה מדיני שמים כיון דמ"מ עביד מצוה במה שסתרו שלא יפול על בני אדם אבל כאן שלא עשה מצוה רק על מחשבתו שנתכוין למצוה הקשו גלוי וידוע כו':

דף נו:

בתוס' בד"ה **הכישה כו' וד"ה ולסטים נמי כו' כמו שהיה חושב המקשה כו'**. מפירש"י נראה קצת דאוקמה מתני' כדרב מתנה ממש ולמאי דמוקי בהכישה טעמא דרב מתנה נמי משום דהוי משיכה לא מטעם שן ורגל (ק) כי היכי דלאוקימתא דקמו לה באפה איירי מתני' נמי בהכי ומטעם שן ורגל כמ"ש רש"י בד"ה דקמו לה באפה כו' שלא תלך אנה ואנה אלא לקמה לאכול (ר) ולא חייש להא דקתני במתני' הוציאוה לסטים דמשמע קצת שחייב מטעם שהוציאוה לגוזלה ה"נ בהכישה אי טעמא דרב מתנה דחייב בהכישה מטעם שן ורגל למה לא נפרש מתני' נמי בכי האי גוונא [אלא ע"כ דגם בדרב מתנה אין הטעם רק משום משיכה]. ואתיא כפשטיה דמקשה מעמיד פשיטא דחייב מטעם שן ורגל ומשני בהכישה ומטעם משיכה אבל במתני' דס"ד דמקשה ג"כ מטעם משיכה ועכ"ז הקשה פשיטא כיון דאפקוה כו' הוצרך לפרש ואשמעי' מתני' דהכישה הוי משיכה [אבל בדרב מתנה לא הוצרך לפרש אף דגם שם הוי מטעם משיכה]. אבל התוס' משמע להו דרב מתנה מדנקיט המעמיד על קמת חבירו משמע דחיובא הוא הואיל ומעמידה על קמת חבירו דהיינו מטעם שן ורגל ולהכי כדמשני הכישה פירשו דלא חשיב ליה מלתא דפשיטא כמו מעמיד אע"פ שהכישה איירי ג"כ שהכישה על קמת חבירו מ"מ מעמיד שמוליכה באפסר פשיטא ליה טפי אבל מתני' דקתני הוציאוה לסטים משמע דלגוזלה איירי כדמוקי לה בירושלמי וא"כ מה לי הכישה או הוציאוה שזה מבואר בכל מקום דהכישה במקל הוי משיכה ממש [ולהכי לא ניחא להו בתי' רש"י ואשמעי' כו'] אבל בקמו לה באפה ודאי טובא קמ"ל דאיקרי משיכה לזה פי' דלא חשיב לה לפשיטא כמו שחושב המקשה מכח סברא בעלמא כיון שאין הבעלים יכולין לשומרו כו' כמ"ש התוס' לעיל בד"ה פשיטא כו' וי"ל כו' ולא הוצרך לפרש לפי שקל להבין דדלמא על מה שהיא מזקת לא קאי ברשותיה [כקושית התוס' דלעיל. ודלא כסברת המקשה. ובאמת דה"ה דמצי אייר בהוציאוה רק דקושטא הוא דאפילו בהכישה דומיא דהמעמיד ולאפוקי קמו לה וכמ"ש מהרש"א] ודו"ק:

נוסחה א בתוס' בד"ה **בההיא הנאה כו' וה"פ דהאי דאלו מציאות כו'**. באלו מציאות כתבו ועוד י"ל דה"פ כו' משום דמתחלה תירצו דרבה קיבלה מרב יוסף דאתיא לכדר' אליעזר ואיירי בחצר המשתמרת משום דקמיירי בבעלי חיים דמודה בהו רבה ואתיא סוגיא דאלו מציאות שפיר כרבה אי דמינטרא ממש מגניבה ואבידה פשיטא ואי דלא מינטרא מגניבה ואבידה אמאי [והא דפריך רבה הכא אלא פשיטא לגינתו שאינה משתמרת כו' ע"ש בתוס' במה שסיימו לתרץ זה] אח"כ כתבו ועי"ל והוא תירוצם דהכא דודאי קיבל דקרא לכדר"א אבל איירי אפילו באינה משתמרת כדקאמר רבה בשמעתין אלא פשיטא לגינתו שאינה משתמרת שמזה לא הדר [דש"ח הוי] (קאמר) [אם] כן הא דפריך [באלו מציאות] אי דלא מינטרא אמאי צ"ל לא מינטרא מפשיעה וק"ל:

נוסחה ב בתוס' בד"ה **בההיא הנאה כו' כי נראה דרבה קיבלה מרב יוסף**. היינו דקרא לכדר' אליעזר אתיא אבל לא הא דאיירי. (בש"ש) [במשתמרת] רק אפילו בלא משתמרת ומנ"ל שקיבלה שהרי גם מתחלה ע"כ לא הוי אלא אסמכתא בעלמא וגוף הקרא אתי לשום דרשא אחרינא דבסברא מחוץ פליגי רק מקשה עליה מברייתא לגינתו וחורבתו מנין כו' דמשמע שהברייתא סומכת דינא דהוי ש"ח אקרא וקיבלה מרב יוסף דאתי לכדר"א אבל מ"מ איירי באינה משתמרת וא"כ האי דאלו מציאות היכי דמי אי דמינטרא פשיטא ואי דלא מינטרא אמאי אין פי' לא מינטרא דהתם כלא מינטרא דהכא דהא שומר חנם הוי לדידיה ופטור רק לא מינטרא אפילו מפשיעה ומינטרא דהתם כלא מינטרא דהכא. אבל התם בב"מ כתבו בתירוץ ראשון דרבה קיבלה לגמרי ומוקי לקרא במשתמרת דאיירי בבעלי חיים ומודה בהו רבה. ובתוס' דשבועות תעמוד על בירור הדברים וכן נראה מפי' הרש"א שם בב"מ ועיין:

בא"ד **ופלוגתא בדשמואל כו'**. אזלו לשיטתייהו שם דכי פליגי בדשמואל פליגי נמי בדשוו שיעור זוזי כמ"ש שם אבל לפי' רש"י שם ל"ק (ש) ועיין וק"ל:

בא"ד **ורב יוסף כי מוקי פלוגתייהו בדשמואל לא קאי ר"א כוותיה כו'**. מיהו לכאורה לא היה צריך לעשות פלוגתא חדשה בצריך למשכון אי מצוה הוי או לא רק דלכ"ע לאו מצוה היא ופליגי בדשמואל כמו לרבה דהא השתא נמי ר"א לית ליה דשמואל. ואפשר כיון דצריך רב יוסף לאוקמי פלוגתייהו בדצריך למשכון דוקא עדיפא ליה לומר דמתני' ככ"ע (ת) וע"ש בסוגיא:

דף נז.

בתוס' בד"ה **כגון שטענו כו' ומה בכך אכתי יש עליו תשובה דמה לשומר שכר שכן משלם כפל בטוען טענת גנב באונס**. דבריהם תמוהים דהאיך נפרוך תאמר בשואל כיון שאינו משלם כפל בטוען טענת גנב באונס לא יתחייב גניבה בפשיעה כיון דמה דאינו משלם כפל הוא לפי שמתחייב בקרן א"כ כ"ש שמתחייב בגניבה בפשיעה וזה ודאי ק"ו שאין עליו תשובה (א) [פשיעה מאונס] ולכך לא מקשה בברייתא פשיעה בשואל מנין משום דודאי ק"ו הוא אם על אונסין של שבורה ומתה חייב כ"ש אפשיעה רק גניבה ואבידה ס"ד כיון דאפשר [לבעלים] למיטרח ולאתויי עדיף משבורה ומתה ולא יתחייב בשואל כדאיתא בהשואל ובברייתא דבעי גניבה בשואל מנין בין באונס בין בפשיעה קבעי ויליף בק"ו מש"ש. וכיון שנלמד דמיחייב גניבה בשואל תו ליכא לאיפלוגי בשואל בין גניבת אונס לפשיעה כיון דשואל חייב בכל אונסין ודו"ק. אח"כ מצאתי דבריהם מבוארין בפרק המפקיד (בבא מציעא דף מ"ב ע"א) בד"ה אמר שמואל כספים כו' דאיכא למיפרך מה לשומר שכר כו' שכן משלם כפל בטענת גניבת אונס תאמר בשואל דכי נילף שחייב בגניבה ואבידה לא ישלם כפל אפילו בטענת גניבת אונס דמסתמא הוא חייב קרן בכל אונסין דכעין זה פריך פ"ק דמנחות כו' ע"ש:

וצריך שתדע דאף למ"ד דלסטים מזויין גנב הוא מ"מ צריכין לחלק בינו לבין גניבת אונס דעלמא אי למסקנת תוס' דהכא דשומר שכר חייב בכל גניבת אונס אע"ג דפטר ביה לסטים מזויין דהיינו שבויה דקרא אי למסקנת תוס' דהמפקיד דש"ש פטור נמי בגניבת אונס. מ"מ ברייתא דמקשה גניבה בשואל מנין ולא יליף מלסטים מזויין למ"ד גנב הוא דחייב בשואל [דהיינו שבויה] גם היאך פריך למ"ד גנב הוא תאמר בשואל שאינו משלם כפל בלסטים מזויין כיון דמה שאינו משלם כפל בלסטים מזויין היינו משום דמשלם קרן והיאך נפטור גניבה בפשיעה ודו"ק:

בא"ד **סברא הוא דבכל ענין שתהיה הגניבה יתחייב מגזירת הכתוב כו'**. ולרבה דפטור אי עייל בעידנא דעיילי אינשי היינו לענין בא זאב וטרף ארי ודרס ובתוס' פרק המפקיד כתבו בענין אחר:

דף נז:

גמרא **לימא מסייע ליה כו'**. לפרש"י ר"פ המפקיד אהך ברייתא דף ל"ד ע"א וז"ל השוכר פרה מחבירו ונגנבה אע"פ שהשוכר חייב בגניבה ואבידה מ"מ אם רוצה לשקר ולישבע שנאנסה היה נפטר בשבועה הלכך כי אמר נגנבה וחייב עצמו בקרן נקנה לו הכפל

עכ"ל לפי"ז אין כאן סיוע (ב) ועיין. גם אי גניבה באונס פטור בשומר שכר אין סיוע מהא אף לפי הסברוה ואם נאמר דגניבת אונס בש"ש אם חייב או לא תלוי בזה אם לסטים מזויין גנב הוא ופטר ביה קרא בהדיא א"כ ה"ה לכל גניבת אונס ואם גזלן הוא אמרי' כיון דסתם גניבה קרובה לאונס וחייב בה קרא סתמא א"כ ה"ה לכל גניבה [מאחר דאין ראיה מלסטים מזויין] והיה ניחא הכל [קושיא הראשונה לפרש"י בב"מ לא מיתרצא] אך כבר כתבנו דאי אפשר לומר כן דא"כ מאי פריך גניבה בשואל מנין [הא הוי ק"ו מגניבה באונס דהיינו לסטים מזויין וע"כ דלסטים מזויין מלתא אחריתא וכמ"ש הגאון לעיל] (ג) (וגם א"ל) [וא"ל] דהאי ברייתא יליף ק"ו מקמי דתיקו ליה דנלמד שבויה בשואל דשבויה לא כתיב בהדיא בשואל רק ילפי' מאו לרבות השבויה או מה להלן [בש"ש] שבויה עמו כדאיתא בהשואל (ד)דא"כ מאי פריך מה לשומר שכר שכן משלם כפל בטוען טענת לסטים מזויין תאמר בשואל כו' הא עדיין לא למדנו דחייב שואל בלסטים מזויין בקרן (ה) גם אין צורך לזה [לומר דתלוי בלסטים מזויין אי גנב הוא דבלא"ה לא קשה דלמא בטוען טענת גניבה באונס] דהוי מצי למימר ולטעמיך (ו) ודו"ק:

אבל אין להקשות אסייעתא דלמא הא דאי בעי פטר לנפשיה בשבועה היינו בטענת גנב בבעלים והתוס' בד"ה נמצא ש"ש כו' לא כתבו אלא שמא אין שייך כפל בטוען טענת גנב בענין זה אבל הכא בנמצא הגנב ודאי משלם כפל אפשר דא"כ לא הוי שתק לפרושי בברייתא השוכר פרה מחבירו ושכר בעלה עמה:

בתוס' בד"ה **נמצא ש"ש כו' ואפילו שייך כו'**. לפי"ז מקושר שפיר האיתיביה ונשבר כו' דבל"ז י"ל שאין זה פירכא דמה לשומר שכר שכן משלם כפל בטוען טענת לסטים מזויין בשואל הא ג"כ שייך כפל בטוען טענת נגנבה בבעלים אבל עתה למאי דמשני בכל טענותיו כו' איכא למיפרך [דבש"ש שייך כפל בטענת לסטים מזויין] וק"ל:

בתוס' בד"ה **נפלה לגינה כו' והוא שאינה יכולה לירד כו'**. ובסמוך ע"א דקאמר כל אימת דמשתמטא להתם רהטא אף שבאינה יכולה לירד עסקינן מ"מ כל טצדקי דאית לה למיעבד עבדא וכדלעיל גבי הניחה בחמה:

דף נח.

גמרא **לא תימא עד שתצא לדעת כו'**. רש"י פירשו אגינה ועיין בישׁ"ש בשם הרמב"ם ע"ש:

נוסחא א בתוס' בד"ה אי נמי כו' ומשמע דש"ח לא מיחייב לקדם בשכר אבל כ"ש כ? ומסתברא דה"ה אינש דעלמא כו'. לא נתחוור הכ"ש דדלמא אה"נ כיון שאינו מחויב

לקדם בשכר הוי כמבריח ארי ואם סברתם כיון דהוי שומר ומחויב לשמור אף שאינו חייב לקדם בשכר לא מסתבר שיהיה מיקרי מבריח ארי א"כ מנ"ל ה"ה אינש דעלמא ולהקשות ועיין:

בא"ד **ואין לומר דבכל הני אע"ג דמן הדין היה פטור מ"מ תקנת חכמים היא כו'**. ולפי"ז מבריח ארי אה"נ דחייב אע"ג דמדעתיה הוא וליכא פסידא כמ"ש וגם שכר עצמו נוטל ופורע חובו דחשבינן כמבריח ארי היינו כמו מבריח ארי דפטור מן הדין ואף שמבריח ארי עשו תקנה מ"מ בפורע חובו אין שייך לעשות תקנה וכן בשמעתין דקאמר אימא מבריח ארי כו' ר"ל כמו מבריח ארי דפטור מצד הדין ותקנה לא שייך הכא כיון דשלא מדעתו הוא לכך סתרו מהא דלמאי דמשני משמע דאי הוי מדעתו הוי מבריח ארי ופטור והא אלו הוי מדעתו הוי שייך שפיר תקנה וק"ל:

נוסחא ב בתוס' בד"ה אי נמי כו' ומשמע דש"ח כו' אבל כ"ש כו'. מסברא דנפשיה:

בא"ד **ועוד דאמרי' בהגוזל בתרא שטף כו'**. ולא מקשו מרישא דשפך יינו משום דעביד היזק בידים כדעביד בגמרא צריכותא:

בא"ד **ונראה לר"י דמבריח כו'**. ונשאר תירוץ דלעיל (ז) עיין באשר"י:

וא"ל לישני הואין לומר באמת מאי קשה מהכא שאני הכא דאין כאן הפסד [רק מצילה מן הנער] ואין צריך לטעמים דחוקים בפורע חובו כיון שנתחייב לו מן הדין אין כאן הפסד כו' רק ודאי מיקרי הפסד אפ"ה הואיל והוא מדעתו מיקרי מבריח ארי מאי אמרת מ"ש משטף נהר כו' וכי ש"ח שקדם וכו' התם משום תקנה אבל פורע חובו לא שייך תקנה וכ"ת הכא במדעתו הוא פטור אמאי לא עשו תקנה היינו לפי שאינו מצילו מן ההפסד רק מן הצער ועיין וק"ל:

בא"ד **ופורע חובו אינו מצילו מהפסד כו'**. נראה דלא הוי צריכין לדוחק זה והוי מצי למימר לפי האמת סברת הוא"ל דמבריח ארי לעולם פטור מצד הדין ובכל הני דאיכא פסידא חייב משום תקנת חכמים ופורע חובו לא שייך לעשות תקנה אע"ג דאיכא פסידא ובשמעתין כיון דליכא הפסד [ואינו מצילה רק מצער בעלמא] אלו הוי מדעתו היה פטור וק"ל. ולפי פי' ר"י השתא אפשר לפרש אי נמי מבריח ארי מנכסי חבירו לית ליה פסידא אחברו קאי ואצ"ל שחד שינויא הוא כתי' התוס' לעיל:

בא"ד **ור"י אומר דלא מיבעיא במקום שלא קנאו ישראל כו'**. וראיות רש"י יש ליישב אין בו דין סיקריקין ולהחזיר רביע רק (בעל הקרקע) נותן לו כל דמיו [ונוטל ממנו הקרקע]:

בא"ד **ואין להקשות בשטף נהר כו'**. עיין בתוס' פרק אלו מציאות (בבא מציעא דף ל"א ע"א) בד"ה אם יש שם ב"ד כו':

בתוס' בד"ה **לא שנו כו'**. כיון שתחלת נפילתה באותה ערוגה באונס אינו חייב להעלותה כו'. דבעינן תחלתו בפשיעה מקמי דתיעול לשדה חבירו. ובאשר"י מפורש דבריהם יותר:

דף נח:

נוסחא א בשיטת **היכי שיימינן וכו'**. העולה מפרש"י ותוס' רש"י מפרש שמין בית סאה באותה שדה כמה פוחת הלוקח בדמיה מחמת אכילת ערוגה זו ובין אכלה קב או חצי קב או קלח א' לעולם שמין כמה נפחת הבית סאה מחמת אותה הקרחת אע"פ שאין השומות שוין [דכל שהקרחת גדולה יותר ניכרת ופוגם המזיק] והן אם אכלה בית סאה שלימה אין שמין רק שומא אחת ופריך היכא שיימינן לשויה של בית סאה דמשערין אח"כ בה פחת קרחת הערוגה דאין סברא לשום שוייה של בית סאה באפי נפשיה דמפסיד המזיק הרבה ואולי ילפינן שני שומות מדהוי מצי למימר ובער שדה חבירו ושני ב' שינוים בשדה אחר. ומפרש ריב"ח סאה בס' סאין כו' וחזקיה ס"ל קלח כו' לעולם שמין בששים שיעורים כמותו ואף שאין השומות שוין דקב בס' קבין משביח מזיק וכור בס' כורין פוגם מזיק. ולא ניחא ליה לפרש קלח בס' קלחים כמו סאה בס' סאין ותרקב בס' תרקבין שפירושו לעולם שמין סאה בס' סאין ותרקב בס' תרקבין לא אם אכלה סאה או תרקב וה"נ לא נפרש אם אכלה קלח משערינן בס' קלחים אלא לעולם השומא שוה ושמין כמה מגיע לקלח בס' קלחים ואם אכלה יותר משלם לפי החשבון [של קרחת קלח דאינו ניכר כ"כ ומשביח המזיק] דא"כ למה נקיט במתני' בית סאה כיון דשמין בקלח בס' קלחים ובשלמא לרבי ינאי נקיט לה משום שומא השניה ששמין קרחת הערוגה בבית סאה [רק שבראשונה שמין שיווי סאה. לפי ערך תרקב בששים תרקבין. וכמ"ש מהרש"א בתוס'] אבל לפירושו השתא נקיט במתני' חדא [דהיינו אם אכלה סאה משערין בששים סאין] דמאי שנא קלח או סאה דלעולם משערין בששים שיעורין כמותו. ומקשה מיתיבי מאי לאו בפני עצמו ואין אומרים משלם דמיהן כמו שנמכרין בשוק אלא רואין אותה כאלו היא ערוגה קטנה ומשערין אותה עם הקרקע שעומדת עליה כמה נפחתו דמיה וקשה לכולן. ובת"ר אין שמין קב כו' מפרש בד"ה מפני שפוגם כו' אלא כל סאה שמין בששים. האי סיומא או לא כור בששים כורין לחודא קאי דאקב בששים קבין הי"ל לפרושי אלא כל קב בסאה דהא אשומא שניה מפרש לה אם אכלה קב או כור. ובד"ה ולא כור מבעיא ליה כדקתני אין שמין קב כו'. למאי דדחיקא ליה לרש"י לפרושי בשמעתין חדא שומא משום דקתני במתני' בית סאה דמשמע בית סאה זרע הו"מ לפרש ולא כור מבעי ליה בפשיטות. אלא משום דלסברת המקשה לעיל מדלא מקשה המתני' ש"מ דמפרש בית

סאה הנאכל וכן לחזקיה. זה תורף פרש"י. והתוס' הקשו על פי' רש"י דבות סאה לשון זכר והול"ל כמה היה יפה. ולפירושם דאשדה. [ע"כ. לא מצאנו יותר. וחבל על דאבדין. רק את זה מצאתי כתוב בנייר בפני עצמו]:

ולפירושם הא דשיימינן אגב קרקע כלל גם סאה בששים סאין משום דבשדה אחר כתיב [מיישב בזה קושיתו שבסוף נוסחא ב']. עוד נראה לי דוחק לפרש"י למה העמידו שיעורים באופן זה לשער קרחת הערוגה בבית סאה ועדיין מפסיד המזיק ונצטרך אח"כ לשער הבית סאה בס' סאין הלא היו יכולין לעשות הכל בשומא אחת ולשער קרחת הערוגה ביותר מבית סאה. עוד הקשו דלחזקיה וכן לסברת המקשה צריכין ע"כ לומר בית סאה הנאכל אף לפרש"י א"כ למה לא נפרש גם כן לכ"ע בית סאה הנאכל ולזה פי' דאה"נ לכ"ע ליכא אלא חדא שומא ופירות בית סאה הנאכל שמין באותה שדה וכיון דאין מפורש במשנתנו פירוש של באותה שדה מפרש ר"י בר חנינא סאה בס' וכו' ובין אכלה פחות או יותר רואין כאלו היא קרחת סאה בס' סאין כמה היתה יפה כו' ומשלם לפי החשבון ולרבי ינאי רואין לעולם כאלו היא קרחת תרקב בס' תרקבין ומשביח המזיק יותר מלרבי יוסי בר חנינא היפך מלפרש"י [דלפירש"י לר"י בר חנינא משביח המזיק יותר] ולפי"ז בדקדוק נקיט תרקב בס' תרקבין לא סאה בל' סאין וא"כ לדידיה הו"ל למינקט במתני' תרקב דבו משערין לעולם. ובשלמא לריב"ח נקיט בית סאה דבו משערין ולחזקיה חדא נקיט דלעולם משערין בס' כמותו. ובשלמא לפרש"י ניחא אף לר' ינאי דנקיט בית סאה משום שומא השניה [דבין פחות או יותר משערין בסאה]. אבל לפירושם צ"ל לא לשיעורא נקיט כו'. ומ"ש ונראה לר"י דכי משערין למר בתרקב ולמר בסאה כו' י"ל למ"ד קלח כו' ודאי דצ"ל נמי כן ונ"ל להגיה למר בתרקב ולמר בס' והיינו לחזקיה דס"ל לעולם מה שאכל בס' כמותו משערין [וסאה דמתני' היינו בשאכלה סאה וכן למ"ד בתרקב] אבל למ"ד סאה בששים סאין שפיר מצי למימר בית סאה זרע דאף דאכלה פחות לעולם שמין בית סאה זרע באותה שדה בס' סאין ומשלם לפי החשבון ודו"ק. ולתוספת הביאור הארכתי קצת:

נוסחא ב כלל העולה מפרש"י ור"י בקוצר. לפרש"י שמין שתי שומות ואע"ג דלא הוזכרו ילפי' לה משני שינוים דכתיב בשדה אחר והול"ל שדה חבירו כדאיתא לעיל ומיירי מתני' בשומא השניה ששמין כמה היתה יפה הבית סאה קודם קרחת הערוגה וכמה היא יפה עתה ואינו מדוקדק בזכר ונקיבה כדאיתא בר"ה וגם לפי' התוס' אינו מדוקדק סאה בס' סאין כו' (עה"ג דאף אם קאי אשדה שדה הוא נמי לשון זכר דאל"כ לימא אי נמי לכתוב שדה אחרת אע"כ למעוטי ר"ה אתי [ר"ל דעיקר קרא לשומה אגב שדה ומדלא

כתב שדה אחרת ע"כ דלמעוטי ר"ה]. אם לא דלשון הפסוק לחוד ע"כ עה"ג מלבד מה שהגהנו בו) ונראה דבין אכלה קב אחד או חצי קב לעולם שמין כמה היתה בית סאה יפה וכמה היא יפה אע"ג דאם אכלה רביעית קב בבית סאה אינו ניכר ואם אכלה חצי סאה ניכר מאד א"כ אינו שוה השומא אפ"ה לא פלוג וכן אם אכלה בית סאה שלימה כמו לחזקיה קלח בס' קלחים [דפי' ס' פעמים כשיעור שאכלה ואין השומא שוה] דקב בס' קבין משביח המזיק וכור בס' כורין פוגם מזיק. ואין נראה לומר דשמין כדי אכילת בהמה בפעם אחת בבית סאה [והיו השומות שוין] ומפרשים ר"י בר חנינא סאה בששים סאין ואין אומרים ששים סאה בס' זהו' מגיע לסאה זהב א' ולקב שאכלה ששית זהו' (ח) רק מגיע לסאה זהב. ושמין כמה היתה יפה כו'. דמי שרוצה ליקח אינו חושש כל כך בקרחת מעט בסאה. ורבי ינאי ס"ל דשמין תרקב כו' וה"ה [דהו"ל למינקט] לסאה כמה מגיע בשלשים סאין [דהא עיקר השומא היא בשביל שיווי שיעור סאה כמה היתה יפה כדי לדעת כמה נפחתה בקרחת] ורוצה לנקוט שיעור ששים כמו ר' יוסי בר חנינא נקיט תרקב בששים תרקבין דומיא דסאה בששים סאין. ומ"מ נקיט מתני' בית סאה בדווקא משום דאיירי בשומא שניה ששמין קרחת הערוגה תוך בית סאה וחזקיה ס"ל קלח וכו' ומתני' [דנקיט סאה] צ"ל דאיירי באכלה בית סאה וה"ה קלח וכמו לפי' התוס' דאיירי בבית סאה הנאכל וא"ה (נ"א מ"ה) לא פרש"י קלח בששים כו' ר"ל אם אכלה קב דרך משל שמין כל קלח וקלח בששים (סאה) [קלחים] לא ביחד ומנ"ל לומר דשמין מה שאכלה בס' שעורין כמותו דלמא לעולם שמין בקלח בס' קלחים כמו לר"י בר חנינא סאה בששים סאין לעולם שמין כן וכן לרבי ינאי ה"ה נמי לחזקיה וכמ"ש בסמוך אין שמין קב בששים קבים ולא כור בששים כורין רק לעולם קלח בששים קלחים. אלא משום דא"כ למה נקיט בית סאה במתני' כיון דשמין בקלחים. ובשלמא לריב"ח ורבי ינאי משום שומא השניה נקטו. אבל לפי מ"ש קלח כו' כל מה שאכלה בס' כמותו א"כ נקיט מתני' חדא ומה לי קלח או סאה. ועכ"פ פירוש חזקיה דשמין עם הקרקע בששים שיעורים כמותו כדילפינן מקרא. ומקשה מיתיבי וכו' מאי לאו בפני עצמה ור"ל רואין אותה כאלו היא ערוגה קטנה בפני עצמה היינו לאפוקי דמשלם דמיהן כמו שהיא נמכרת בשוק אלא דשמין אותו עם קרקע שלו שעומדת עליו וקשה לכולהו. ועיקר טעם של רש"י שפי' כן הוא משום דדחיק לפרש בית סאה הנאכל והקשו התוס' דלמ"ד בגמ' קלח וכו' תקשי ליה אמאי נקיט בית סאה ע"כ צ"ל דלדידיה בית סאה הנאכל וכן למקשן דמקשה להנהו אמוראי תקשי ליה לדידיה ממתני' ובתוס' ב"מ [פרק השואל] הגרסא אמתני' דקתני שמשערין כו' [אע"כ משום דיש לפרש בית סאה הנאכל אם כן אפשר לפרש כן

לכולהו]. ותירצו [דבאמת ה"נ פירושו] דלכ"ע פירוש בית סאה הנאכל ור"י בר חנינא ס"ל דלעולם שמין קרחת סאה בששים סאין ואף אם אכלה פחות או יותר רואין כאלו הוא קרחת סאה בששים סאה כמה היתה יפה וכמה היא יפה ד"מ ששים סאה ששים זהו' ואם היא קרחת סאה נפחת חצי זהב [מחמת הפירות לבדן] מגיע לפחת ערוגה של חצי (זהב) [סאה] רביעית זהב ולעולם רואין כאלו היא קרחת של סאה בששים סאין. ולחזקיה כמו לפרש"י ולר' ינאי לעולם שמין כאלו היא קרחת תרקב בששים תרקבין. לא כקרחת סאה בששים סאין. וכ"ש לא בשלשים סאין דאז הקרחת ניכר הרבה ומגיע ביותר ונפחת מזיק. רק בקרחת תרקב בששים תרקבין ומשלם לפי החשבון. וא"כ לדידיה הא דנקיט מתני' סאה הו"ל למינקט תרקב. ובשלמא לר"י בר חנינא בדוקא נקיט. ולחזקיה חדא נקיט ומ"ש סאה או קלח. ובשלמא לפרש"י לרבי ינאי נקיט בדוקא משום דאיירי בשומא שניה. וצ"ל לא לשיעורא כו':

ועיין לפי' התוס' עדיין מנ"ל ב' שומות ששמין אגב שדה [לא כפירות הנמכרים] ובששים דלמא אגב קרקע שעומדת עליו וכסברת המקשה מאי לאו בפני עצמה ופי' משנתינו שמין כו' [ע"כ מצאתי ותו לא. ואף זה לא הועתק בדיוק כראוי. ע"כ שים עינך עליו]:

דף צב:

גמרא **חמרא למריה וטיבותא לשקיא**. פירוש ברכת בורא פרי הגפן הוא למריה יתן איזה יין שיהיה צריך אני לברך בורא פרי הגפן אכן טיבותא דהיינו ברכת הטוב והמטיב זה תלוי בשקיא אם יתן יין יותר טוב ולא ודאי גרוע מראשון:

דף קיט:

ברש"י בד"ה **מתא מחסיא מקום בהמות כו'**. ואפ"ל שכוונתו בפירושו ובמה שפי' כאן ולא על באתרא דקפדי דקשה ליה מתא מחסיא אמרינן בהוריות דף י"ב ע"א אקיקלי דמתא מחסיא תיבו ולא על אפדנא דפומבדיתא ופי' רש"י במתא מחסיא היו ת"ח הראויין להוראה ותרבות יפה היה להן אבל בפומבדיתא לא היה להם תרבות יפה כ"כ כו' וא"כ היאך היה להם מנהג רע כזה להקפיד על דבר שרוב העולם אין מקפידין ולעיל בסמוך ע"א אמרי' ר"ח הו"ל אריס כו' צפון לצדיק חיל חוטא בו' לזה אמר לא מצד רוע לבם כי אם מקום בהמות הוא וצריכין כו'. אבל קשה הא אמרינן בחולין פרק ג"ה דף צ"א ע"א ויותר יעקב כו' צדיקים מקפידין על כו' וממונם חביב עליהן מגופן וא"כ דלמא כפשוטו. עוד קשה היכן מצינו שהיה מקום בהמות דמצינו אילים ממואב כבשים מחברון עגלים

משרון. ומחסיא יגעתי ולא מצאתי בשום מקום. ואפשר למצוא סמך במעשה שהביא בספר הזוהר בכפר טרשין שהיה שם דבר ובא רב אחא וביטל הגזירה ושינה שמה למתא מחסיא ז"ל רב אחא אזיל לכפר טרשא כו' קבילו עלייהו דלא יתבטלון מאורייתא לעולם והחליפו שמא דקרתא וקרו לה מתא מחסיא דהיינו בתחלה היה שמה טרשא ע"ש שיושבין בטרשים וסלעים ואח"כ ע"ש מחסיה. ובמס' סוטה דף ל"ד ע"ב על וחברון שבע שנים כו'. וחברון טרשים הוי והכתיב ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון ואמר רב אויא אמר רבא בר חנן שהלך להביא כבשים מחברון ותניא אילים ממואב כו'. מינה. איידי דקלישי ארעא עבדא רעייא ושמן קנינין ופירש"י להביא כבשים כו' אלמא ארץ מרעה הוי כו'. קלישא ארעא עפר שלה טרשים דק וקלוש הוא ומתוך כך לא היו חורשין וזורעין תבואות מאכל אדם. עבדא רעייא. מצמחת ומעלה עשבים ואוכלין הצאן. ושמן קנינין מקנה הצאן שכן דרך הצאן להיות משביח בארץ יבישה וטרשים יותר מארץ לחה ע"כ וק"ל. עוד קשה בפרק בכל מערבין (עירובין דף כ"ח ע"א) א"ר יהודה משמיה כו' מערבין כו' אבל לא בחזיז ופירש"י נמי שחת של תבואה כשהיא ירק כו' ופריך והא אמר רב כשות וחזיז מערבין כו' ל"ק הא מקמא דאתי רב לבבל כו' ופירש"י בבבל אוכלין חזיז וכי אתא רב לבבל וחזי דאכלי להו אמר מערבין בו. א"כ לימא בבל. ועוד בפרק חזקת הבתים (בבא בתרא דף ל"ו ע"א) אמרי' אכלה שחת לא הוי חזקה ואמר רבא אי קאי בצוואר מחוזא הוי חזקה ופירש"י אי קאי השחת בבקעת מחוזא הוי חזקה לפי שעשירים היו ובהמות הרבה להם כו' [ואמאי לא אמר מחוזא] לכן נראה לפרש כפשוטו דלא קאי על חזיז רק על כל מילי וכן משמע הלשון אתרא דקפדי הוא שהיו קפדנין בכל דבר רק היאך תלוי כאן נבאר בסמוך. וראיה שהיו קפדנין מפורש באיזה מקומות בהוריות דף י"ב ע"א גלדנא סריא דמתא מחסיא ולא מכותח דרמי כיפי דפומבדיתא. וזה ענין מה שאמרו פרק היה קורא (ברכות דף י"ז ע"ב) שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה אמר רב אשי והלין בני מתא מחסיא אבירי לב נינהו דהא קחזו שבחא דמתיבתא תרי זימנין בשתא ולא מיגייר גיורא מנייהו (וצריכין לדחוק הרחוקים מצדקה של הקב"ה. הגה"ה מכבר). ונראה שמפרש אבירי לב קמצנים היפך דרחב לב לבבות קשין מדקדקין אתרא דקפדי היא שטבע הארץ שם נוטים לקמצנות וזהו שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה ולזה אמר [לראיה] דמעולם לא איגייר כו' כמה שאמרו ביבמות פרק החולץ (יבמות דף מ"ז ע"א) וע"ב גר שבא להתגייר אומרים לו כו' ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה דאמר מר ב"נ נהרג על פחות משוה פרוטה (ע"ש בפירש"י בפירוש שמקפידים.

הגה"ה מכבר) ואי בעי לפירושי יפרוש וק"ל ונכון. וזה ענין מה שאמרו שם קשים גרים לישראל כספחת כו' ופירשו התוס' משום שלומדים ממעשיהם ובעלמא אמרינן גבי כותיים כל מצוה שהחזיקו בה מדקדקין בה יותר כו'. חולין דף ד' ע"א. ונראה כי מצד טבע בן נח מדקדק על פחות משו"פ ולהכי מודיעין אותו זאת בתחלה ולהיותם דבקים בזה בקמצנות וצרי עין והקפדה לומדים ישראל מהם וקשים כספחת שבאים על צרת עין אשר לו הבית. וזה ענין מה שאמרו בל"ו מקומות הזהיר על אונאת הגר וכל כך למה מפני שסורו רע וקשה לשון זה ונראה במ"ש פ"ק דבתרא דף ט"ו ע"ב וסר מרע מאי וסר מרע א"ר אבא בר שמואל איוב ותרן בממונו היה מנהגו של עולם נותן חצי פרוטה לחנוני ואיוב ויתרה משלו וק"ל. וזה שאמרו ובני מתא מחסיא אבירי לב כו' דלא איגייר כו' ובן נח נהרג כו' רק הגמ' שסיים ומתא מחסיא כו' הוא אדרבה מטיבותא להיותם ת"ח כדלעיל [בזוהר] וקבילו עלייהו לעסוק בד"ת כו' אקוקלי דמתא מחסיא כו'. טב גילדנא כו'. שבחא דמתיבתא כו'. דמלך במתא מחסיא טביומי כו'. ואמרו מכאן שת"ח מקפידין כו' וכל כך למה כו' דהיינו בת"ח הוא שבח לדקדק ובסתם ב"א גנאי כדלעיל חיל חוטא ופה ת"ל הרבה ת"ח לענין זה מדקדקין על פחות מש"פ אבל לענין העיקר שיהיה בה ת"ח בלימוד אנשים בה מעט ולפחות היה להם להחזיק ידי לומדי תורה אם אין לומדין בעצמן. ותומכיה מאושר למחזיקים בה. ותהי להיפוך. בשאר קהלות שרואין כי לעת הזאת לומדי תורה הולכין ומתמעטין טרודים בעסקים מכובד עול משא ארנונית ומחייתם ע"מ עושים גדירות להחזיק ידי בחורים ונערים שבת וחול וכאן להיפך אפשר לאיזה דעות ומפני הבושה היו לוקחין ג"כ שבתות וצרי עין על פת לחם יפשעו. ומן ע"ה לא אדבר כי הוא מנהג קדומה. אמר ר"ע כשהייתי ע"ה הייתי אומר מי יתן כו' אך אותם הרוצים להיות כלומר לומדים ידם במעל הראשון והלומדים לשיכים בעיניהם ולצנינים בצידיהם. וחלילה לדבר על הכלל. ואין מקום בדרוש הסיום לדבר מזה הרבה. אך בהיות שיש לו שייכות בכאן הזכרתיו. ובפעם אחר נדבר יותר מזה באי"ה. ובזה נבאר קצת מענין הפרשה בפלפול של יעקב ועשו בענין הבכורה. שני אנשים נפגשו. עשו בן נח נהרג על כו' ויעקב ת"ח ויותר יעקב כו' מכאן כו'. והוא במה שיש לדקדק במה שאמר מכרה כיום מאי כיום. ויאמר הנה אנכי הולך כו' מה ענינו. ולמה זה כו'. מאי זה. ובמדרש [מלמד שכפר ב] זה אלי כו'. ויאמר השבעה כו'. מה טיבו של שבועה כו'. הענין כתבתי בדרוש לפרשת וישב שיעקב אמר מכרה כו' ונסתפק יעקב באומרו כיום מחמת שני דברים. שגריעותא דבכורה מחמת דבר שלא בא לעולם ומחמת אונאה. מחמת דבר שלא בא לעולם אמרי' בפ"ק דב"מ דף ט"ז ע"א תניא מה שאירש מאבא כו'

היום כו' דבריו קיימין מ"ש רישא ומ"ש סיפא כו' סיפא שהיה אביו גוסס ומפני כבוד אביו. ולזה אמר כיום שהוא כמו כהיום. שיהיה מכירה קיימת. ודייק שפיר כיום שאותו יום מת אברהם ובישל עדשים כו'. או משום אונאה הומתק נזיד כו' ועשו לא ידע כעת שויו של הבכורה ודוקא לוקח שאמר למוכר חפץ זה שאני [לוקח אצלך במנה] יודע אני [ששוה מאתים וע"מ כו'] בב"מ דף נ"א ע"ב. משא"כ עשו לא ידע ערך הבכורה ולאחר זמן יבא ויערער. ולזה אמר כיום כמו שאמרו נהרדעא לקבורה ולמזוני ולכרגא מזבני כו' אפשר שמזלזל במכירה משום בזיון המת. ולזה השיב על שניהם א"צ חיזוק כאלו המכירה כיום אי משום אונאה הנה אנכי כו' וכמ"ש המוכר סוס וסייף כו' במלחמה אין בו כו' מפני שיש בהן חיי נפש. נגד דבר שלא בא לעולם ולמה זה כו' כמו שאמרו פרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צ"א ע"ב). האי גברא דזבנא לכתובתה דאמיה בטובת הנאה בו' ומחולקין רש"י ותוספות בפשט וכתבו התוספות מכאן אומר ר"ת אע"ג דאמרינן פ"ק דב"מ מה שאירש בו' ה"מ בשדה סתם אבל אם אמר שדה זו שאירש קנה כו'. וזהו למה זה כו' וייחד לו שדה המכפלה כדאיתא במדרש שלזה היה עיקר כוונתו שיבחר לו שדה המכפלה. ויעקב נתיירא. או למד הפשט כרש"י ולזה אמר ויאמר השבעה לי כמ"ש בח"מ סי' ר"ט ס"ד בהגה"ה אע"ג דאין אדם יכול להקנות דבר שלא בא לעולם אם נשבע לקיים המקח אע"פ שלא בא לעולם צריך לקיים שבועתו. רק מה שהאמינו על שבועתו כתבתי שם. רק במה שאמר עוד השבעה לי כיום כו' נ"ל לפרש עוד כי הדין סימן ר"נ מצווה מחמת מיתה אפילו כתב וזיכה וקנה מיד בכל מיני הקניות שבעולם יכול לחזור בו. ופי' מצווה מחמת מיתה אם פירש מחמת מיתה וי"א אפילו לא פי' אלא שנראה מתוך דבריו שהוא נותן מחמת מיתה כגון שמתאונן על מיתתו וכיוצא בזה. מיהו אם פירש בהדיא שנותן במתנת בריא במהיום קנה [ולכך היה יעקב מתיירא שבמה שאמר הנה אנכי הולך למות הוי כמתאונן על מיתתו ולא מהני שום קנין לזה אמר השבעה לי כיום כמתנת בריא מהיום] וק"ל. עפ"ז יאמר הנה אנכי כו' כי יעקב נתן לו דבר מועט בעד הבכורה אפשר לא היה בו שוה פרוטה נזיד עדשים ויעקב קפיד ע"ז כדלעיל [ת"ח מקפידין כו'] וירא כדאיתא במדרש באמת ואין בזה משום גזילה מפני הרואים להיות כמדומה לו פחות משוה פרוטה לזה אמר הנה אנכי כו' להיות בן נח נהרג על פחות משו"פ. ויאמר השבעה לי כו' במ"ש הרמב"ם הגוזל את חבירו ונשבע לו יוליכנו אחריו כו' אבל פחות משו"פ א"צ להוליך אחריו אבל צריך ליתן לו כיון שנשבע. עיין בתוי"ט בפירוש המשנה שם אבל בלא שבועה אינו ממון כלל. וע"פ דרך זה י"ל ויעקב נתן לעשו לחם כו' למלאות השו"פ. נחזור לענייננו כי אחרי שסיים בחתימת המס' בדיני גזל וטעם

הדבר שסיים בזה ולפי שסדר בארבעה אבות נזיקין המבעה זה אדם הו"ל לסדר דיני אדם מקודם ואח"כ הבער אבל ראה לחתום בזה נראה הטעם כמ"ש הקדמונים בחומר עון הגזילה בא וראה תכלית השנה ימים טובים תכלית ימים טובים יום כפור. תכלית יום כפור נעילה ומתפללים להציל מעושק ידינו. והטעם אף בזה אפשר לומר לפי האמת במ"ש קץ כל בשר כו' לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל. ובמדרש אמר ר"י כ"ז עונות חשיב ביחזקאל ומכולן לא חתם אלא על הגזל כו' וכיון שהחתימה על הגזל לזה בתפלת נעילה שהוא זמן החתימה כו' [מתפללים להציל מעושק ידינו] ולזה הובא לנו בחתימת המסכת דיני גזל אף דבר שרוב העולם אין מקפידים עליו ולהיות חמור כ"כ נתן בסופו חיזוק להזהר בו ומתא מחסיא עיר גדולה של תלמידי חכמים אתרא דקפדי היא כל כך למה הלא מדה מגונה הוא בעיני אלהים ואדם לפי שאין פושטין ידם בגזל. ואפ"ל שזה הרמז בתחלת המסכת שהוא נעוץ סופו בתחלתו ד' ראשי עונות וכמ"ש על שלשה פשעי ישראל כו' דהיינו אבות נזיקין עבירות החמורות המה ע"ז. גילוי עריות. שפיכות דמים. גזל. כמ"ש קשה עונשין של גזל יותר מעריות שזה נאמר בו אל וזה נאמר בו אלה דהיינו ג' פשעים ועל ארבעה כו' שעשו ישראל הוא השור. ע"ז. עגל. וימירו כו' בתבנית שור כו'. תני שור לרגלו. רגל העגל. ובור. חטא יוסף. שפיכות דמים. וישליכו אותו אל הבור. לכה נצפנה לנקי כו' נארבה כו' נבלעם כשאול חיים ותמימים כו'. משלי א' י"א י"ב. והמבעה חטא אדם. ושמואל אמר זה השן. זה גזל הנאכל קשה כו'. כל עץ הגן הותר לו מכל עץ הגן ולא מן הגזל. וההבער. גילוי עריות. נורא בי עמרם. אש התאוה. נורא דתמר. יחמו כתנור כו'. עון פעור לא הוטהרנו ממנו מדרש ארוך מן פעור. לא הרי השור שהזיקו מצוי אין לך כל פקודה כו'. כהרי המבעה הנאה להזיקו כו'. ובאלשיך פ' משפטים מפרש הארבעה אבות נזיקין על הארבע גליות הרוצה יעיין שם. ונמשכים מאלו הארבעה ראשי עונות ואין להאריך. ובזה יש ליתן קישור להמסכת שאנו נתחיל באי"ה לחיים ולשלום. בתולה נשאת ליום הרביעי ואלמנה ליום החמישי שפעמים בשבת (מעשרה תקנות שתיקן עזרא) ב"ד יושבין בעיירות כו' לכך תיקנו שתנשא ברביעי כו' [ופירש"י] וע"י כך יצא הקול כו' דאל"כ כיון שהוא לא ידע ע"כ שזינתה כלל כיון דנשאה בחזקת בתולה ואם ידע ושתק למה יבא עוד לב"ד וא"כ מה בכך שיבא לב"ד [הא לא תיאסר דהו"ל ס"ס להיתרא] ואי משום כתובה מאתים דידיה לא היה להם לחכמים לתקן יום רביעי לכך. לזה פי' שמא זינתה תחתיו וע"י כך יצא הקול כו'. שפעמים בשבת פירש"י אבתולה קאי דלא תימא כיון דטעמא דאלמנה לא מפורש במתני' ע"כ ה"פ אלמנה ליום החמישי כיון דליכא כתובה דלא רמי בה תיגרא כמ"ש התוס' לזה קבעי ב"ד וז"א דטעמא משום שקדו

וה"פ דמתני' בתולה כו' ואלמנה בו' שניהם משום שקדו בתולה שיהיה טורח א' וב' וג' ובד' כונסה. אלמנה שקדו שיהיה שמח עמה ג' ימים כו' שאין לה שבעה ימי משתה וכ"ת א"כ [בתולה] בששי בשבת נמי לזה אמר שפעמים בשבת כו' וצריך טעם בבתולה יותר מבאלמנה. והרמז הוא אחרי ככלות ארבע גליות המה ארבעה אבות נזיקין אזי יצמח גאולת ישראל. עוד אבנך ונבנית בתולת בת ישראל. נפלה ולא כו'. וטעם איחור הגאולה הוא משום שקדו [על תקנת ישראל שיהיה שמח כו' ושיהיה טורח כו' כדמפרש ואזיל] כמה דאת אומר וישקוד ה' על הרעה בו'. הטעם האחד ע"ש טורח הסעודה כמ"ש בפרק הספינה דף ע"ה ע"א הפליגה ספינתו בים כו' מגלפין מסרקין מסתתין מים אבנים טובות כו' (אין זה לשון הגמ' ואולי במדרש מצאו המחבר ואשגרת לישנא הוא). ועל דרך זה בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס. ועתה מרוב עונינו הוא בעמל ויגיעה ולא נעשה מהרה רק היום מעט ולמחר מעט. וטעם הב' שיהיה שמח כו' כד"א שמחנו כימות עניתנו כו' ואמר ג' ימים כמ"ש בסנהדרין דף צ"ט ע"א תניא רבי אומר ימות המשיח ג' דורות שנאמר ייראוך עם שמש בו' דור דורים במהרה בימינו אמן כן יעשה האל. ובלצ"ג: